

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK SORUNU VE ÇÖZÜMÜNDE
TURİZM SEKTÖRÜNÜN KATKISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa KIRCA

**Enstitü Anabilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK

HAZİRAN- 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK SORUNU VE ÇÖZÜMÜNDE
TURİZM SEKTÖRÜNÜN KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa KIRCA

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat

Bu tez 02/06/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Orhan BATMAN

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çalışır

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

MUSTAFA KIRCA

02.06.2011

ÖNSÖZ

Türkiye, yıllardır yüksek işsizlik oranları ile mücadele eden bir ülke durumundadır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra %10 üzerine çıkan işsizlik oranı, ülkenin en büyük problemleri arasındadır. Üniversite mezunu olan bir çok insan iş bulmakta güçlük çekmekte, emek piyasasındaki rekabet hızlanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte çoğu sektörde otomasyon ve makineleşmeye geçilmesi sebebiyle, insan gücüne olan gereksinim de azalmaktadır. Bu yüzden işsizliğin çözümünde emek-yoğun sektörlerin varlığı önem kazanmaktadır.

Turizm sektörü emek-yoğun sektörlerin başında gelmektedir. Otomasyon ve makineleşmenin az olduğu bu sektörde çok sayıda insan istihdam olabilmektedir. Türkiye’de turizmin gelişmesi ile birlikte de insanlar bu sektörde istihdam olabileme imkanı bulabilecek ve işsizlik oranı aşağı çekilebilecektir.

Turizmin bu özelliklerinden dolayı, bu konu hakkında çalışma yapılmasına karar kılınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımın esirgemeyen Danışman hocam Prof. Dr. Salih Şimşek’e, teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca, bu çalışmanın hazırlanmasında gerek yönlendirme ile gerek konu ile ilgili bilgilendirilmeleri ile katkıları olan, Sayın Prof. Dr. Orhan BATMAN’a, Yrd. Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN’e, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇALIŞIR’a, Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ’e yardım ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Bu meşakkatli süreçte bana her konuda destek olan ve bu günlere ulaşmam için büyük emek veren babam Ahmet KIRCA’ya, annem Aynur KIRCA’ya, ablalarım Arzu, Habibe, Şükriye ve Nigar KIRCA’lar ile desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler sunarım.

Mustafa KIRCA

02.06.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: İSTİHDAM VE İŞSİZLİK	4
1.1. Makroekonomik Analizlerde İstihdam Kavramı	4
1.2. İşsizlik Kavramı, Tanımı ve Unsurları.....	5
1.3. İşsizlik Olgusunu Açıklamaya Yönelen Kuramsal Yaklaşımlar	6
1.3.1. Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	7
1.3.2. Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	7
1.3.3. Sosyalist Yaklaşımına Göre İşsizlik	8
1.3.4. Neoklasik Yaklaşımına Göre İşsizlik	9
1.3.5. Yapısalcı Yaklaşımına Göre İşsizlik	10
1.3.6. Post-Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik.....	11
1.4. İşsizliğin Kaynakları	12
1.4.1. Gelişmiş Ülkelerde İşsizliğin Kaynakları.....	12
1.4.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde İşsizliğin Etmenleri.....	12
1.5. İşsizlik Türleri.....	13
1.5.1. Açık İşsizlik ve Gizli İşsizlik	14
1.5.2. İradi İşsizlik ve Gayri İradi İşsizlik	15
1.5.3. Yapısal İşsizlik	16
1.5.4. Mevsimlik İşsizlik	16
1.5.5. Friksiyonel İşsizlik	17
1.5.6. Teknolojik İşsizlik	17
1.5.7. Konjonktürel İşsizlik	18
1.5.8. Bölge İşsizliği.....	18
1.5.9. Rastlantı İşsizliği	18
1.6. İşsizlikle Mücadele	19

1.6.1. Pasif Emek Piyasası Politikaları.....	21
1.6.1.1.İşsizlik Sigortası.....	21
1.6.1.2. İşsizlik Yardımı.....	22
1.6.2. Aktik Emek Piyasası Politikaları	23
BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜ VE EKONOMİYE	
ETKİLERİ.....	24
2.1. Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi	25
2.2. Türkiye’de Turistik Arz Kaynakları.....	26
2.2.1. Bölgelerimizin Turizm Çekicilik Kaynakları	27
2.2.1.1. Akdeniz Bölgesi’nde Turizm.....	27
2.2.1.2. Ege Bölgesi’nde Turizm.....	29
2.2.1.3. Marmara Bölgesi’nde Turizm.....	30
2.2.1.4. İç Anadolu Bölgesi’nde Turizm.....	31
2.2.1.5. Karadeniz Bölgesi’nde Turizm.....	32
2.2.1.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde Turizm.....	34
2.2.2. Ulaşılabilirlik.....	34
2.2.3. Türkiye’deki Turizm İşletmeleri	35
2.2.3.1. Türkiye’deki Konaklama İşletmeleri	36
2.2.3.2. Türkiye’de Seyahat İşletmeleri.....	38
2.2.3.3. Türkiye’de Yiyecek-İçecek İşletmeleri	40
2.2.3.4. Türkiye’de Eğlence İşletmeleri.....	41
2.2.3.5. Türkiye’de Diğer Turizm İşletmeleri	41
2.3. Türkiye’nin Turizm Talebi ve Piyasa Yapısı	42
2.3.1. Türkiye’de Turizm Talebi.....	42
2.3.2. Türkiye Turizminin Piyasa Yapısı	48
2.4. Genel Olarak Turizm Sektörünün Ekonomilerdeki Yeri Ve Önemi	49
2.4.1. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi	49
2.4.2. Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi	50
2.4.3. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi.....	50
2.4.4. Altyapının Ve Üstyapının Geliştirilmesi Etkisi	51
2.4.5. Turizmin Diğer Ekonomik Sektörlere Etkisi	51
2.4.6. Bölgelerarası Ekonomik Dengesizliğin Ortadan Kaldırılması Etkisi.....	52

2.5. Türkiye’de Turizm Sektörünün Ekonomi İçindeki Yeri.....	52
--	----

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE ÇÖZÜMÜNDE TURİZM SEKTÖRÜNÜN KATKISI..... 57

3.1. Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlikle Mücadele.....	57
3.1.1. Türkiye’de İstihdamın Yapısı ve Gelişmeler	57
3.1.2. Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri.....	66
3.1.3. Türkiye’de İşsizliğin Boyutları ve Niteliği.....	68
3.1.4. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları.....	79
3.2. Turizm Sektöründe İstihdam, İstihdamın Niteliği ve İstihdamın Türleri.....	81
3.2.1. Turizm ve İstihdam.....	82
3.2.2. Turizm İstihdamının Niteliği	82
3.2.3. Turizm Sektöründe İstihdam Türleri	83
3.3. Dünyada ve Türkiye’de Turizmin İstihdamdaki Yeri Ve Önemi.....	85
3.3.1. Dünyada Turizm İstihdamı	85
3.3.2. Türkiye’de Turizm İstihdamı	86
3.3.2.1. İstihdam Yaratmada Turizm Sektörü	89
3.3.2.2. Turizm Sektörü İstihdamında ki Değişmelerin Diğer Sektörler ile Karşılaştırılması.....	92

SONUÇ VE ÖNERİLER..... 99

KAYNAKÇA..... 104

ÖZGEÇMİŞ..... 110

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
DTA	: Dış Ticaret Açığı
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Servisi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	: International Labour Organization
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THY	: Türk Hava Yolları
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TURAD	: Turizm Araştırma Derneği
TURSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNWTO	: World Tourism Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Konaklama İşletmelerinin 1999-2009 Yılları Arası Sayıları.....	37
Tablo 2. Bölgelere Göre Turizm Belgeli Tesislerin Sayıları ve Oranları (2008)	38
Tablo 3. Yıllara Göre Seyahat Acentası Sayısı.....	39
Tablo 4. Seyahat Acentalarının Gruplara Göre Dağılımı	39
Tablo 5. Bazı İllerin A Grubu Seyahat Acentaları Sayıları.....	40
Tablo 6. 1980 ve 1990-2010 Arası Gelen Turist Sayıları	43
Tablo 7. İllere Göre Tesislere Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (2009).....	44
Tablo 8. Gelen Yabancı Turistlerin Aylara Göre Dağılım (2007-2009).....	44
Tablo 9. Turizm Belgeli Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı(2000–2009).....	46
Tablo 10. Turist Sayısına ve Turizm Gelirine Göre Ülkeler (2009).....	47
Tablo 11. Milliyetlerine Göre Gelen Turist Sayıları (2008-2010).....	48
Tablo 12. Turizmin Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı ve İhracata Oranı.....	52
Tablo 13. Turizm Gelirin Dış Ticaret Açıklarının(DTA) Kapatmadaki Payı	54
Tablo 14. Turizmde İstihdamın Genel İstihdam İçindeki Yeri.....	55
Tablo 15. 1990-2009 Yılları Arası Türkiye'nin Nüfusu Ve İstihdam	58
Tablo 16. 1990-2009 Yılları Arası İstihdam Edilenlerin Cinsiyetlerine Göre Durumu.....	59
Tablo 17. 2009 Yılında Yaş Grubuna Göre İstihdam Edilenler (Bin)	60
Tablo 18. 1990-2009 Yılları Arası Kent-Kır Nüfus, İşgücü Sayıları ve İstihdam Oranları.....	61

Tablo 19. Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (Bin).....	63
Tablo 20. 1990-2009 Yılları Arası Eğitim Durumlarına Göre İstihdam Edilenler (Bin).....	65
Tablo 21. 1923-2009 yılları arası Türkiye'de işsizlik oranları.....	68
Tablo 22. 1990-2009 Yılları Arası Kent ve Kır İşsizlik Oranları.....	70
Tablo 23. 1990-2009 Yılları Arası Cinsiyet Ayrımına Göre İşsizlik Oranları.....	72
Tablo 24. 1990-2009 Yılları Arası Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarları Ve İşsizlik Oranları.....	73
Tablo 25. 1990-2010 Yılları Arası Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları.....	74
Tablo 26. 1990-2010 Yılları Arası Süresine Göre İşsizlik Oranları.....	76
Tablo 27. 2005-2010 Yılları Arası Coğrafi Bölgelere Göre İşgücü ve İşsizlik İstatistikleri.....	77
Tablo 28. İstanbul Sanayi Odası (İSO) 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda ve Konaklama Tesislerinde Çalışanların Sayısı.....	86
Tablo 29. Turizmde Çalışan Zorunlu Sigortalıların Faaliyet Alanına Göre Dağılımı (2010).....	87
Tablo 30. Bir Kişiye İş Yaratmanın Maliyeti (1990-2010).....	90

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Konaklama ve Yiyecek-İçecek Hizmetlerindeki Çalışma Biçimleri (2010).....	88
Şekil 2. Turizmde İstihdamın Dönemlere Göre Dağılımı (2009-2010)	89
Şekil 3. Sektörlere Göre Bir Kişiye İş Yaratmanın Maliyeti (2007-2010).....	91
Şekil 4. Hizmet, Sanayi ve Tarım Sektörlerinin İstihdamında Meydana Gelen Değişmeler (2000-2010).....	92
Şekil 5. Sektörlerdeki İstihdamların Bir Önceki Yıllara Göre Değişimleri.....	93
Şekil 6. Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler ve Kurumları, Yardımcı Hizmetlerindeki İstihdamdaki Değişmeler (1990-2009).....	94
Şekil 7. Elektrik, Gaz ve Su Hizmetleri İstihdamındaki Değişmeler (2000-2009).....	94
Şekil 8. Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetlerin İstihdamındaki Değişmeler (2000-2009).....	95
Şekil 9. İnşaat ve Bayındırlık İşleri İstihdamındaki Değişmeler(2000-2009)	96
Şekil 10. Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama İstihdamındaki Değişmeler(2000-2009).....	96
Şekil 11. Toptan ve Perakende Ticaret İstihdamındaki Değişmeler(2000-2009)	97
Şekil 12. Konaklama ve Yiyecek-İçecek Hizmet Sektörlerinin İstihdamındaki Değişmeler (2000-2009).....	97

Tezin Başlığı: Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Çözümünde Turizm Sektörünün Katkısı	
Tezin Yazarı: Mustafa KIRCA	Danışman: Prof. Dr. Salih Şimşek
Kabul Tarihi: 02.06.2011	Sayfa Sayısı: ix (Ön kısım) + 110(Tez)
Anabilimdalı: İktisat	Bilimdalı:
<p>Türkiye’de işsizlik sorunu uzun yıllardan beri, ülke gündemini meşgul etmektedir. İşsizlikle ilgili kesin çözümlere ulaşmak maalesef mümkün olmamıştır. İşsizliğin çözümünde emek-yoğun sektörlerin yeri ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu sektörlerin en başında ise turizm sektörü gelmektedir. Turizm, Türkiye’de gelişme gösterebilmiş bir sektördür.. Ülke ekonomisine olumlu etkilerinin yanında, istihdam yaratma özelliği de bu sektörü işsizliği azaltmada ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmada, istihdam ve işsizlik konularının teorik alt yapısı incelenip, daha sonra Türkiye’nin istihdam yapısı ve işsizlik problemi irdelenmiştir. Aynı zamanda, turizmdeki gelişmelere ve sektörün özelliklerine değinilerek, istihdama ne gibi etkileri olabileceği üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan çalışmada, turizm sektörünün gelişmesi ile turizmde istihdamın sürekli arttığı, daha az maliyetle daha çok insana istihdam yaratabildiği, çoğu sektörün istihdam hacminden daha istikrarlı bir şekilde artış meydana geldiği görülmüştür. Turizm sektörünün işsizliği çözümündeki katkısını artırabilmek için nelerin yapılması ile ilgili ve genel olarak işsizliğin azaltılabilmesi için neler yapılması gereği hakkında önerilerde bulunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İstihdam, Turizm, Turizm İstihdamı	

Title of the Thesis: The unemployment problem in Turkey and the Contribution of Tourism Sector.	
Author: Mustafa KIRCA	Supervisor: Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK
Date: 02.06.2011	Nu. of pages: ix (Pre Text) + 110 (Main Body)
Department: Economy	Subfield:
<p>The unemployment issue in Turkey has distracted the items of business of the country for years. Unfortunately, to find a way out of unemployment hasn't been possible. Day by day the value of labour intensive sectors have come into prominence. Tourism holds the first place among these sectors. Tourism is a sector, which could make headway in Turkey. Besides favourable impressions to the economy of the country, characteristic of creating deploy brings this sector in the foreground in decreasing unemployment, as well. In this study, theoretical infrastructure of deploy and unemployment matters were analyzed; thereafter structure of deploy and issue of unemployment of Turkey was examined. At the same time, development of tourism and properties of sector were referred and their possible effects on deploy were searched. In this study; as a result, according to tourism sector, deploy rises continuously, with less cost more people have job creation and a more consistent raise on the capacity of deploy occurs. Suggestions about improving the contribution of tourism sector in the resolution and diminishing of unemployment were come out.</p>	
Keywords: Unemployment, Employment, Tourism, Tourism Employment	

GİRİŞ

İşsizlik sorunu, Türkiye için yıllardan beri en önemli ekonomik ve sosyal sorunların başında yer almaktadır. Özellikle, 1960'lı yılların sonuna doğru yükselişe geçen işsizlik oranı, 1978'de %10,1 oranına kadar çıkmıştır. Bu yıllardan sonra %7'lerin altına düşmeyen işsizlik oranı, 2000'li yılların başından itibaren yükselişe geçerek, 2009 yılında, Türkiye tarihinin en yüksek işsizlik seviyesi olan %14'e ulaşmıştır. İşsizliğin bu denli yüksek olması, çözülmesi için bir şeyler yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İşsizliğin ekonomik boyutunun yanında, sosyal boyutu da oldukça önemlidir. Son yıllarda artan intihar, cinnet vb. gibi haberlerin çoğunda nedenin işsizlik olduğu görülmektedir. Bu olayların gerçekleşmesi ile toplumun huzuru da olumsuz etkilenmektedir. Özellikle, genç nüfusta işsizliğin yüksek olması hem ekonomik hem de sosyal boyutları ile Türkiye'ye büyük maliyetleri bulunmaktadır. Nüfusun sürekli büyümesi ile iş piyasasında oluşan rekabet birçok genci işsiz bırakmaktadır. İş imkânlarının giderek kısılması sebebiyle iş bulmak kolay olmamaktadır. Ayrıca, teknolojinin gelişmesi ile tarım ve sanayi sektöründeki otomasyon ve makineleşme bu alanlarda ki istihdamı da azaltmaktadır. Bu gibi sebeplerden dolayı, işsizliğin çözümünde emek-yoğun sektörlerin önemi günümüzde oldukça önemli yer almaktadır. Turizm sektörü, emek-yoğun bir özellik göstermesinden dolayı, işsizliğin çözümünde katkısı olabilecek bir sektördür.

Türk turizm sektöründe, özellikle 1980'li yıllardan itibaren meydana gelen gelişmeler, bu sektörü ekonomik açıdan önemli bir yere koymuştur. Yıllarca bacasız sanayi olarak bilinen turizm sektörünün ülke ekonomisine sağladığı olumlu etkiler yadsınamaz derece de önemlidir. Bu olumlu ekonomik etkilerinden biri de istihdam yaratmada etkisidir. Bundan dolayıdır ki işsizliğin çözümünde, gözleri kendi üzerine çevirebilen bir sektördür.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Türkiye'de işsizlik sorunun niteliğini ve niceliğini ortaya koymak ve turizm sektöründe ki istihdamı inceleyerek, bu sorunu çözümedeki katkısının ortaya koymaktır. Turizm sektöründeki gelişmelerin işsizliğin çözümünde etkili olabileceği

düşünüldüğünden ve bu konu hakkında yeterince çalışma olmadığından dolayı, bu konunun seçilmesine karar verilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Teknolojik gelişmeler ile sanayi ve tarım sektöründe başlayan otomasyon ve makineleşme, turizm sektörü gibi emek-yoğun özellik gösteren sektörlerin, işsizliği en aza indirmede önemli yer tutmaktadırlar.

Bu çalışmada, turizm sektörü istihdamının niteliği ve niceliği incelenerek, ayrıca diğer sektörlerle karşılaştırması yapılarak, işsizliği azaltmada etkisinin olabileceği ortaya konmuştur. İstihdam yaratma etkisi göz önüne alınarak, bu sektörde istihdamın daha çok büyümesi için neler yapılması gerektiği gösterilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmada ilk önce istihdam, işsizlik, Türkiye’de işsizlik ve Türk turizmi konularında literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra bu konularla ilgili veriler toplanılmaya çalışılmıştır. Toplanan bu veriler, tablolar ve grafik yöntemleri ile analiz edilmiştir. Turizm sektörü istihdamı, hizmet sektörü istihdamı ve diğer sektörlerin istihdamları karşılaştırılarak sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Planı

Çalışmanın birinci bölümünde, istihdam ve işsizlik kavramlarının teorik alt yapısı incelenmiştir. İşsizliğe teorik olarak inceleyen yaklaşımlar, işsizliğin türleri ve nedenleri ile işsizlikle mücadele konuları incelenmiştir.

İkinci bölümde, turizm sektörünün Türkiye’de tarihsel gelişimine genel hatları ile değinilmiştir. Tarihsel gelişimine değinildikten sonra, Türkiye’nin turistik arz kaynakları, turizm talebi ve piyasa yapısı incelenmiştir. Daha sonra, turizm sektörünün genel olarak ekonomiye yaptığı olumlu etkiler belirlenmiş ve turizm sektörünün Türk ekonomisi üzerine ne gibi etkileri olduğu incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye’de işsizlik ve işsizlikle mücadele konuları ele alınmıştır. Ayrıca, istihdam ve işsizlik ile ilgili veriler ele alınıp, Türkiye’deki istihdamın ve işsizliğin niceliği ve niteliği ortaya konulmuştur. Türkiye’de ki işsizlik sorunu

incelendikten sonra, turizm sektöründe istihdam, turizm istihdamının niteliği ve turizm sektöründeki istihdam türlerine değinilmiştir. Sonra, Dünya’da ve Türkiye’de turizm istihdamının yeri ve önemi ayrı ayrı incelenmiştir. Türkiye’de ki turizm istihdamının daha geniş bir şekilde incelenmiş olup, diğer sektörler ile karşılaştırmalar yapılarak sonucu gidilmiş ve araştırma bitirilmiştir.

Araştırma Alanında Önceden Yapılmış Çalışmalar

Turizmin istihdam ve işsizlik üzerine yaptığı etkileri inceleyen çalışmaların sayısı çok olmayıp, genel olarak turizmin ülke ekonomisine etkileri incelenirken, istihdama etkileri de değinilmiştir.

Serazhatinova (2007), tarafından İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği bilim dalında hazırlanan yüksek lisans tezinde çok uluslu turizm şirketlerinin, turizm istihdamına ne gibi etkileri yapıldığı incelenmiştir. Yapılan bu araştırmada çok uluslu şirketlerin ülkemize yaptığı yatırımlar ile turizmde istihdamın hem niteliğinde hem de niceliğinde artışlar meydana getirdiği sonucuna varılmıştır.

Kar ve diğerleri (2004), tarafından Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Fakültesi dergisinde yayınlanan çalışmada turizmin ekonomiye katkısı üzerine ampirik bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda, turizm yatırımları, gelen turist sayısı ve yatak sayısı turizmi geliri belirleyen en önemli faktör olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, gelen turist sayısı ise turizm yatırımları ve yatak sayısı tarafından belirlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Turizmin ülke ekonomisine bir çok açıdan katkıda bulunduğu vurgusu yapılmıştır.

Çımat ve Bahar (2003), tarafından Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Fakültesi dergisinde yayınlanan çalışmada turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yerini ve önemini inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda sektörün, dış ödemeler dengesi, istihdam, milli gelir, yabancı sermaye girişi ve bölgesel gelişme üzerindeki etkilerine dikkat çekilmiştir. Turizm sektörünün, Türkiye açısından önemli bir döviz girdisi sağlayan bir yatırım ve pazarlama alanı olduğu, turizm arz kaynaklarının artması ile bu sektörde istihdam olanların sayısının artacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.

BÖLÜM 1: İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

1.1. Makroekonomik Analizlerde İstihdam Kavramı

İktisat bilimi, kıt kaynakların insanlar üzerindeki baskısını azaltmaya, kıtlığı yenerek, insanların mutluluk ve refah düzeyini artırmaya yönelik bir bilimdir. Kıtlığın insanlar üzerindeki baskıyı sadece, iktisadi kaynakların kıt olmasından değil, ayrıca, kıt kaynakların üretimde kullanılmasının sağlanamamasıdır. Gerçekten de, bir toplumun, üretim faktörlerinin yalnızca bir bölümü kullanılırken, bir bölümünü atıl bırakması, yani kaynakların “tam kullanımının” sağlanamaması kıtlığın baskısının artmasına ya da toplumda refah kaybına yol açacaktır (Ersel, 1999:6).

Yukarıdan da anlaşılacağı gibi, bir iktisadi düzen ya da sistemden beklenen ve onun başarısının belirleyecek en önemli şart, iktisadi kaynakların tam kullanımınıdır. Bu nedendir ki, iktisadi kaynakların ekonomi içinde kullanım düzeyi ile ilgili olan “istihdam teorisi” iktisat biliminin en önemli konularını kapsayan bir bölüm olup, hem ekonomisi gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerin temel ekonomik sorunlarının tartışmasını içine almaktadır (Üstünel, 1983:155).

Şimdiye kadar yapılan açıklamalarda istihdam kavramına geniş açıdan yaklaşılmıştır. Kısacası geniş anlamda istihdam kavramı; “ bir ülke ekonomisinin sahip olduğu üretim faktörlerinin üretim sürecine dahil edilmesidir” (Şimşek ve Aydın, 2002:117). İktisadi kaynakların milli ekonomi içindeki kullanım ya da istihdam düzeyini tanımlamak üzere, “eksik istihdam” ve “tam istihdam” gibi kavramlar kullanılır. Bu çerçevede tam istihdam, üretim faktörlerinin tümünün üretim sürecine dahil edilmesidir, eksik istihdam ise, üretim faktörlerinden bazılarının üretim sürecinin dışında kalmasıdır. Üretim faktörlerinden bahsedilen ise toprak, sermaye, hammadde, makineler, emek v.s.’dir.

Dar anlamda istihdam kavramı, “bireylerin belli bir gelir elde etme amacına yönelik olarak, zamanlarını ve enerjilerini üretime harcamaları” sürecini ifade etmektedir (Şimşek ve Aydın, 2002:117). Burada dikkate alınan “emek” faktörüdür. Buna göre tam istihdam ise, istenilen ücret üzerinden bir ülkede bulunan herkesin kendine bir iş bulabiliyor olması, ülkenin tam istihdam seviyesinde olduğunu gösterir. Bu durum işsizlik olgusunun “sıfır” olduğu anlamına gelir ki gerçek hayatta böyle bir durum görülmemektedir. Çeşitli sebeplerden dolayı işinden ayrılmış ve yeni iş aramakta olan

veya iş piyasasına ilk giren insanlar her zaman bulunmakta ve “eksik istihdam” söz konusu olmaktadır. Söz konusu olan bu eksik istihdam, toplumda işsizlik olduğunu bize gösterir.

1.2. İşsizlik Kavramı, Tanımı ve Unsurları

İşsizlik kavramı ve tanımını yapmadan önce işgücü ve işsiz kavramını açıklayalım. İşgücü kavramı, ülkenin toplam nüfusunun, üretim faaliyetine katılabilir durumda olan ve cari ücret haddi üzerinden çalışmayı kabul eden üyelerinden oluşan bölümünü ifade etmektedir (Şimşek ve Aydın,2002:118). İşgücüne dahil olan gruplar; işverenler, kendi hesabına çalışanlar, ücretsiz çalışan aile bireyleri, ücret karşılığı çalışanlar ve işsizlerdir.

İşsiz ise, yaşı 15 veya daha fazla olup bir işi bulunmayan, fakat cari ücret düzeyinde çalışmaya hazır olan ve bir iş bulmak için çaba gösteren kimsedir (Ertek, 2008:83). Yukarıda da belirtildiği gibi işsizler ile çalışanların toplamı bir ülkedeki toplam işgücünü oluşturur. İşsizlerin sayısının işgücüne oranı ise işsizlik oranını vermektedir. Yüzde ile ifade edilmesi içinde 100 ile çarpılır. Türkiye’de işsizlik ile ilgili verilere Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TUIK) Hane Halkı İşgücü Anketlerinden ulaşılmaktadır. İşsizlik oranının yanı sıra “işgücüne katılma oranı” ve “istihdam-nüfus oranı” da iki önemli orandır ve şu şekilde hesaplanmaktadır; iş gücünün, toplam çalışma yaşındaki nüfusa bölünmesi ile iş gücüne katılım oranı, çalışanların sayısının, çalışma yaşındaki nüfusa bölünmesi ile istihdam-nüfus oranı bulunur.

Eksik istihdam ile işsiz farklı şeylerdir. Eksik istihdam genelde; düzenli işi olmayan geçici işlerde çalışan kişileri kapsar. Yukarıda yapılan işsiz tanımı ise eksik istihdamı kapsamamaktadır.

İşsizlik ise, emek faktörünün fiili olarak üretime katılmaması durumudur. Çalışma gücünde ve arzusunda olan ve cari ücretten çalışmaya razı olup da iş bulamayan iş gücünün varlığıdır (Yıldırım ve diğerleri, 2008:352). Başka bir tanımlamaya göre de işsizlik olgusu, cari ücret haddi ve çalışma şartları altında arz edilen emek miktarı (işgücü seviyesi) ile talep edilen emek miktarı (istihdam seviyesi) arasında, ikincisi aleyhine oluşmuş bulunan fark olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Aydın, 2002: 118).

İşsizlik, işgücünden üretim amacıyla yararlanılmasından bu yana süre gelen ve son yüzyıl boyunca alınan tüm iktisadi ve sosyal politika önlemlerine rağmen gittikçe

etkisini artıran, ekonomik sistemi olumsuz yönde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gerçektir (Kumaş, 2001:10). İsteyerek gerçekleşmemiş olup, irade dışı ve istenilmeden ortaya çıkan ve birkaç gün, hafta ya da aylar boyunca çeşitli nedenlerle işsiz kalması durumudur (Bozdağioğlu, 2008:46).

Şu aşamaya kadar yapılan bu işsizlik tanımları bize “açık işsizlik” tanımı vermektedir. Oysa açık işsizliğin dışında “gizli işsizlik” denilen diğer bir olgu vardır. Gizli işsizlik ise; belli bir işe sahip olmasına rağmen, yeterince verimli çalışmayan ve üretime katkı sağlamayan insanların durumunu tanımlamak için geliştirilmiştir (Şimşek ve Aydın, 2002: 119).

Uluslar arası Çalışma Örgütüncü (ILO) kabul gören ve önerdiği işsizlik tanımının unsurları ise aşağıdaki gibidir (Ersel, 1999:11);

“Belirli bir gün ya da hafta zarfında, belirli bir yaş kümesinin üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilir;

- 1) İş akdi sona erdiğinden, ya da geçici olarak tatil edildiğinden dolayı istihdama elverişli konuma giren, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli iş arayanlar,
- 2) Daha önce hiçbir zaman istihdam edilmemiş olan ya da önceki statü itibari ile bağımlı olmayan veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem çalışmaya elverişli olan kişiler,
- 3) Belirli bir döneme nazaran gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup ta, hala bir işe sahip olmayan ve çalışmaya elverişli kişiler,
- 4) Geçici belirsiz bir süreyle ve kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan kadroya tabi olan kimselerdir” şeklinde belirtilmiştir.

ILO’ nun yaptığı bu tanımlamalar hem açık işsizliği hem de gizli işsizliği içine almaktadır. Açık işsizlik ve gizli işsizlik kavramları daha geniş bir şekilde işsizliğin türleri kısmında incelenecektir.

1.3. İşsizlik Olgusunu Açıklamaya Yönelen Kuramsal Yaklaşımlar

İşsizlik olgusunu teorik olarak açıklayan kuramsal yaklaşımları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- Klasiklere Yaklaşım Göre İşsizlik,
- Keynesyen Yaklaşım Göre İşsizlik,
- Sosyalist Yaklaşım Göre İşsizlik,
- Neoklasik Yaklaşım Göre İşsizlik,

- Yapısalcı Yaklaşımına Göre İşsizlik,
- Post-Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik.

1.3.1. Klasik Yaklaşımına Göre İşsizlik

John Stuart Mill, Alfred Marshall ve A.Cecil Pigou gibi klasik görüşe sahip iktisatçılara göre, piyasanın kendi haline bırakılması durumunda işsizlik oranının minimum düzeyde kalacağına inanmışlardır. Klasik iktisatçılara göre, bir toplumda işsizlik ancak arazi ve geçici bir şekilde görülebilir. Uzun ve kalıcı işsizlik, emek pazarına dışarıdan yapılan müdahaleler sebebi ile ortaya çıkabilir. Devletin müdahalesi ya da işçilerin aralarında örgütlenerek emek arzında tekel oluşturmaları dışında, uzun süren kronik işsizliğin meydana gelmesinin mümkün olmadığını savunuyorlardı (Ersel, 1999:12). Bu görüşe göre, ekonomideki üretim faktörlerinin tam istihdamını gerçekleştirmek için devlet müdahalesine gerek olmadığı savunulmaktadır. Bu iktisatçılar, üretim faktörlerinden birisi olan işgücünün kimi zaman artabileceğini kabul ediyorlar, ancak tam istihdam düzeyinden uzaklaşma anlamına gelen bu işsizlik artışının geçici olduğunu ve piyasa mekanizmasının tam istihdama kendiliğinden geleceğini savunuyorlardı (www.ekodialog.com, 2010). Bir ekonomide işsizlik belirince, emek pazarlarında ücretler biraz düşecek ve bu durum düşük ücretlerden işçi çalıştırmak isteyen emek talebini artıracak ve işsizlik önlenecektir. Böylelikle, ekonominin genel dengesi, her zaman tam çalıştırma düzeyinde kalacaktır. Say Yasasını temel alan bu görüşlere göre, ekonominin doğal yapısı ve işleyişi içinde, piyasa mekanizması ve fiyatlar sistemi işsizlik sorununu kendiliğinden çözecektir (Ersel, 1999:12).

Klasik iktisatçıların bir sorun olarak görmedikleri işsizlik, 1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Bunalım ile sürekli artmış ve uzun süre devam etmiştir. O yıllarda bu sebepten dolayı klasik düşünceye olan inanç sarsılmış ve işsizlik sorunun piyasa mekanizması ve fiyatlar sistemine müdahale edilmeden kendiliğinden çözülmesini beklemenin olanaksız olduğu görülmüştür. Bu yıllardan sonra Keynesyen görüşlerin ağırlık bastığı görülmüştür.

1.3.2. Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik

J. Maynard Keynes, "Para, Faiz ve İstihdam Genel Kuramı" adlı çalışmasında klasik kuramda kabul edilen varsayımların geçerliliğini tartışmış, klasiklerin ileri sürdüğü gibi

ekonomik hayatın otomatik olarak tam istihdama ulaşmasının neden mümkün olmayacağını açıklamıştır. Keynes'e göre, ücretlerin düşme yönünde esnek olamaması ekonominin kendiliğinden ve sürekli olarak tam istihdamda dengede olmasını engellemektedir. Başka bir ifadeyle, tam istihdamın her zaman denge gelir düzeyi ile ilişkili olduğunu beklemek için bir neden yoktur. Bir ekonomide eğer işsizlik varsa, düşen ücretler tam istihdamı gerçekleştirmeyecektir. Çünkü ücretler azaldığında toplam talepte de bir azalma olacaktır.

Keynesyen yaklaşımda toplam talep çok önemlidir. Keynes'e göre bir ekonomide üretim ve istihdam düzeyi toplam talebin hacmine bağlıdır. Buna göre, toplam talepteki bir artış tam istihdam düzeyine ulaşmaya kadar üretimde ve istihdam düzeyinde bir artışa neden olmaktadır. Üretim ve istihdam hacminin toplam talep düzeyine bağlı olduğu kabul edildiğinde, talebi oluşturan unsurlardaki dalgalanmaların ekonomide istikrarsızlıklara yol açması kaçınılmazdır. Örneğin, toplam talebin yetersiz olduğu bir ekonomide yüksek düzeyde bir işsizlik meydana gelmekte, tam istihdamda çalışan bir ekonomide ise aşırı toplam talep enflasyona neden olmaktadır. Toplam talep doğru bir şekilde yönlendirilsin ki ekonomide istikrar ve maksimum üretime ulaşmak mümkün olsun. Kamu harcamaları ve vergiler toplam talebi belirledikleri için bir ekonomide istikrarsızlığı, işsizliği ve enflasyonu önlemekte faydalı araçlardır (notoku.com, 2010).

1.3.3. Sosyalist Yaklaşım Göre İşsizlik

Sosyalist iktisatçılara göre iki tip işsizlikten söz edilmektedir. Bunlardan ilki kapitalist üretim biçiminin bir sonucu olarak tanımlanan ve yedek işsizlik ordusu yaratan teknolojik işsizliktir. Diğeri ise, yedek işsizler ordusu ile birikim ve birikime kaynak olan karın azalması sonucu ortaya çıkan işsizliktir. Birikim ve teknolojik gelişme, yarattığı artık ile yeni teknolojilerin ve üretim araçlarının ortaya çıkmasını sağlayacak yedek işgücü ordusunun giderek artmasını sağlayacaktır. Marks'a göre kapitalist üretim biçimi görece bir fazla nüfus ortaya çıkarır. Bu fazla nüfusun ortaya çıkması ise sermaye birikimindeki hareketlerin bir sonucu olmaktadır. Sermaye birikiminin emek talebi üzerindeki etkisi önemlidir.

Eğer sermaye birikiminin emek talebi üzerindeki etkisi olumlu ise emek talebi artar, değilse azalır. Marks'a göre bu etki genelde düşme eğilimindedir yani sermaye birikimi emek talebini olumsuz etkilemektedir çünkü fazla nüfus olgusu kapitalist üretim

biçiminde kronik bir hal almıştır ve en önemlisi de sermaye birikimi için bunun böyle olması gerekmektedir. Endüstriyel birikim veya teknolojik gelişme emek gücü kullanımına bir esneklik getirmekte ve böylece ücretleri düşürmektedir. Bu düşüş emeğin gücünü tehdit edecek kadar değil yeniden üretime yetecek bir ücret düzeyine inene kadar olacaktır. Teknolojik yatırımlarda emek verimliliği daha yüksek olduğu için, kapitalistler yatırımlarını buraya yapacaklardır. Ancak teknolojik gelişme üretimde birim üretim başına daha çok makine ve daha az emek kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır, dolayısıyla emeğin yerini makineler almaktadır. Teknolojik gelişme ile üretimde kullanılan işgücü miktarının değişmesine neden olacaktır. Fakat yeni teknolojilerin kullanılması maliyetleri artıracığı için kar oranları düşecektir. Bu noktada sosyalist teorinin en önemli noktası olan kapitalizmin buhran teorisi oraya çıkmaktadır: Birikim, birikme kaynak olan karın düşmesine neden olmuştur. Çünkü artık değeri yaratan değişen sermaye gitgide azalan bir oranda üretim süreci içinde yer almaktadır. Bunun sonucunda da yatırım düşmüştür ve işsizlik artmıştır (Ataman, 1998: 62-63).

1.3.4. Neoklasik Yaklaşım Göre İşsizlik

Neoklasik kurama göre işsizlik diye bir sorun yoktur. Çünkü iş gücü piyasasının işleyişi, işsizliğe engel olmaktadır. Bu kuram işsizliği geçici ve iradi olarak kabul etmektedir. İş gücü piyasası ile ilgili şu varsayımlar yapılmıştır (Türöner ve diğerleri, 1999:280):

- Tam, mükemmel bilgi ve işgücünün hareketliliği, hiçbir maliyeti bulunmaksızın, kendiliğinden ortaya çıktığı kabul edilmektedir.
- İşgücünün yapısı nedeniyle, çalışanlar birbirinin yerine tam ve mükemmel olarak geçebilmektedir.
- Mal fiyatları gibi ücretlerde de tam bir esneklik olmaktadır.
- Toplam talep düzeyi sabit kalmaktadır.

Bu varsayımlar altında, işgücü arz ve talebinin kesiştiği yerde, denge ücret düzeyi meydana gelir. Bu ücret ve istihdam durumunda herhangi bir işsizlik söz konusu olmaz. Eğer işgücü piyasasında iş gücü fazlası mevcut ise, ücretlerin aşağı doğru hareketi ile işsizlik ortadan kalkacaktır. Genel olarak işgücüne olan talep, ücret düştükçe artışa geçecek, denge seviyesine yaklaştıkça işgücü fazlası da ortadan kalkacaktır. Bireyler bu ücret seviyesinde çalışmak istemiyorsa ve iş bulamıyorsa, iradi işsizlik görülür. Bu teorinin geçmişteki ekonomik olayları açıklamadığı görülmüştür. Fiyatlar ve ücretler düşürülerek ekonominin yeniden canlanacağı ve ürün talebinin artmasıyla satışların

yükseleceği, istihdamın genişleyerek işsizliğin azalacağı beklentileri çoğu kez gerçekleştirmemiştir. Bu sebeplerden dolayı işsizlik ve işsizliği çözüm önerilerinin geliştirilmesinde yeni arayışlara ve beklentilere yol açmıştır(Türöner ve diğerleri, 1999:280).

1.3.5.Yapısalcı Yaklaşım Göre İşsizlik

Keynesyen yaklaşımın klasik yaklaşıma yönelttiği eleştiriler 1950'li yılların sonundan itibaren farklı bir yön kazanmıştır. Keynesyen yaklaşımın işsizlik sorununu ele alışından ve bakışından, farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşım, Keynesyen yaklaşımda olduğu gibi işsizlik sorunun efektif talep yetersizliğinden kaynaklandığı görüşün yerine, kalkınan ülkelerin rasyonel olmayan ekonomik faaliyetlerinden kaynaklandığı karşımıza çıkmaktadır. Sermaye birikim hızının yavaşlayışı, iç tasarruf oranının düşüklüğü, hızlı kentleşme oranı, verim düşüklüğü ve hızlı nüfus artışı işsizlik olgusunu çıkaran bazı yapısal etkenler olarak kabul edilmektedir (Türöner ve diğerleri, 1999:281).

Yapısalcı yaklaşıma bağlı R. Solow, A.Okun gibi iktisatçıların işsizliğin çözümündeki önerileri iki aşamalı açıklanabilir. Birinci aşama, geleneksel Keynesyen para ve maliye politikaları uygulanması ile işsizliğin aşağı çekilmesinin sağlanması. Fakat bu politikalar ile azalan işsizlik oranı enflasyonun artış eğilimini daha da hızlandırmıştır. Philips eğrisi ile enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Bu görüşe göre, ekonomideki bir durgunluk döneminde para arzının artırılması(genişleyici para politikası), toplam talebi artıracak, böylelikle hem üretim ve dolayısıyla istihdam, hem de fiyat düzeyi artacaktır. Yalnızca genişleyici para politikası değil, genişletici maliye politikaları da toplam talebin artması ve dolayısıyla üretim ve fiyat düzeyinin artmasını sağlayacaktır. Ekonomideki üretim ve gelir düzeyinin artması, istihdam seviyesini artıracak ve dolayısıyla da işsizlik oranında azalma meydana gelecektir. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, enflasyon oran ile işsizlik oranı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu ilişki yukarıda da değinildiği gibi, Yeni Zelandalı ekonomist A.W.Philips'in İngiliz ekonomisinin 1857-1957 yıllarına ait işsizlik ve enflasyon oranı verilerinden yararlanarak ortaya koyduğu bu negatif ilişki Philips eğrisi ile gösterilmektedir(Ertek, 2008:279). İkinci aşamada ise, yapısalci politikaların işgücünün oluşumunu geliştirmeye, akışkanlığı yükseltmeye ve bölgesel farklılıkları gidermeye

yönelik çabaları vardır. Bu çabalar, işgücü niteliğini yükseltecek ve böylelikle daha nitelikli olan emek unsurunun iş bulma ve çalışma olanaklarını genişletecektir. Diğer yandan, bölgesel kalkınma, istihdam olanaklarının yükselmesi de işsizliği azaltıcı bir politika olarak görülür (Türöner ve diğerleri, 1999:281).

1.3.6. Post-Keynesyen Yaklaşımına Göre İşsizlik

Post Keynes 'yenlere göre, istihdam ve işsizlik düzeyinin belirlenmesinde efektif talep önemli rol oynamaktadır. Yani, işsizlik eksik efektif talepten kaynaklanmaktadır. Böylece, istihdamın düzeyi üretim düzeyi ile birlikte değişmektedir (Esen, 2007:71).

Post Keynesyenlere göre ücretlerdeki düşüş, toplam talepte daralmaya sebep olacak, bu da ekonomiyi kötü bir duruma getirecektir. Bundan dolayı ücretlerin post Keynes yenler için, ücretlerin ekonomi üzerinde olumlu etkileri vardır. Sabit bir ücret sistemi ile ekonominin istikrarda olması sağlanabilmektedir. Böylelikle istihdamın artırılması sağlanabilmektedir (Esen, 2007:72).

Post Keynesyen iktisatçılara göre, artan likidite yani para talebinin reel sektöre etkileri bulunmaktadır. Artan likidite talebi ile faizler yükselmekte ve bu yüzden yatırımların azalması ile birlikte işsizliğin artacağını belirtmişlerdir (Cottrell, 1992:15).

Bu yaklaşımları turizm sektörü istihdamı açısından incelemek gerekirse, özellikle Keynesyen ve Post-Keynesyen yaklaşımlar turizm sektöründeki istihdamının nasıl değişebileceğini bize göstermektedir. Bu yaklaşımlara göre işsizliğin en önemli sebeplerinden biri efektif talebin azalmasıdır. Turizm sektörüne olan talebin belli dönemlerde yüksek olması, bu sektörde belli aylarda insanların daha çok istihdam olmasına imkan verirken, sezon dışı dönemlerde turizme olan efektif talebin düşmesi ile birçok insan işsiz kalmaktadır. İşsizliğin önlenmesinde devlet müdahalesinin önemine vurgulayan Keynesyenler'in görüşünde olduğu gibi bir bölgede devletin turizmin ihtiyaç duyduğu alt yapı hizmetlerini yani buralara kamu harcamaları yaparak bölge de turizmin gelişmesini sağlar ve böylelikle insanların, turizm sektöründe istihdam olmalarını sağlayarak işsizliği azaltma yoluna gidebilirler.

1.4. İşsizliğin Kaynakları

Ülkelerin işgücünün durumu ve niteliği, o ülkenin ekonomik gelişmişliğinin temel göstergeleri arasında yer alır. Ülkeler sahip oldukları, beşeri sermayeyi en etkin şekilde üretime dahil etmelidir. Aksi takdirde, büyük sosyal ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya gelirler. Bu açıdan bakıldığında, işsizlik problemi, sadece gelişmekte olan ülkeler için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler açısından da üstesinden gelinmesi gereken bir problemdir (www.jmo.org.tr, 2010).

Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları arasında ki büyük farklılıklardan dolayı, işsizliğe neden olan etmenler farklı olmaktadır ve farklı işsizlik türlerinin oluşması da beklenen bir durumdur.

1.4.1. Gelişmiş Ülkelerde İşsizliğin Kaynakları

Gelişmiş ülkelerde görülen işsizliğin ana nedeni, toplam talebin, mevcut işgücü arzının tamamını çalışır durumda tutacak kadar artmamasıdır. Ülkelerdeki ekonomik işletmeler bazen bu talebi yaratamamaktadır. Burada görülen işsizlik türü ise açık işsizliktir. Toplam talebin artması ile mevcut işgücü arzının tamamı çalışır durumda kalacaktır. Fakat toplam talebin hacmini artırmakta karşılaşılan başarısızlıklar nedeni ile işgücü istihdamında azalmalar meydana gelecektir. Özellikle, yaşanan konjonktürel kriz dönemlerinde, toplam talebin düşmesi ile ortaya yaygın işsizlik durumu çıkmaktadır. Kişilerin donanım yetersizliğinden çok iş gücü talebinin eksikliğinden kaynaklanan bir durumdur (sufizmveinsan.com, 2010). 2008 yılında yaşanan küresel kriz ile gelişmiş birçok ülkede bu sebepten dolayı işsizlik görülmüştür. Kriz dönemlerinden sonra ekonomilerin tekrar ivme kazanması ile işsizliğin şiddeti azalma eğilimine girmektedir.

Bu durumun yanı sıra, aşağıda açıklanacak olan; friksiyonel işsizlik, teknolojik işsizlik ve rastlantı işsizlik gelişmiş ülkelerde görülen diğer işsizlik türleridir.

1.4.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde İşsizliğin Etmenleri

Gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin kaynağı, gelişmiş ülkelerde ki gibi talep yetersizliğinden değil, ekonominin yapısına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ekonomik dalgalanma ve istikrarsızlıklara, ya da büyümenin kendi iç dinamizminden kaynaklanan, kısa ve uzun süreli dengesizliklere bağlı olarak zaman

zaman ortaya çıkan bir işsizlik sorunuyla karşılaşılırken, gelişmekte olan ülkelerde işsizlik kendisini daha çok eksik istihdam şeklinde görülmektedir. Diğer bir ifade ile açıklanacak olursa, nüfusun ve işgücünün çok önemli bir bölümünün üretim sürecine dahil olmasına karşın, yaratılan hasılanın, üretime dahil nüfusun, üretim potansiyeli dikkate alındığında, bu kapasitenin çok altında gerçekleşmesi oluşturmaktadır (Ersel, 1999:5).

Gelişmiş ülkelerdeki açık işsizliğin, ya da tam süreli işsizliğin yerini gelişmekte olan ülkelerde kısa süreli işsizliğe, ya da gizli işsizliğe bırakmıştır. Bu ülkelerde, kişilerin çalışıyor görünürken işsiz olma sorunu, kendisini düşük gelir, yoksulluk, çalışmasına karşın, asgari bir geçim imkânı sağlayamama biçiminde göstermektedir. Burada, ulusal gelire hiçbir reel katkısı olmayan yapay istihdam biçimleri yaygınlık kazanmaktadır (Ersel, 1999:5–6).

“Bu ülkelerdeki hızlı kentleşmeyi haklı çıkaracak bir sanayileşme sürecinin gerçekleştirilmemesi, kırdaki işsizliğin aynen kentlere aktarılması anlamını taşımakta ve enformel sektör istihdamı, formel sektörün aleyhine hızla büyümektedir” (Ersel, 1999:6). Bu ülkelerdeki kentleşme hızı ve sanayileşme hızı arasındaki ilişki, işsizlik ve istihdam sorunu niteliğini belirleyen önemli bir değişkendir.

Gelişmekte olan ülkelerde en çok rastlanan işsizlik türünü “mevsimlik işsizlik” oluşturmaktadır. Bu ülkelerde genellikle tarıma bağlı bir ekonomik yapıya sahiptirler. Tarım faaliyetlerinin genelde yılın bir bölümüne yığılmasından dolayı, bu ülkelerdeki işçiler yılın bir bölümünde istihdam oldukları halde bir bölümünde işsiz kalmaktadırlar. Ayrıca donatım yetersizliği de, mevsimlik işsizliğin yaygınlık kazanmasına yol açmaktadır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde, tarım kesiminde görülen gizli işsizlikte yaygınlık göstermektedir.

1.5. İşsizlik Türleri

İşsizlik türleri ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik köken gibi çeşitli kişisel karakteristiklere göre bir gruplandırma yapılabileceği gibi coğrafi dağılıma, mesleklere, işsizliğin süresine ve nedenine göre de sınıflandırma yoluna gidilebilir (Yıldırım ve diğerleri, 2008:354). Genel olarak işsizliğin türlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Açık İşsizlik ve Gizli İşsizlik
- İradi İşsizlik ve Gayri İradi İşsizlik
- Yapısal İşsizlik
- Mevsimsel İşsizlik
- Friksiyonel İşsizlik
- Teknolojik İşsizlik
- Konjonktürel İşsizlik
- Bölge İşsizliği
- Rastlantı İşsizliği

1.5.1. Açık İşsizlik ve Gizli İşsizlik

Açık işsizlik kavramı, çalışma gücüne ve arzusu olduğu halde, cari ücret seviyesinde iş arayıp da bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir (Zaim, 1997:170). Başka bir ifade ile bir kişinin para kazanmak veya ihtiyaçlarını gidermek üzere yapacağı bir işinin olmamasıdır.

Gizli işsizlik ise, bir kişinin aslında işsiz görünmeyip, gerçekte üretime hiçbir katkısının olmamasını ifade eder. Çalışanların düşük verimlilikte çalışıp buna uygun olarak düşük ücret almalarıdır (Ersel,1999:17). Burada emeğin teknolojik gereksinmeden daha fazla oranda faktör donanımına katılmış olması durumu vardır. Gerek duyulan emek miktarından çok daha fazla emeğin istihdam edilmesi söz konusudur. Örneğin, bir işletmede bir veya birkaç kişinin yapabileceği işin, çok daha fazla kişiye yaptırılması gizli işsizlik olan bir ekonomi meydana getirmektedir. Fazla olan emek buradan alınıp başka bir yerde istihdam edilse, önceki çalıştıkları yerde üretimde hiçbir azalma olmamaktadır. Gizli işsizliğin nedeni ise, talep yetersizliğinden değil, daha çok üretim araçlarının, yani sermayenin ve organizasyon yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Üstünel, 1983:173). Bu tür işsizlik, özellikle az gelişmiş ülkelerde kırsal alanlarda ve kamu sektöründe görülmektedir (Ersel,1999:17). Bu durum ise bu ülkelerin, ekonomideki üretim ve refah artışının olumsuz etkilemektedir.

Aşağıda bahsedilecek olan işsizlik türleri ise, gizli işsizlik değil açık işsizlik ile ilgili olan işsizlik türleridir.

1.5.2. İradî İşsizlik ve Gayri İradî İşsizlik

İradî işsizlik kavramı, cari ücret haddine ve çalışma şartlarına razı oldukları takdirde iş bulması mümkün olan insanların, çalışmayı reddettikleri için işsiz kalmaları durumunu açıklamaktadır (Şimşek ve Aydın, 2002: 118). Burada, işsiz kalan kişiler, aile gelir talebinin şiddetli olmaması, istismar edilme korkusu, çalışma güdüsünün zayıf olması v.b. sosyal-psikolojik nedenlerden dolayı isteyerek işsiz durumuna düşen kişilerdir. Gönüllü olarak da işsiz kalmayı tercih eden birisi ne olursa olsun işsiz sayılmaktadır.

İşsizliğin süresi eğer iş arayan bireyin denetiminde olan değişkenlere bağlı ise o zaman iradî işsizlik, değil ise gayri iradî işsizlik olur. İradî işsizlikte, işçiler belli bir ücret haddinden iş bulsalar bile, daha iyi ücret sağlayacak bir iş araştırabilmek için işsiz kalmayı tercih edebilirler. İşçi burada belli bir ücret hedefleyerek iş araştırmaya başlamıştır. Kendisine teklif edilen ücret, hedeflediği ücretten fazla ise işi kabul edecek, az ise iş arama sürecine devam edecektir. Eğer bu süreç uzarsa, işçinin hedeflediği ücret düzeyi bir zaman sonra düşecektir. Yani beklenen süre ile işçinin hedeflediği ücret arasında ters ilişki vardır (Yıldırım ve diğerleri, 2008:355).

İradî işsizliğin bir türü de bekleme işsizliği, ya da spekülâtif işsizliktir (Yıldırım ve diğerleri, 2008:355). Spekülâtif işsizlikte, işçi reddettiği reel ücretin marjinal faydasının boş zamanın marjinal faydasından daha az olduğunu kabul etmektedir. Daha sonraki tarihlerde daha iyi koşullarda bir iş bulmayı ümit etmektedir.

Gayri iradî işsizlik olgusu ise, kişinin iradesinden ya da kusurundan kaynaklanmamakta, kişi çalışma isteğinde olmasına ve cari ücret seviyesinde ve önerilen koşullarda çalışmayı kabul etmesine karşın, işsiz kalması durumudur (Ersel, 1999:17). Bu durum işgücü arz fazlasının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür işsizlik, toplam talepteki azalma sonucu açıkta kalan ve istihdam edilebileceği umuduyla genel ekonomik koşulların iyileşmesini bekleyen geniş işçi kitlesini etkilemektedir (Yıldırım ve diğerleri, 2008:355). Burada düşen talep seviyesi kişinin iradesi dışındaki bir takım etmenler tarafından belirlendiği için ve kişinin bu koşulları değiştirme olanağının bulunmamasından dolayı, bu tür işsizliğe, gayri iradî işsizlik denilmektedir.

1.5.3. Yapısal İşsizlik

Ekonomide bazı zamanlarda yapısal değişimler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler işsizliğe yol açabilmektedir. Örneğin, mallara yönelik talebin bileşimi değişince emek talebinin yapısı da değişmekte ve işgücününün değişen bu yeni duruma uyum sağlamasına kadar ortaya çıkan işsizlik yapısal işsizlik olarak adlandırılır.

Bir ekonomide yapısal değişimler sürecinde, bir kısım endüstrilerde, işgücü kategorilerinde ve bölgelerde gerileme olurken, diğerleri gelişme göstermektedir. Bu durumun neticesinde, gerileme olan sektörlerdeki işgücü arz fazlası ve genişleyen sektörlerdeki işgücü talep fazlası ile bir dengesizlik meydana gelecektir. İşgücü, ücret farklılığı nedeni ile gerileyen sektörlerden genişleyen sektörlerle doğru hareket edecek, ancak uyum zaman ve uyum tam da sağlanamayacaktır. İşgücü hareketliliği bu süreçte bir takım faktörler tarafından kısıtlanabilecektir. Bu durum da yapısal işsizlik olarak nitelendirilmektedir. Yapısal işsizlik, emek gücününün yapısı, coğrafi farklılıklar, meslek, beceri ve endüstri gibi faktörlerden hareketle emek talebinin genel yapısı arasındaki uyumsuzluk olarak da tanımlanabilir (Bozdağlıoğlu, 2008:49).

Yapısal işsizlik aynı zaman da teknolojik değişimlerden de kaynaklanmaktadır. Örneğin; el tezgâhlarından veya basit el aletlerinden fabrikalara geçiş döneminde belirli bir üretim dalının kalıcı olarak durgunlaşması sonucunda ortaya çıkan işsizliği, bu yapıdan doğduğu için yapısal işsizlik olarak nitelendirilmektedir (Ersel, 1999:20). Yıllar boyunca bu sebepten dolayı işsizlikler görülmüştür. Tarımda verimliliğin artmasıyla açığa çıkan işgücü fazlası sanayi sektörüne kaymış, zamanla sanayide de emek yoğunluğunun düşmesiyle hizmetler sektörü büyük ölçüde genişlemiş ve daha fazla işgücünü istihdam etmeye başlamıştır.

Emek talebinin yapısındaki değişimin hızı arttıkça ve işgücününün bu değişimlere uyum gösterme hızı düşükçe yapısal işsizlik artış gösterir. Bu tür işsizliğin azaltılabilmesi için işgücününün yapısı değişmeli ve işgücü talebine uygun hale getirilmelidir.

1.5.4. Mevsimlik İşsizlik

Ekonomide belli dönemler itibariyle ortaya çıkan işsizlik türüdür. Adından da anlaşılacağı üzere, hava şartlarındaki veya mevsimlerdeki değişimler sonucu bazı

malların sunum veya isteminde meydana gelen oldukça şiddetli azalmalar sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür (Ersel,1999:18).

Tarım, turizm ve inşaat sektörlerinde daha çok görülmektedir. Bu tip sektörlerde, üretimin mevsimsel olarak arttığı dönemlerde çalışan kişilerin önemli bir kısmı, izleyen dönemler işlerini kaybederler ve üretim düzeyi bir sonraki döneme artana kadar işlerini kaybederler ve üretim düzeyi bir sonraki dönemde artana kadar işsiz kalırlar (Ünsal, 1999:54).

1.5.5. Friksiyonel İşsizlik

Friksiyonel işsizlik, işgücü piyasasındaki olağan hareketlilikten kaynaklanır. Ekonomi tam istihdam olsa bile bu tarz işsizliğin ortadan kaldırılması dahi mümkün değildir (Yıldırım ve diğerleri, 2008:356). Bu işsizlik türü, işçilerin kısa vadeli yer ve iş değiştirmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kısa bir zaman dilimini kapsadığı için “arızı işsizlik” olarak da adlandırılır. Bir ülkede, çeşitli sebeplerden dolayı işinden ayrılmış ve yeni iş aramakta olan veya ilk defa iş piyasasına giren insanların, her zaman bulunması durumu arızı işsizlik olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Aydın, 2002: 119).

Friksiyonel işsizlik, işçilerin gerekli yeteneklerden yoksun veya istihdam kaynaklarına mesafe olarak uzak olmasından kaynaklanır. Bu durum gelişmekte olan ülkeler kadar seviye farkı olsa bile gelişmiş ülkelerde de görülmektedir. Çünkü, bu tip insanlar her ülkede görülmekte ve ülkeler tam istihdam seviyesinde bile olsa bu durumu ortadan kaldırmak mümkün değildir.

1.5.6. Teknolojik İşsizlik

Üretim faktörlerinden olan emek ile sermaye arasında ikame ilişkisi vardır. Sermaye miktarı arttıkça, emek-yoğun üretim tekniğinden çok sermaye-yoğun üretim tekniğine geçilmektedir. Sermaye-yoğun bir üretim tekniğine geçilmesinden dolayı fazla durumda olan işgücü ortadan kaldırılır ve bu da işsizliği daha da artırır.

Sermaye birikimin artması demek teknolojik gelişmeler ile makineleşmenin artması demektir. İşte bu sebepten dolayı insan gücünün yerine makinenin geçmesi veya daha verimli metotların uygulanması sonucu olarak bu tür işsizlik ortaya çıkmaktadır. Teknolojik işsizlik türü az gelişmiş ülkelerde, tarımın modernleşmesi sırasında

görüldüğü gibi, gelişmiş ülkelerde de görülmektedir. Fakat gelişmiş ülkeler, bu sebepten dolayı işsiz kalmış işgücüne, yaratılan yeni sektörler ile iş olanakları sağlayabilmektedirler (Kocaoğlu, 1997:154). Hızlı üretim veya makineleşme sonucu ortaya çıkan değişime uyum sağlayamayan işçiler, ya bu yeni metotları öğrenerek uyum sağlamak zorunda kalıyorlar ya da eski metotlarla faaliyet gösteren iş yerlerinde iş aramaya zorlanıyorlar (Ersel,1999: 20).

1.5.7. Konjonktürel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik, ekonomik dalgalanmaların ve durgunluk dönemlerinde toplam talepteki daralmaya bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik türüdür (Yıldırım ve diğerleri, 2008:357). Ekonomik faaliyetlerin devrevi dalgalanmalar göstermesinin bir sonucu olup, ekonomik daralma dönemlerinde artmakta, gelişme dönemlerinde ise toplam talebe bağlı olarak ortadan kalkmaktadır.

Konjonktürel işsizliğin belli başlı özellikleri ise; genelde, dayanıklı malları üreten sanayi kolları ile özellikle inşaat sektörü için mamul üretiminde bulunan sanayi bu tür işsizlikten çok etkilenir. Bu tür işsizlik, ülkelerin coğrafi bölgelerine göre de değişiklik göstermektedir. Sanayi kollarının türlerine ve birikme oranına göre de değişmektedir. Genç işçiler özellikle bu tür işsizlikten daha çok etkilenmekte ve bu grubu yaşlı işçiler izlemekte en sonra da orta yaşlı işçilerin etkilendiği görülmektedir. Konjonktürel işsizlik, ekonomideki kimi üretim sektörlerinde kısmi olarak görüleceği gibi, ekonominin tümünü de etkileyebilir (Ersel,1999: 21).

1.5.8. Bölge İşsizliği

Ülkelerin bazı bölgelerin koşulları ekonomik veya coğrafi özellikler nedenlerle yatırımlardan daha az pay almaktadır. Bunlardan dolayı, buralarda istihdam olanakları çok sınırlı veya ülkenin diğer bölgelerine göre çok daha azdır. Böyle bir durumda da bölge işsizliğinden söz edilmektedir(Ersel,1999: 19).

1.5.9. Rastlantı İşsizliği

Doğal afetler, iş yerlerinde ki olumsuz olaylar gibi nedenlerle işçilerin işsiz kalmasından kaynaklanan işsizlik türüdür. Örneğin, maden ocaklarında göçüklerin meydana gelmesi

sonucunda ortaya çıkan arızı durumlarda üretimin durması da, burada çalışanların rastlantı sonucu işsiz kalmalarını neden olur.

1.6. İşsizlikle Mücadele

Günümüzde işsizlik AB ülkelerinde sürekli büyümekte, ABD’de durum ise pek farklı değildir. Gelişen teknoloji ve küreselleşme ülkelerde işsizliği artırmaktadır. Afrika, Asya, Latin Amerika ülkelerinde işsizlik, yoksullukla birlikte sefaletle dönüşmektedir. İstihdam yaratmak amacıyla bu ülkelerde, farklı politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaya çalışılmaktadır (www.jmo.org.tr, 2010).

1929–1930 buhranı ile ortaya çıkan aşırı işsizliğe karşı mücadele amacıyla hemen hemen tüm ülkeler birçok önlemler almıştır. Bunların arasında, özellikle yıllık ücret garantisi, çalışma saatlerinin kısaltılarak çalışmak isteyen bütün kişilere iş olanaklarının açılması teknolojik yeniliklere açılmak, devletin yatırımlarına hız vererek yeni iş sahalarının açılması ve hükümetlerin devri bütçe politikaları takip etmeleri sayılabilir (Ersel,1999: 26). Buradaki amaç bir ülkede çalışma talebi ve arzusunda olan herkese iş sağlamaktır. Fakat kriz dönemlerinin dışında bile hiçbir ülkede yüzde yüz tam istihdam sağlanamamıştır. 1980’li yıllardan itibaren ise hükümetler, işsizlik ile mücadeleye yönelik bütçelerinden ayırdıkları payı artırma yoluna gitmişlerdir (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:46).

İşsizlik, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, her ülkenin karşılaştığı en önemli sorunların başında gelir. İşsizliğin sürekli ve yaygın bir hal alması çok ağır toplumsal ve ekonomik sonuçlar doğurmakta ve bu yüzden ülkeler tam istihdam seviyesine ulaşmak amacıyla sosyal ve ekonomik politikalar belirlemektedirler.

İşsizlikle mücadele verirken göz önünde tutulması gereken en önemli şey, işsizliğin nerelerden kaynaklandığının tam olarak saptanmasıdır. Daha önceki açıklamalarda da belirtildiği gibi, gelişmiş ülkelerde karşılaşılan işsizlik asıl olarak toplam talep yetersizliğinden kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Fakat gelişmekte olan ülkelerde ise durum talep yetersizliğinden değil, donatım yetersizliği, sermaye ve organizasyon yetersizliği gibi ekonominin yapısal etmenlerinden kaynaklandığı saptanmıştır.

İşsizliğin kaynaklarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı olduğu için doğal olarak da işsizlik ile mücadele politikalarında ve yaklaşımlarında da farklılıklar olacaktır.

Gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ve istihdamla ilgili sorunlar, genişletici, talep artırıcı para ve maliye politikaları ile çözülmeye çalışılmaktadır. Genellikle işsizlik ödeneğinin miktarı yüksek tutulup, işsizlik sorununa karşı mücadele edilmeye çalışılmaktadır (Ersel, 1999:26).

Gelişmekte olan ülkelerde işsizliği önlemek için, ekonomik yapılarını değiştirmek, üretim tekniklerini geliştirmek ve özellikle de sermaye kaynaklarını hızlı bir biçimde artırma yoluna gitmeleri gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde atıl kapasite çok az veya hiç olmadığı için, gelir düzeyini yükseltmek ve tam istihdama ulaşmak amacıyla nüfus artışını olabildiğinde denetim altına almak veya sermaye artışını yani yatırımları artırmak gerekir. Buradaki amaç, toplumdaki iş fırsatlarının, çalışmak isteyenlerin sayısı kadar hızla artırmaktır (Ersel, 1999:28).

İşsizlik ile mücadele konusunda ülkeler arasında farklı yaklaşım ve politikalar bulunmaktadır. Bazı ülkeler, işsizliğin çözümünü ekonomik gelişmeye bırakan liberal yaklaşımları savunurken, diğer ülkeler ise bu sorunu toplumsal bir sorun olarak kabul eden ve istihdam politikalarına öncelik yer veren yaklaşımları bulunmaktadır (Bozdağoğlu, 2008:59). Fakat ülkelerin bu politikaları, dönemlere ve başta bulunan siyasi iktidarlara göre değişebilmektedir.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında işsizliğin çözümünde öncelikle makroekonomik politikalarla yetinilmiş; daha sonra bu makroekonomik politikalarının işsizliği önlemede tek başına yetersiz kaldığı görülünce, özellikle aktif emek piyasası politikalarına da yer verilmiştir. İşsizlikle mücadelede, emek piyasası politikası olarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bazı ülkelerde pasif emek piyasası politikalarına başvurulmuş; fakat pasif politikaların yetersiz kalmasıyla 1980 sonrasında ikinci önlem olarak aktif emek piyasası politikaları devreye sokulmuştur. Bu bağlamda işsizlikle mücadelede ki politikaları ikiye ayırabiliriz (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:46);

- Pasif önlemler; bireyi belirli bir gelir güvencesinden yoksun bırakması nedeniyle işsizliğin maddi olumsuzluklarını giderme amaçlı gelir desteğine yönelik politikalar,

- Aktif önlemler; işsizlere iş bulma ve beceri kazandırmaya, işverenleri yeni istihdam alanları açmaya teşvik etmeye, dolayısıyla istihdamı artırmaya yönelik politikalar (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:46).

1.6.1. Pasif Emek Piyasası Politikaları

Pasif emek piyasası politikaları, işsizliğin neden olduğu sosyal sorunları onarmaya ve işsizlere asgari düzeyde de olsa bir ekonomik güvence sağlamaya yönelik politikalar olmaktadır. Dolayısıyla, bu politikalar istihdam hacmini artırmaya ve yeni istihdam alanları oluşturmaya yönelik değildir (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:46). Pasif politikalar, genellikle işsizlik sonucu ortaya çıkan sosyal sorunları onarmaya yöneliktir.

Gelişmiş ülke hükümetleri, işsizliğin kronikleşmediği 1973 öncesine kadar geçen dönemde ortaya çıkan küçük boyutlu doğal işsizliğin neden olduğu sorunları “pasif emek piyasası politikaları” ile çözmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede bazı gelişmiş ülkeler, işsizlere gelir sağlayıcı “işsizlik sigortası” ve “işsizlik yardımı” gibi kurumsal yapılar oluşturmuşlardır (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:46-47).

1.6.1.1. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası pasif emek piyasası politikalarından en çok başvurulan bir önlemdir. 20. yüzyılın başlarında yaygın işsizliğin ortaya çıkmasıyla ülkeler işsizlik sigortasını kurmaya başlamışlardır. 1930’larda yaşanan Büyük Buhranın etkisiyle bu uygulama hız kazanmış ve ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

İşsizlik sigortasını tanımlamak gerekirse;

“Bir hizmet sözleşmesine dayalı olarak, ücret karşılığı bir iş, ya da işyerlerinde çalışırken, çalışma talep, beceri, yetenek ve sağlığında olmasına karşın, tamamen isteği dışında ve herhangi bir kasıt ve kusur olmaksızın işini kaybeden işçilere, bir yandan yeni bir iş bulunmasına gayret edilirken, diğer taraftan da işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını kısmen de olsa karşılamak ve böylelikle aile bireyleri ile birlikte yaşamlarını sürdürmelerine imkan sağlamak amacıyla belli bir süre ve ölçüde yapılan bir ödenektir” (Ersel, 1999:49).

Türkiye İş Kurumunun tanımına göre ise işsizlik sigortası; “bir iş yerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur” şeklinde tanımlanmıştır (www.iskur.gov.tr, 2010).

Türkiye İş Kurumu internet sitesinde ayrıca, işsizlik sigortasının faydaları da sıralanmıştır. Bunlar;

- İşsiz kalınan süre içinde; sigortalı işsizlerin gelir kaybı bir ölçüde işsizlik ödeneği ile karşılandığından, sigortalı işsizler niteliklerine daha uygun işler arayabileceklerdir. Bu işgücü verimliliğini olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca, işsizlerde ve aile fertlerinde gelir kaybı nedeniyle oluşabilecek olumsuzluklar bir ölçüde önlenecektir.
- İşsizlik sigortası sağladığı gelir güvencesiyle, işsizlerin alım güçlerini belli ölçüde koruduğundan toplam talep üzerinde olumlu etki yapacaktır.
- İşsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için sigortalı çalışanlar ahlak ve iyi niyet kurallarına daha fazla sadakat göstermek zorunda kalacaklarından verimlilik artacak ve işgücü devri azalacaktır.
- İşsizlik sigortası sisteminin mali kaynaklarından yararlanarak verilecek olan eğitimler ile işsizlerin nitelikleri artacaktır.
- Kayıt dışı istihdamın kayda alınmasında etkili olacaktır.
- İşgücü piyasasına yönelik (iş-çalışan-işyeri) veri tabanı oluşturulmasına olanak sağlayıp, doğru kişinin doğru işe yerleştirilmesi sağlanacak ve böylelikle verimlilik ve çalışanların mutluluğu artacaktır.
- Kaynakların, üretken alanlarda, istihdam artışı sağlayan ve bölgelerarası dengesizliği giderici yatırımlara yönlendirilmesinde İşsizlik Sigortası Fonu da katkı sağlayacaktır.

İşsizlik sigortası uygulamalarında gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında farklılıkları görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde çeşitli yapısal ve örgütsel nedenlerle, bu sigorta dalının yeterince gelişmediği ve çok azında kurulmuş olduğu saptanmaktadır. Bunun nedeni ise; modern sektör istihdamının çok sınırlı kalmasının yanı sıra, geniş ve örgütlenmemiş informel sektörlerin yaygınlığı, ayrıca tarım sektörü istihdamının egemen bir konumda bulunması gibi nedenler oluşturmaktadır (Ersel, 1999:48).

1.6.1.2. İşsizlik Yardımı

Bazı ülkelerde, işsizlik sigortasının yanı sıra “istihdam yardımı” adı altında bir uygulama bulunmaktadır. İşsizlik yardımı uygulaması, sosyal devlet ilkesini benimsenmiş ekonomik bakımdan güçlü ülkelerde uygulanmaktadır (Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:50).

İşsizlik yardımı, işsizlik sigortasından yararlanmayan her işsizi verilebilmektedir. Faydalanma oranı işsizlik sigortasına oranla oldukça düşük; fakat süresi daha uzun, hatta bazı ülkelerde sınırsızdır. Finansmanı, işsizlik sigortasında olduğu gibi işçi ve işverenlerin ödediği primlerden değil, genel bütçeden karşılanmaktadır (Ekin, 1994:53)

1.6.2. Aktif Emek Piyasası Politikaları

Bu istihdam politikaların amacında, işsizlere sadece gelir desteği sağlamak değil, onları çalışma hayatına dâhil edecek kolaylıklar sağlamasıdır. Bu politikalar genellikle ülkenin işsizlikten en fazla etkilenen gruplarına ve bölgelerine yönelik olmaktadır. Öncelikli hedef kitlesinde iş bulması zor olan ilk defa iş arayan gençlere, kadınlara, göçmenlere ve engelli işsizler gibi gruplar vardır. Bu politikalarda emeğin vasfını yükseltici eğitimler verilir. Bu eğitimler doğrultusunda işe yerleştirmeler olmaktadır. Yeni iş hayatına dahil olacak genç işsizlere yönelik deneyim kazandıracak programlar, istihdam yaratma programları, işsizliği yoğun olduğu bölgelerdeki iş yerlerinin mali bakımdan desteklenmesi ve girişimciliğin özendirilmesi gibi önlemler yer almaktadır (www.baktabul.net,2010).

Pasif politikaların mali yükünün fazla olması ve uzun süreli işsizliklerde kişileri tembelliğe itmesine karşılık, aktif politikaların, iş ve istihdam yaratma konusundaki etkinliği ve istihdam edilebilirliğin eğitim ile desteklenmesinden dolayı daha kalıcı ve üretimi destekleyici olduğu söylenebilir (Algan ve Ildırrar, 2003:57).

Aktif emek piyasası politikaları, işgücü arzını yükseltmeye, iş gücü talebini artırmaya (küçük iş yeri açma ve kendi iş yerini kuracaklara yönelik teşvikler, ücret destekleri, kamu işleri ve kamu istihdam hizmetleri) ve arz talep eşleştirmelerini geliştirmeye (iş arama danışmanlığı ve istihdam hizmetleri) yönelik tedbirleri kapsamaktadır (www.ilo.org, 2010).

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜ VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Türkiye’de turizm sektörünü incelemeden önce, turizm kavramının tanımını yapmak gerekir. Turizm kavramı hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Turizm kavramını genel olarak şu şekilde tanımlamak mümkündür: Sürekli ikamet edilen yer dışında; eğlence, dinlenme, spor, kültür, din vb. ihtiyaçların giderilmesi için yapılan seyahat ve geçici konaklama faaliyetlerinin tümüne turizm denir (Öztaş, 2002;17). Bunların yanında bir faaliyetin turizm olabilmesi için ayrıca, bireylerin para kazanma amacının olmaması, gittikleri yerlerde ki turizm işletmelerinin ürettikleri ürünlerini tüketmeleri gerekmektedir.

Turizm kavramının tanımında da olduğu gibi, turist kavramı hakkında da çeşitli tanımlar yapılmıştır. OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) turist kavramının tanımını şu şekilde yapmıştır: “Sürekli yaşadığı ülkenin dışına herhangi bir ülkeyi 24 saatten az olmamak şartıyla ziyaret eden kişi, şeklinde tanımlanmıştır (Öztaş, 2002;18). Bu tanım sadece yabancı turist kavramını tanımlamaktadır. 1618 Sayılı Seyahat Acentaları Kanun’unda bu tanım daha geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Bu kanuna göre turist;

“para kazanma amacı olmaksızın, dinlenmek, eğlenmek ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dini, sıhhi ve benzeri sebeplerle, oturduğu yer dışına geçici olarak çıkan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat edip kalan ve yeniden ikametgahına dönen kimsedir.”

Turizm ve turist tanımlarından da anlaşılacağı üzere çeşitli amaçlarla insanlar, turizm faaliyetine dâhil olabilmektedirler. Bu amaçlar değişik turizm çeşitlerini oluşturmaktadır. Ayrıca bu amaçların yanında turizm, katılanların sayısına göre, ziyaret edilen yere göre, katılanların yaşlarına göre ve katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre çeşitlilik kazanmaktadır.

Turizmin çok yönlülüğü sebebiyle turizm biliminin çeşitli bilim dalları ile yakın ilişkisi mevcuttur. Bu bilim dallarından biri de ekonomidir. Turizm, boş zamanın ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ait ekonomik bir kararla başlayan ve yatırım, tüketim, istihdam, dış satım ve kamu gelirleri gibi ekonomik yönleri bulunan bir sosyo-ekonomik faaliyettir (Kozak ve diğerleri, 2001;8).

Sektör olarak turizm sektörünü ele aldığımızda, turizm sektörünü şu şekilde tanımlamak mümkündür:

“turistlerin, ikamet ettikleri yerlerden ayrılarak tekrar aynı yere dönünceye kadar geçen süre içerisindeki seyahatleri sırasında gereksinme duydukları ulaştırma, konaklama, yeme-içme, eğlence ve diğer ihtiyaçlarını karşılayan faaliyetlerin tümü” şeklinde tanımlanabilir (Kozak, 2001;41).

Turizm ile ilgili bu açıklamaları yaptıktan sonra, Türkiye’de turizm sektörünün yerini ve turizm sektörünün ekonomik etkilerini inceleyebiliriz.

2.1. Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de turizmin tarihsel gelişimine bakıldığında oldukça eskiye dayandığı görülmektedir. Türkiye, bulunduğu coğrafyadan dolayı ilk çağlardan beri büyük seyahatlere tanıklık etmiştir. Özellikle, Avrupa ve Asya arasında köprü olmasından dolayı, tarih boyunca üzerinde çok fazla seyahat edilen yerlerden biri olmuştur. İlk ve ortaçağlarda termal kaynakları ve dinsel merkezler sayesinde çok sayıda insanın ilgisini çekmiştir. Seyahat edilen bir bölge olduğundan dolayı, Anadolu’da göç yolları, ticaret yolları vs. üzerine Selçuklular zamanında han ve kervansaraylar yapılmıştır. Osmanlıya yapılan, ilk modern turizm hareketi 1863 Sergi-i Umumi-i Osmanî adını taşıyan serginin açılışı dolayısıyla başta Avusturya olmak üzere çeşitli yerlerden turistlerin gelmesi ile olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında turizm gelişmesi doğal olarak engellenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, turizmin gelişmesi için çalışmalar başlatılmıştır. 1923 yılında Türk Seyyahin Cemiyeti’nin kurulması, bunun 1930’da Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’na dönüşmesi, 1934’te Turizm Bürosunun açılması, 1939 yılında Ticaret Bakanlığına bağlı Turizm Müdürlüğü’nün kurulması ve turizmi geliştirmek için çıkarılan kanunlar turizmin gelişmesinde etkili olmuştur. 1957 yılında turizm, Türkiye’de bakanlık düzeyinde ele alınmaya başlanmıştır. 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kurulması ve planlı dönemde kalkınma planlarında turizme yer verilmesi turizm için yapılan en önemli çalışmalar olmuştur. Özellikle 1982 yılında çıkarılan “Turizm Teşvik Kanunu” (I. Turizm Hamlesi) turizmin bugünkü anlamda gelişmesini hızlandırmıştır. TÜİK’in verilerine göre 1953 yılında ülkemize gelen turist sayısı 91.114 kişi, 1980 yılına gelindiğinde bu sayı 1.057.364 kişiye ulaşmıştır. 1980

yılından sonra turizme verilen önem 1985 yılında gelen turist sayısının bir önceki yıla göre yaklaşık 2 kat artmasına sebep olmuş ve o yıllardan sonra turizm, hızlı bir gelişmeye sahne olmuştur. Yıllara göre artan konaklama, ulaştırma ve eğlence gibi imkânlar bunun en önemli göstergelerindedir. 2010 yılında ise ülkemize giriş yapan turist sayısı 28.682.204 kişiye ulaşmıştır.

2.2. Türkiye’de Turistik Arz Kaynakları

Bir bölgeye veya yöreye turistlerin çekilebilmesi için, öncelikle o bölgede veya yörede tarihi, doğal, beşeri gibi çekici unsurların bulunması gerekmektedir. Fakat o bölge ve yörede bu unsurların yalnız başına bulunması tek başına yeterli değildir. O bölgeye ve yöreye ulaşılabilmenin mümkün olması, gerekli konaklama, yiyecek ve içecek gibi ihtiyaçların karşılanabileceği işletmelerin de mevcut olması son derece önemlidir. İşte bunların tamamı turistik bölgenin veya yörenin turistik arz kaynağını oluşturmaktadır. Turistik bölgenin arz kaynaklarının, “çekicilik” , “ulaşılabilirlik” ve “turizm işletmelerinden” oluştuğu görülmektedir.

Türkiye iki kıta üzerinde yer alan, dört mevsimin doyasıya yaşanabileceği bir ülkedir. Türkiye’de, sanat, tarih, arkeoloji, doğayla ilgili benzersiz güzellikleri bulmak çok kolaydır. Ülkemizin etrafı denizlerle çevrili olup, bol güneşli, birbirinden güzel 8000km’lik sahile sahiptir. Türkiye, bitki örtüsü ve hayvan türleri açısından son derece zengindir. Türkiye’nin bulunduğu topraklarda, bir sürü uygarlıklar yaşamıştır. Türkiye’de bulunan tanrıça ve tanrı heykelleri, tapınakları, tiyatroları, kiliseleri, camileri, türbeleri, medreseleri, sarayları ve kervansaraylar ile tarih insanların gözünde canlanır. İnsanlarımızın, kültürleri ve günlük yaşantılarının zenginliği de ayrıca bir turizm kaynağıdır.

Türkiye’de ki başlıca turizm kaynaklarını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- Kıyılar,
- İklim özellikleri,
- Yüzey şekilleri,
- Su kaynakları,
- Doğal bitki örtüsü ve yaban hayatı kaynakları,
- Kültürel kaynaklar şeklinde sınıflandırılabilir.

Türkiye'nin bölgelerinin bu kaynaklara sahip olduğu ilerleyen kısımlarda gösterilecektir. Bu sahip olunan turizm kaynakları, turistleri Türkiye'ye çekmektedir. Bunların yanında, diğer faktörlerde vardır. Bunlar, ekonomik uygunluk, ulaşılabilirlik, alt ve üst yapının durumu, güvenlik vb. gibi sahip olunan kaynaklarda önemlidir. Bu saydığımız faktörlerde eğer yerine getirilmişse, var olan turizm kaynaklarına gelen turist sayısı daha çok artacaktır.

Türkiye'de turizmde en fazla gelişen bölgelerimiz, güney ve batı bölgelerimizdir. Türkiye' de ki turizmin özelliklerine baktığımızda en fazla gelen turist, en fazla yatak kapasitesi ve en fazla turizmden gelir elde eden bu bölgelerimizdir.

Aşağıda ilk önce bölgelerimizin çekicilik unsurları incelenecek, daha sonra ülkemize ulaşılabilirlik durumu ve turizm tesislerinin niceliği incelenecektir.

2.2.1. Bölgelerimizin Turizm Çekicilik Kaynakları

2.2.1.1. Akdeniz Bölgesi'nde Turizm

Türkiye'de turizm dendiği zaman ilk akla gelen yerlerden biri Akdeniz Bölgesi'dir. Bu bölgemizin sahip olduğu kıyılar, kumsallar, denizin temizliği, iklimin uygunluğu, doğal güzellikler, değişik yeryüzü şekilleri, birçok antik ve tarihi eserlerin varlığı birçok turizm çeşidinin gelişmesine ve bu bölgemize yapılan turizm yatırımlarının çoğalmasını sağlamıştır.

Bilindiği gibi Türkiye'de turizmin başkenti sayılan, Antalya ilimiz Akdeniz Bölgesindedir. Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı, turizmde gelişme gösteren bir ilimiz olmuştur. Akdeniz Bölgesi, inci kumlu plajlara sahiptir. Akdeniz Bölgesi, kıyı şeridi boyunca, ören yerleri ve tatil merkezleri bulunmaktadır. Ayrıca, bu kıyı şeridi boyunca, yat turizmine hizmet veren yerlerde mevcuttur. Akdeniz Bölgesi'nde mitoloji ve tarih iç içedir. Akdeniz Bölgesi'nin birçok yerinde mitolojik hikâyeler yaşanmıştır. Akdeniz Bölgesi antik kalıntılar bakımından zengindir. Bu bölgede ayrıca, havaların yıl boyunca güneşli gitmesinden dolayı da turizm gelişme göstermiştir. Havaların uygunluğundan dolayı, turistler yılda 6-7 ay boyunca bu bölgeye gelmektedirler. Akdeniz Bölgesi'nin sahip olduğu bitki topluluğu ise makidir.

Akdeniz Bölgesinde turizm, özellikle Antalya Bölümü'nde gelişmiştir. Bilhassa Antalya ve çevresi, Alanya, Side, Kaş, Fethiye ve Köyceğiz turizm etkinliklerin en yoğun olduğu yerlerdir (egitek.meb.gov.tr, 2010).

Akdeniz medeniyetini simgeleyen Olympus, Patara gibi tarihi şehir kalıntıları önemli turistik çekiciliklerdir. Bölgede geniş alan kaplayan karstik şekiller, özellikle Damlataş ve İnsuyu mağaraları ile Cennet-Cehennem obrukları doğa harikasıdır. Pek çok milli park ile uluslar arası yarışma ve festivallere duyulan aşırı ilgi bölge turizminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (www.ekodialog.com, 2010).

Akdeniz Bölgesinde yapılan turizm faaliyetleri şu şekilde sınıflandırılabilir;

- Tarih ve kültür turizmi,
- Plajlar ve spor tesislerinde yapılan faaliyetler,
- Gezi ve mesire yerleri,
- Dağ turizmi,
- Av turizmi ve balıkçılık,
- Gençlik ve öğrenci turizmi,
- Kongre turizmi,
- Yat turizmi,
- Kampçılık,
- Gece eğlence imkânları.

Kıyı, tarih, iklimin yanında Akdeniz Bölgesi, turistik değeri olan yüzey şekillerine sahiptir. Akdeniz Bölgesinde, birçok mağara ve şaleler gibi değişik yüzey şekillerine sahiptir.

Akdeniz Bölgesinde ayrıca, yayla turizmi de yapılmaktadır. Antalya ilimiz bakanlığın yaptığı çalışma sonucunda yayla turizm merkezleri içinde sayılmaktadır.

Spor turizmi de bu bölgemizde gelişmiştir. Özellikle, tek golf sahasına sahip ilimiz Antalya'dır.

1982 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanununun çıkmasıyla beraber, bu bölgemizde aşırı bir şekilde turizm yatırımları yapılmaya başlanmıştır. Yıllar içinde bu bölgemize, yollar, havaalanları, konaklama tesisleri gibi turizmde ihtiyaç duyulacak alt ve üst yapı

çalışmaları hız kazanmıştır. Günümüzde birçok tesis bulunmaktadır. Alt ve üst yapıların çoğu yapılmış ve turizme hizmet vermektedir. Akdeniz kıyıları boyunca, birçok tesis bulunmaktadır. Fakat bu yatırımlar yapılırken doğaya zarar vermeye başlamıştır. Bunun örneklerini haberlerde görebilmekteyiz. Yavaş yavaş, Akdeniz kıyıları tesislere doymaktadır. Bazı yerlerde tesislerin çok olmasından dolayı, oraları beton yığını haline getirmiştir.

Akdeniz Bölgesine gelen turistlerin çoğu deniz turizmi için gelmektedir. Bunun yanında eğlence, dinlenme, kültür gezileri ve tarihi yerleri ziyaret amacıyla gelen turistlerde vardır. Akdeniz bölgesine gelen turistlerin çoğu, bildiği gibi kitleler halinde ve paket tur satın alarak gelmektedir.

Akdeniz Bölgesi'nde hizmet veren otellerin çoğu her şey dâhil sistemde çalışmaktadırlar. Oteller, sezon dışında da doluluk oranlarını yüksek tutabilmek için kongre turizmi faaliyetleri düzenlemektedirler.

Akdeniz de kış turizmi yapılacak merkezlerde bulunmaktadır. Bunlar; Antalya-Alanya'da bulunan Akdağ kış turizm merkezi ve Davraz-Isparta kış turizm merkezleridir.

2.2.1.2. Ege Bölgesi'nde Turizm

Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi gibi turizmde gelişmiş bir bölgemizdir. Akdeniz ikliminin görüldüğü kıyıları deniz turizmi açısından zengindir. Ege kıyıları boyunca körfezler ve yarımadalar, koylar ve plajlar peş peşe sıralanır. Ege bölgesi, Akdeniz Bölgesinde olduğu gibi mitolojik olayların yaşandığı yerlerdir. Bu bölgemizde tarihi tiyatrolar, tapınaklar ile antik kentlere rastlanır. Antik kentlerin en ünlü kenti Efes'te bu bölgemizedir.

Deniz turizminde en ünlü yerleri şunlardır; Marmaris, Datça, Fethiye, Köyceğiz, Çeşme, Kuşadası, Didim, Bodrum ünlüdür. Ege bölgesindeki tarihi yerler İzmir'deki Efes, Bergama, Milet, Muğla'da Bodrum Kalesi ve Halikarnas Müzesi, Kütahya'daki Frig Vadisi, Seferihisar'daki Teos Antik Kenti, Karagöl ve Sığacık Kalesi'dir (tr.wikipedia.org,2010).

Kıyıları çekici görünümüyle ilgi toplar ve “mavi yolculuk” adıyla yaygınlaşan ve kıyının Kuşadası’ndan Antalya’ya kadar olan koylarını dolaşan yat turizmi, bölgeye önemli miktarda turist çeker. Ülkemizin başlıca üç yat limanı olan Kuşadası, Çeşme ve Bodrum’da bu kıyılardadır (www.videosofturkey.com,2010).

Ege bölgesinde birçok, kaplıca ve içmeler vardır. Bu kaplıca ve içmeler, sağlık ve termal turizmi amacı ile kullanılmaktadır. Denizli’de Karahayıt ve Pamukkale, İzmir’de çeşme ve Sifna, Seferihisar’da Doğanbey, Kütahya’da Harlek ve Murat dağı, Manisa’da kurşunlu kaplıcaları, Urfa içmeler, özellikle Pamukkale travertenleri ve sıcak su kaynaklarıyla ilgi çekmektedir (www.videosofturkey.com, 2010).

2.2.1.3. Marmara Bölgesi’nde Turizm

Marmara Bölgesinin, önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması, iklim koşulları, İstanbul’un varlığı, eski bir yerleşim alanı olmasından dolayı bölgede turizm merkezlerinin sayısı oldukça fazladır. Marmara Bölgesi hem çeşitli doğal güzellikleri sahip olmasının yanında uygarlıklardan kalma tarih eserleriyle, ülkemizin olduğu kadar, dünyanın da turistik bölgelerinden biridir.

Bu bölgemizde deniz turizmi, dağ ve kış turizmi, spor turizmi, sağlık ve termal turizm, tarih ve kültür turizmi, kongre turizmi gibi turizm çeşitleri yapılmaktadır.

Bölgede başta Osmanlıya başkentlik yapmış İstanbul, Bursa ve Edirne önemli tarihi eserlere sahiptirler. Ayrıca, bu illerimiz tarihi eserlerinin yanında, birçok doğal güzellikleri de içlerinde barındırmaktadırlar.

Bu bölgemiz de birçok milli park vardır. Bunlar kış turizmine açık olan Uludağ, Kuş Cenneti Milli Parkı, Gelibolu Milli Parkı, bu bölgemizdedir.

Bölgede, sağlık turizmine hizmet veren yerlerde vardır. Bu bölgede, birçok kaplıca ve maden suları bulunur. Türkiye’nin ilk kaplıcaları olan Termal kaplıcaları, bu bölgemizin Yalova ilindedir. Ayrıca, Bursa’da sağlık merkezi haline gelmiş kaplıcalar vardır.

İstanbul her yıl büyük kongre ve fuarlara ev sahipliği yapan bir ilimizdir. Bu sayede birçok turist çekmektedir. Ayrıca, İstanbul 2010 yılına Avrupa Kültür Başkenti olmuştur.

Bölgedeki önemli tarihi eserler şunlardır; İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı, Topkapı Sarayı, Ayasofya Müzesi, Ayairin Kilisesi, Kapalı Çarşı, Kızkulesi, Anadolu ve Rumeli Hisarı, Bursa'da Ulucami, Yeşil Türbe, İznik Yeşil Cami, Kaplıcalar, Edirne'de Selimiye Cami, Rüstem Paşa Kervansarayı, Saray Hamamı, Çanakkale'de Truva harabeleri, Gelibolu Milli Parkı ve Kaz Dağları'dır (www.cografyasevgisi.com, 2010).

2.2.1.4. İç Anadolu Bölgesi'nde Turizm

İç Anadolu Bölgesinin, çok çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olmasında dolayı tarihi eserler bakımından zengin bir bölgedir. Başkent Ankara'nın bu bölgede olması bölgeye gelen turist sayısını artırmaktadır. Ankara'da Anıtkabir gibi önemli bir yapının olması bölgeye gelen turist sayısını artırmaktadır. Özellikle, Anıtkabir'den başka Atatürk Müzesi ve Etnografya Müzesi insanların en sık uğradığı yerlerdir. Bölgede turizmin, en canlı olduğu iller; Ankara, Konya, Niğde ve Kayseri'dir.

Bölgede yapılabilecek turizm çeşitleri şunlardır; tarih ve kültür turizmi, sağlık turizmi, doğa turizmi, kış turizmi, yapılabilmektedir. Ayrıca bölgede birçok kongre ve fuar organizasyonlarda yapılmaktadır. Bu fuarlar turizm etkinlikleri açısından önemlidir. Bölgede birçok milli parkta mevcuttur.

Bölgenin en önemli tarihi yerleri Peribacaları, Derinkuyu yeraltı kentleri(Kapadokya), Konya'da ki Selçuklu eserleri, Mevlana türbesi, diğer türbeler ve çeşitli yerlerdeki antik Hitit kentleri önemli turistik değerlerdir (n.1asphost.com, 2010).

Eskişehir, Ankara, Konya, Niğde ve Kayseri illerinde kaplıcalar bulunmaktadır. Bu yerlerde sağlık turizmi amacıyla konaklama ve diğer türdeki tesisler bulunmaktadır. Her yıl birçok insan buralara, tedavi amacıyla gitmektedir. Kış turizminde ise, Kayseri-Erciyes ve Elmadağ gelişmiştir ve tesisler bulunmaktadır. İç Anadolu'da her yıl gerçekleştirilen, Kayseri Anadolu fuarı ile Konya Fuarı başlıca turizm ve ticaret etkinlikleridir (n.1asphost.com, 2010).

İç Anadolu bölgesinde, Boğazköy Alacahöyük Milli Parkı, Göreme Tarihi Milli Parkı ve Yozgat Çamlığı Milli Parkı gibi tarihi ve doğal yönden koruma altına alınmış turizm alanları da bulunmaktadır (n.1asphost.com, 2010).

İç Anadolu Bölgesinin, en önemli turistik çekim yeri Kapadokya Yöresidir. Dünyaca ünlü Peribacaları bu bölgede bulunmaktadır. Bu bölgede birçok konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu yöreye turlar düzenlenmektedir. Kapadokya'nın başlıca tarihi ve turistik gezi yerleri şunlardır; Üçhisar, Ürgüp, Avanos, Göreme, Derinkuyu, Kaymaklı, İhlara Vadisi'dir (www.geztoz.net, 2010).

İç Anadolu Bölgesi'nde görüldüğü gibi birçok turizm kaynağı bulunmakta ve konaklama tesisleri sayısı ve donanımları zengindir. Ayrıca bölgede ulaşım imkânlarının kolay olmasından dolayı turizm gelişme göstermiştir.

2.2.1.5. Karadeniz Bölgesi'nde Turizm

Bölgede birçok turizm kaynağı vardır. Karadeniz bölgesinde yapılabilen turizm çeşitleri şunlardır; yayla turizmi, deniz turizmi, kültür ve tarih turizmi, kış turizmi, spor turizmi, sağlık turizmi v.b gibi birçok turizm çeşitli bölgede yapılmaktadır.

Deniz turizmi, bölgede güneşli gün sayısı, düşük sıcaklık ve kumsalların az olmasından dolayı pek gelişme gösterememiştir. Karadeniz Bölgesi'nde, deniz turizmine hitap eden en önemli bölümü Batı Karadeniz Bölgesi'dir. Yerli turistlerin en fazla rağbet ettikleri plajlar arasına girmeye başlamıştır. Özellikle, bu bölgeye yakın illerden birçok yerli vatandaş bu bölgelere günübirlik veya uzun bir tatil yapabilmek için bu bölgeye gelmektedirler. Bu kıyılarda, birçok konaklama tesisi bulunmaktadır. Özellikle, son yıllarda Batı Karadeniz Bölgesi'nin en önemli gelir kaynaklarından birisi turizmdir (www.tr.wikipedia.org, 2010).

Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan Amasra, Kastamonu, Ereğli, Eskipazar, İnebolu, abana, Cide ve Bolu gibi turistik merkezler yerli ve yabancı turistlere alternatif turizm hizmetleri sunmaktadır. Bu merkezlerde birçok tarihi eser bulunmaktadır.

Eskiden sancak olarak kullanılmış olan ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunan, yerlerde birçok tarihi eserler bulunmaktadır. Bunlar; Amasya, Trabzon, Kastamonu, bolu gibi illerde Osmanlı, Selçuklu ve Rumlardan kalma birçok eser bulunmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde birçok kilise, manastır gibi tarihi eserler bulunmaktadır. Birçok tarihi kale, kaya mezarlıkları, camiiler, türbeler gibi tarihi eserler Karadeniz'in her ilinde bulunur.

Karadeniz Bölgesi'nde turizm faaliyetleri en fazla bilinen yerler şunlardır; Bolu'da Abant gölü ve Yedi göller, Kastamonu'da Safranbolu Evleri, Bolu Kartalkaya ve Ilgaz dağlarında kayak turizmi, Samsun ve Tokat'ta kaplıcalar, Trabzon Maçka'da Sümela Manastırı, plajlar ve Karadeniz yaylaları Karadeniz'in en önemli turizm çekiciliklerindedir.

Karadeniz Bölgesi'nde en çok gelişen turizm çeşidi yayla turizmi olmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yaptığı çalışma sonucunda belirlenen on yayla turizm merkezinin sekiz tanesi Karadeniz Bölgesi'ndedir. Yayla turizm merkezi seçilmiş iller, Trabzon, Artvin, Rize, Ordu, Giresun, Sinop, Gümüşhane ve Bayburt'tur. Fakat hala birçok ildeki yaylalar bilinmemekte, buraların tanıtımı yapılmamakta ve bu yaylalara yatırım yapılmamaktadır.

Karadeniz'in umudu yayla turizmidir. Karadeniz'in en çok tanınan yaylaları; Trabzon, Rize, Artvin yaylaları Karadeniz'in en meşhur yaylalarıdır. Bu illerdeki, özellikle Trabzon'da ki, yaylalara ulaşım imkânları sağlanmış ve buralara gerekli olan tesisler kurulmuştur.

Karadeniz Bölgesi'nde yayla turizmi vasıtasıyla Karadeniz'de turizmi geliştirmek hedefi vardır. Özellikle, yayla koridoru kapsamında turizmin çeşitlendirilmesi için bu yörelerde kamp, golf, kayak, mağaracılık, yamaç paraşütü, rafting, binicilik, balon, avcılık, foto-safari ve bungee jumping gibi macera sporlarına yönelik planlama çalışmaları yapılmaktadır (www.asimaykan.com, 2010)

Karadeniz Bölgesi'ndeki yaylalarda her sene yapılan festivallerle turistlerin bu bölgeye gelmesi sağlanmaktadır. Yayla turizminin gelişmesi için gereken çalışmalar yapılmalıdır.

Karadeniz Bölgesi'nde turizmin çok fazla geliştiği söylenemez. Turizm anlayışının, yıllardan beri deniz turizmi olarak algılanmasından dolayı, bu bölgede turizm gelişmemiştir. Son zamanlarda belirtildiği gibi değişen turizm anlayışından dolayı, bu bölgeye turistik yatırımlar gelmeye başlamıştır. Karadeniz de yapılabilecek bir sürü alternatif turizm çeşitleri vardır. 12 ay yapılabilecek turizm kaynakları da mevcuttur. İlerleyen yıllarda gerekli yatırım ve tanıtım faaliyetleri yapıldıktan sonra, bu bölgede turizmin gelişmesi beklenmektedir.

2.2.1.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde Turizm

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin başlıca turizm kaynakları; doğal güzellikler, tarihi eserler, antik kalıntılar ve kaplıcalar bölgedeki turizm kaynaklarıdır. Ancak bu bölgelerde turizm gelişmemiştir. Bunun nedeni ise, ulaşım yetersizliği, iklimin elverişsizliği ve bölgedeki terör olayları bölgede turizmin gelişmesini engellemiştir. Bu nedenlerden dolayı, bölgeye turistik yatırımlar gitmemiştir. Bölgede konaklama tesisleri yetersizdir.

Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Sivas-Divriği, Erzurum, Battalgazi, Harput ve Ahlat Selçuklu Türk kültürünün önemli sanat merkezidir. Bölgede medreseler, kümbetler, camiler ve kiliseler gibi inanç turizmiyle ilgili önemli kültür turizmi eserleri mevcuttur (www.videosofturkey.com, 2010).

Doğu Anadolu Bölgesinde turistlerin en çok ilgisini çeken yerler, İshak Paşa Sarayı'nın bulunduğu Doğu Beyazıt, Ağrı Dağı, Kommage Krallığı dönemine ait kalıntıların bulunduğu Nemrut Dağı, Muradiye ve Güvercinlik Çağlayanı ile Van Göl'ündeki Akdamar Adası'dır (www.internethatti.com, 2010). Ayrıca bu bölgede kış turizmi yapılacak yerler bulunmaktadır. Kars- Sarıkamış ve Erzurum- Palandökende kış turizmi yapılmakta ve kış turizmi için gerekli alt ve üst yapıya sahip yerlerdir. Erzurum 2011 yılında, Üniversiteler Arası Kış Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Anadolu'nun en eski kültürel yerleşim merkezleridir. Bu bölgemizde kısıtlı oranda turizm faaliyeti yapılmaktadır. Genellikle tarihi ve inanç turizmi yapılmaktadır. Adıyaman ilinde Nemrut Dağı Milli Parkı, Diyarbakır Kent Surları ve özellikle Peygamberler Şehri olarak adlandırılan Şanlıurfa başlıca turizm merkezlerindedir (tr.wikipedia.org, 2010). Bu bölgelere birçok ziyaretçi turlarla ziyaret etmektedir.

2.2.2. Ulaşılabilirlik

Bir bölgenin turist çekebilmesi için doğa, tarihi vb. gibi çekicilerinin yanında o bölgenin ulaşılabilir olması son derece önemlidir. Bölgenin veya yörenin çekiciliği yüksek olmasına karşın ulaşmak zor ise, açık bir ifade ile karayolu, havayolu, denizyolu ve demiryolu bağlantıları yetersiz ise, bu bölgedeki turistik ürünleri pazarlamak zor olacaktır. Ulaşılabilirlik; çekiciliği yüksek olan turizm merkezlerinin pazardaki hedef

kitleye yakınlığı ve onlara düşük maliyetle ulaşılma olanağıdır (Kozak ve diğerleri, 2001:47).

Türkiye, Asya ve Avrupa'yı birbirini bağlayan bir çok anayol hattının üzerinde bulunmaktadır. Bu sebeple, özellikle 1950'li yıllardan sonra önem kazanmaya ve hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır (www.scribd.com, 2011). Türkiye'de en yaygın olarak ulaşım türü karayollarıdır. Çünkü Türkiye'nin en ücra yerlerine karayolu ile ulaşabilmek mümkündür. Son yıllarda yatırımların hız kazanması ile birlikte, karayolları önemini korumakta ve daha iyi yerlere geleceği görülmektedir. Ülkemize gelen yabancı turistlerin, TÜİK verilerine göre 2009 yılında %22,3'ü karayolunu tercih etmiştir.

Havacılık ulaşımı, Türk Hava Yolları'nın özelleşmesi, THY dışında birçok özel havayolu şirketlerinin açılması ve bu nedenlerle ucuza uçuş imkanlarının mevcut hale gelmesinden dolayı, son yıllarda hızla gelişen bir sektör olmuştur. TÜİK'in verilerine göre 2002 yılında sadece 8.700.839 kişi havayolunu kullanırken, 2008 yılında bu rakam büyük bir artışla 33.546.000 sayısına ulaşmıştır. 2009 yılında ülkemizi ziyaret eden turistlerin ise %70 gibi büyük bir çoğunlukla havayolu ulaşımını tercih ettiği görülür. Uluslararası sivil taşımacılığında hizmet veren 26, yurtiçi sivil taşımacılığa hizmet veren 40 tane havaalanı ve havalimanımız bulunmaktadır (tr.wikipedia.org, 2011).

Demiryolu ve denizyolu ulaşımı Türkiye'de gelişme gösterememiştir. Karayolunun daha ucuz ve daha hızlı olması sebebiyle, demiryolunun gelişmesi engellenmiştir. Demiryolu ağı bulunan yerlere seferle düzenlenmektedir. Son yıllarda başlatılan yüksek hızlı tren çalışmaları ile yurt içi demiryolu yolcu taşımacılığının gelişmesi beklenmektedir. Denizyolu ise daha yolcu taşımacılığında ziyade, yük taşımacılığı amacıyla kullanılmaktadır. 2009 yılında gelen yabancı turistlerin %7,5'i denizyoluyla, %0,3 ise demiryoluyla Türkiye'ye gelmişlerdir.

2.2.3. Türkiye'deki Turizm İşletmeleri

Genel olarak turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri şu şekilde tasnif edebiliriz;

- Konaklama işletmeleri,
- Seyahat işletmeleri,
- Yiyecek ve İçecek işletmeleri,

- Eğlence işletmeleri,
- Diğer işletmeler.

2.2.3.1. Türkiye’deki Konaklama İşletmeleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı, konaklama işletmelerini “Turizm İşletme Belgesi” ve “Turizm Yatırım Belgesi” olmak üzere iki şekilde sınıflandırmaktadır. Turizm İşletme Belgesi, turizm sektöründe faaliyet gösteren turizm işletmelerine, Turizm Yatırım Belgesi, turizm sektöründe yatırım yapana, belli bir yatırım dönemi içinde verilen belgedir. Yatırım dönemi, bittikten sonra turizm işletme belgesi almaktadırlar. Bunların alt kategorisini oluşturan turizm işletmeleri ise şu şekildedir:

- Oteller
- Moteller
- Tatil köyleri
- Termal oteller
- Pansiyonlar
- Kampingler
- Oberjler
- Apart oteller
- Özel belgeliler
- Golf tesisleri
- Eğitim ve uygulama tesisleri,
- Turizm kompleksleri
- Butik oteller,
- B tipi tatil sitesi,
- Dağ evi,
- Çiftlik evi-köy evi

Konaklama işletmeleri arasında en büyük paya sahip olan işletmeler ise otellerdir. Oteller ve diğer konaklama işletmeleri kendi aralarında alt kategorilere de ayrılmaktadır. Tablo 1’de 1999-2009 yılları arası, tüm konaklama işletmelerinin sayısı, bu konaklama işletmelerinin sahip olduğu oda ve yatak kapasiteleri verilmiştir.

Konaklama işletmelerinin varlığı, turist çekme potansiyeli açısından en önemli arz kaynağıdır.

Tablo 1. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Konaklama İşletmelerinin 1999-2009 Yılları Arası Sayıları

Yıllar	Turizm Yatırım Belgeli			Turizm İşletme Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
1999	1 311	114 840	245 543	1 907	153 749	319 313
2000	1 300	113 452	243 794	1 824	156 367	325 168
2001	1 237	106 683	229 047	1 998	177 371	368 819
2002	1 138	102 972	222 876	2 124	190 327	396 148
2003	1 130	111 894	242 603	2 240	202 339	420 697
2004	1 151	118 883	259 424	2 357	217 664	454 290
2005	1 039	128 005	278 255	2 412	231 123	483 330
2006	869	123 326	274 687	2 475	241 702	508 632
2007	776	112 541	254 191	2 514	251 987	532 262
2008	772	113 487	258 287	2 566	268 633	567 470
2009	754	103 119	231 456	2 625	289 383	608 765

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

1980 sonrasında turizme verilen önemle birlikte, Türkiye’de konaklama işletmeleri hem nicelik hem de nitelik olarak hızlı bir gelişme göstermiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere konaklama işletmelerinin toplam sayısı yıllara göre sürekli artmıştır. 1999 yılında yatırım ve işletme belgeli tesislerde ki toplam yatak kapasitesi 564.856’iken 2009 yılına gelindiğinde, 840.221’e ulaşmıştır. Bunların yanında, Kültür ve Turizm Bakanlığı denetimine tabii olmasa da birçok “Belediye Belgeli” tesislerde turizme hizmet vermektedir.

Bölgelerimizde ki konaklama işletmelerinin sayısı, bölgelerin turizmde ne kadar yer aldığı hakkında bize bilgi verebilir. Tablo 2’de 2008 yılında bölgelerimizdeki turizm belgeli tesislerin sayıları ve toplam tesisler içindeki oranları verilmiştir.

Tablo 2. Bölgelere Göre Turizm Belgeli Tesislerin Sayıları ve Oranları (2008)

Bölgeler	Turizm Yatırım Belgeli	Turizm İşletme Belgeli	Turizm Yatırım Belgeli % Oran	Turizm İşletme Belgeli %Oran
Akdeniz Bölgesi	208	756	27	29,5
Ege Bölgesi	239	637	31	24,8
Marmara Bölgesi	161	636	20,8	24,8
Karadeniz Bölgesi	57	150	7,3	5,8
İç Anadolu Bölgesi	61	252	7,9	9,8
Doğu Anadolu Bölgesi	16	66	2,1	2,6
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	30	69	3,9	2,7
Toplam	772	2566	100	100

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Tablo 2'ye göre turizm işletme belgeli tesis sayılarının en fazla olduğu bölgemiz Akdeniz Bölgesi'dir. Akdeniz Bölgesini sırasıyla Ege ve Marmara Bölgeleri takip etmektedir. En az işletme belgeli tesis sayısı ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdir. Yatırım belgeli tesislerin en fazla oldu bölgemiz ise Ege Bölgesi'dir. Buradan da anlaşıldığı üzere turizm sektörünün en yoğun olduğu bölgelerimiz sırasıyla Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgeleri'dir.

2.2.3.2. Türkiye'de Seyahat İşletmeleri

Genel olarak seyahat işletmeleri, "tur operatörleri" ve "seyahat acenteleri" olarak iki ana gruba ayrılır. Fakat Türkiye'de sadece seyahat acenteleri mevcuttur. 1972 yılında yürürlüğe giren "1618 sayılı Seyahat Acentaları Kanunu", Türkiye'de faaliyet gösteren seyahat acentelerini, A, B, ve C olmak üzere gruplara ayırır.

1618 sayılı kanuna göre, seyahat acenteleri; "kar amacı ile turistlere bilgi vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acentaları vasıtası ile pazarlayabilen ticari kuruluşlardır" şeklinde tanımlanmaktadır.

A Grubu seyahat acentaları genelde tur operatörlerinin yapması gereken işleri yapmaktadır. B grubu ise uluslararası kara, deniz ve hava ulaştırma araçları ile A grubu

seyahat acentelerinin düzenledikleri turların biletlerini satarlar. C grubu ise sadece Türk vatandaşlarının yurt içi turlarını düzenlerler. Bu kuruluşlar Kültür ve Turizm Bakanlığının İzniyle, Türkiye Seyahat Acentesi Birliğinin (TURSAB) denetimi altında çalışmaktadırlar.

Tablo 3. Yıllara Göre Seyahat Acentası Sayısı

YILLAR	SAYI	YILLAR	SAYI
1995	2.320	2004	4.493
1996	2.658	2005	4.878
1997	3.481	2006	5.165
1998	4.308	2007	5.184
1999	4.328	2008	5.672
2000	4.354	2009	5.751
2001	4.376	2010	6.035
2002	4.465	2011*	6.123
2003	4.495		

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, İstatistikler, www.tursab.org.tr

*2011 Mart ayı sayısı.

Tablo 3’de 1995-2011 yılları arası seyahat acentalarının sayıları verilmiştir. Bu tabloda görülmektedir ki seyahat acentalarının sayısı sürekli artmaktadır. 1995 yılında 2.320 olan seyahat acentaları sayısı 2011 yılına gelindiğinde 6.123 sayısına ulaşmıştır.

Tablo 4. Seyahat Acentalarının Gruplara Göre Dağılımı

Grup	A grubu	B grubu	C grubu
Acenta Sayısı	5784	117	222

Kaynak: TURSAB, www.tursab.org.tr

Tablo 4’te 2011 yılı Mart ayına göre seyahat acentelerinin gruplara göre dağılımı verilmiştir. Buna göre A grubu seyahat acentelerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Bazı İllerin A Grubu Seyahat Acenteleri Sayıları

İller	A grubu seyahat acenteleri
İstanbul	1398
Antalya	965
Muğla	612
Ankara	440
İzmir	307

Kaynak: TURSAB, www.tursab.org.tr

Tablo 5'e bakıldığında ise 2011 Mart ayı verilerine göre, en fazla seyahat acentesinin bulunduğu il İstanbul'dur. İstanbul'u sırasıyla, Antalya, Muğla, Ankara ve İzmir takip etmektedir. Bu illerdeki seyahat acentaları, Türkiye'de bulunan seyahat acentelerinin çoğunu oluşturmaktadırlar.

2.2.3.3. Türkiye'de Yiyecek-İçecek İşletmeleri

Yiyecek-içecek işletmeleri genellikle konakla işletmeleri bünyesinde bulunsa da, bağımsız bir ticari kuruluş olarak da hizmet verebilmektedirler. Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından "Turizm Yatırım" ve "Turizm İşletme" belgeleri alarak hizmet gösteren bu yerlerin sayıları gün geçtikçe artmakta ve turist çekme potansiyeli açısından önemli bir yer tutmaktadırlar.

Yiyecek ve içecek işletmeleri "Turizm Yatırım Belgesi" ve "Turizm İşletme Belgesi" olarak sınıflandırılmasının yanı sıra, alt kategorilere de ayrılmaktadır. Bunlar;

- Lokantalar,
- Özel belgeliler,
- Günübirlik tesisler,
- Yüzer tesisler,
- Temalı parklar,
- Mola noktaları,
- Kış sporları ve kayak merkezleridir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu, 2009 yılı istatistiklerine göre toplam turizm belgeli 957 yiyecek-içecek işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin

toplam kapasiteleri ise 294.720 kişiye hizmet verebilmektedirler. İşletmelerin ülke içindeki dağılımına Düzey-1'e göre bakarsak en çok yiyecek ve içecek işletmelerinin 373 işletme sayısı ile İstanbul'da olduğunu görürüz. İstanbul'u sırasıyla, Batı Anadolu, Ege ve Batı Marmara'nın takip ettiğini görürüz.

2.2.3.4. Türkiye'de Eğlence İşletmeleri

Eğlence işletmeleri, kişilerin boş zamanlarını değerlendirmek, eğlence-dinlenme ve tatmin dürtülerini karşılamak amacıyla katıldıkları etkinlikleri sunan işletmeler şeklinde tanımlanırlar (Kozak ve diğerleri, 2001:61). Eğlence işletmeleri de konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde olduğu gibi, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Turizm Yatırım Belgesi" ve "Turizm İşletme Belgesi" olarak belgelendirilirler. "Müstakil eğlence yerleri", "Eğlence merkezi", "Özel tesis" ve "Barlar" şeklinde alt kategorilere ayrılmaktadırlar.

2009 yılı istatistiklerine göre turizm belgeli toplam eğlence işletmelerinin sayısı 82 olup, 26.379 kişiye hizmet verebilmektedirler. Eğlence merkezleri en fazla kişi kapasitesine sahip olan eğlence işletmelerdir. Türkiye'de toplam 3 tane eğlence merkezi olmasına rağmen, toplam 15.853 kişiye hizmet verebilecek kapasiteye sahiptirler. En büyük eğlence merkezi Akdeniz Bölgesinde ve 13.850 kişiye hizmet verebilmektedir.

2.2.3.5. Türkiye'de Diğer Turizm İşletmeleri

Turizm sektöründe konaklama, seyahat, yiyecek-içecek ve eğlence işletmeleri dışında birçok işletme faaliyette bulunmaktadır. Türkiye'de de önemli yere sahip bu işletmeler, yat işletmeciliği, hediyelik eşya yapıcılığı, fuar organizasyonu yapan işletmeler ve turizm sektörüne yönelik mal üreten yan sanayi kolları sayılabilir. Bu işletmeler, Türk turizmde önemli yere sahip olan işletmelerdir.

Yukarıda ki veriler incelendiğinde turizmde faaliyet gösteren işletmelerinin büyük bir bölümünün Akdeniz bölgesinde olduğu görülür. Akdeniz Bölgesi'ni, Ege ve İstanbul takip etmektedir. bu üç bölgede bulunan turizm işletmelerinin, toplam turizm işletmelerine oranı %70 civarındadır. Diğer bölgelerin oranların bakıldığında oldukça küçük bir paya sahip oldukları görülür. Bu da göstermektedir ki bölgelerimiz çeşit çeşit turizm çekicilik unsurlarına sahip olmasına rağmen, turizm işletmelerinin belli bölgelerde yoğunlaştığı görülür.

2.3. Türkiye'nin Turizm Talebi ve Piyasa Yapısı

2.3.1. Türkiye'de Turizm Talebi

Turizm talebi, turizm faaliyeti içinde yer alan, seyahate çıkma isteği olan ve bu süreçte turistik imkanları ve servislerinde faydalanan veya faydalanmak isteyen kişilerin toplamını oluşturur (Mathieson and Wall, 1982:16). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, turizm talebinin 3 ana unsuru vardır. Bunlar (Page; 2003:51):

- Efektif turizm talebi; turizm faaliyetine katılan ve turistik işletmelerden yararlanan kişilerin toplamı ve genellikle turizm istatistikleri buradan ölçülmektedir,
- Potansiyel turizm talebi; turizm talebine katılmak isteyip de, imkanı olmayan insanların toplamı ve bu talebin efektif talebe dönüşmesi muhtemeldir,
- Turizm faaliyetleri ve imkanlarından haberi olmayan, eğer bunlardan haberi olursa, turizm etkinliğine dahil olmak isteyecek insanların oluşturduğu taleptir.

Aşağıda verilecek olan istatistiklerde Türkiye'ye olan efektif turizm talebini göstermektedir.

Turizm talebini yani, insanların ulusal ve uluslararası turizm hareketlerine dahil olmalarını, bir ülkeye giden turist sayısını, kullanılacak ulaşım araçlarını, kalış sürelerini ve yapacak harcamalarını etkileyecek birçok faktör vardır (Bahar ve Kozak, 2005:27). Bunlar, ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik faktörler şeklinde sıralanabilir.

Turizm talebi bulunduğu coğrafi konuma göre "iç turizm talebi" ve "dış turizm talebi" şeklinde ele alınır (Kozak ve diğerleri, 2001:64). İç turizm talebi, ülke içindeki vatandaşların turizm faaliyetlerine katılmak için seyahat etmesi ve seyahat etme isteğinde bulunması, dış turizm talebi ise aynı amaçla, seyahat etme ve seyahat etme isteğinde bulunan kişilerin toplamıdır.

Turizm talebi, gelen ziyaretçi sayıları, ortalama kalış süreleri, ortalama günlük harcama, varış, geceleme ve turizm geliri ile ölçülmektedir (Yarcan, 1998:34). Türkiye'nin turizm talebini incelerken, dış turizm talebi yani ülkemizi ziyaret eden yabancı turistlerin yıllara göre sayıları, turizm gelirleri, ortalama kalış süreleri ve turizm

işletme belgeli konaklama işletmelerinin doluluk oranları vb. gibi istatistiklerden yararlanılacaktır. Ayrıca, diğer turizm ülkelerindeki turizm talebi ile Türkiye'nin turizm talebi karşılaştırılacaktır.

Tablo 6'da 1980 ve 1990-2010 yılları arası Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin sayıları verilmiştir.

Tablo 6. 1980 ve 1990-2010 Arası Gelen Turist Sayıları

Yıllar	Turist Sayısı	Yıllar	Turist Sayısı
1980	1.057.364	2000	10.428.153
1990	5.397.748	2001	11.619.909
1991	5.552.963	2002	13.248.176
1992	7.104.065	2003	13.956.405
1993	6.525.202	2004	17.548.385
1994	6.695.705	2005	21.124.886
1995	7.747.389	2006	19.819.833
1996	8.538.864	2007	23.340.911
1997	9.725.349	2008	26.336.677
1998	9.431.280	2009	27.077.114
1999	7.487.365	2010*	28.682.204

Kaynak: TÜİK, 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

*Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri,

Tablo 6'da görüldüğü üzere Türkiye'ye gelen turist sayısı yıllara göre, 1993, 1999 ve 2006 yılları hariç, diğer tüm yıllarda artmıştır. 1980 yılında gelen yabancı turist sayısı 1 milyon civarında iken bu sayı, 2010 yılında 28 milyon sayısına ulaşmıştır. Yukarıdaki veriler bize göstermektedir ki ülkemize olan turizm talebi sürekli artmaktadır. Yalnız, turizm talebinin ekonomik, sosyal, siyasal vb. gibi nedenlerden etkilenmesinden dolayı 1993, 1999 ve 2006 yılındaki bazı olaylardan dolayı olumsuz etkilenmiştir. Bilindiği üzere 1993 yılında Körfez savaşının yaşanması, 1999 yılında meydana gelen 17 Ağustos depremi ve 2006 yılında Dünya Kupasının Almanya'da düzenlenmiş olmasından dolayı bu yıllarda ülkemize gelen turist sayılarında düşüş olmuştur.

Tablo 7. İllere Göre Tesislere Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (2009)

Sıra	İller	Turist Sayısı	Oran (%)
1.	Antalya	8.647.559	31,9
2.	İstanbul	3.529.512	13
3.	Muğla	2.215.196	8,2
4.	İzmir	1.580.121	5,8
5.	Aydın	1.103.303	4,1

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Tablo 7’de Türkiye’ye giriş yapan yabancı turistlerin illere göre turizm belgeli ve belediye belgeli tesislerde kalanların dağılımı verilmiştir. Gelen yabancı turistlerin % 63’lük dilimi bu illerimizi ziyaret etmişlerdir. Antalya ili gelen yabancı turistlerin %31,9’unu ağırlamıştır. Antalya’yı sırasıyla, İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın illeri takip etmektedir. Özellikle, İstanbul hariç, turizm talebinin Akdeniz ve Ege bölgelerine ait olan illerimizde daha yoğun olduğu görülmektedir.

Turizm talebinin ölçülmesinde bir diğer önemli unsur ise, turistlerin aylara göre dağılımıdır. Tablo 8’de gelen yabancı turistlerin 2007–2009 yılları arası aylara göre ziyaret sayıları verilmiştir.

Tablo 8. Gelen Yabancı Turistlerin Aylara Göre Dağılımı (2007-2009)

Aylar/Yıllar	2007	2008	2009
Ocak	714 425	782 786	751 817
Şubat	787 048	896 482	898 927
Mart	1 099 960	1 305 297	1 207 729
Nisan	1 520 954	1 647 903	1 750 281
Mayıs	2 287 645	2 748 564	2 718 788
Haziran	2 774 076	3 305 832	3 263 089
Temmuz	3 624 156	4 084 764	4 343 025
Ağustos	3 384 065	3 762 136	3 760 372
Eylül	2 799 276	2 981 044	3 136 010
Ekim	2 152 908	2 462 497	2 617 193
Kasım	1 177 475	1 267 996	1 403 740

Tablo 8'in devamı

Aralık	1 018 923	1 091 376	1 226 143
Toplam	23 340 911	26 336 677	27 077 114

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Tablo 8 incelendiğinde, yukarıda verilen bütün yıllarda gelen yabancı turistlerin Temmuz ayında en çok giriş yaptıkları görülmektedir. Turist sayısının en düşük olduğu ay ise Ocak ayıdır. Mayıs ve Ekim ayları arasında turist sayılarının yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Turizm talebini ölçmede, gelen turistlerin ne kadar geceleme yaptıkları, otellerin doluluk oranları, turistlerin ortalama kalış süreleri, tesislere geliş sayıları da önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 9'da turizm belgeli tesislere giriş yaban yerli ve yabancı turistler ait geceleme, ortalama kalış, doluluk oranları gibi 20002009'yıllarına ait veriler verilmiştir.

Tablo 9'a göre turizm işletme belgeli tesislere giriş yapan yerli ve yabancı turist sayısı, 2000 yılında 15 milyon iken 2009 yılında 26 milyon kişiye çıkmıştır. İşletme belgeli tesislere en fazla giriş yapanların yabancı turistler olduğu görülmektedir. 2009 yılında tesislere giriş yapan turistlerden %54,2'sini yabancı turistler oluşturmaktadır. Geceleme sayılarına baktığımızda ise yabancı turistlerin daha çok geceleme yaptıkları görülmekte ve ortalama kalış sürelerinin 4 günü bulmaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin ortalama kalış süreleri ise 3 gündür. Doluluk oranları, yabancı turistlerde 2000 yılında %23,3 iken 2005 yılında %39,22 ve 2009 yılında %35,38 olarak gerçekleşmiştir. Yerli turistlerin doluluk oranı, yabancı turistlerin doluluk oranlarından oldukça düşük seviyede olduğu görülür. Toplam doluluk oranı 2000 yılında %36,82'lerde iken, 2005 yılından sonra doluluk oranlarının %47'den aşağı inmediği görülmektedir. Tabi ki bu ortalama kalış süreleri, geceleme, doluluk oranları aydan aya değişiklik göstermekte olup, turizm sezonun yoğun yařandđı yaz aylarında yüksek seviyelere çıkmaktadır. Turizm işletme belgeli tesislere olan talep dışında, diğer işletmelere olan turist taleplerinin de önemli yer tutuğu unutulmamalıdır. Ayrıca yukarda dikkati çeken bir diğer unsurda, yerli turistin turizm faaliyetine, yani i  turizmin de artış gösterdiği önemli bir durumdur.

Tablo 9. Turizm Belgeli Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı(2000–2009)

Tesis Geliş Sayısı				Geceleme		
Yıllar	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	6 804 076	8 855 902	15 659 978	28 510 906	16 475 699	44 986 605
2005	12 952 616	10 458 386	23 411 002	56 108 453	18 818 631	74 927 084
2006	11 896 571	11 570 101	23 466 672	46 640 460	21 502 638	68 143 098
2007	14 794 270	12 038 581	26 832 851	56 539 898	22 248 159	78 788 057
2008	13 647 606	11 286 396	24 934 002	56 918 298	20 832 444	77 750 742
2009	14 388 998	12 137 822	26 526 820	59 986 967	22 929 508	82 916 475
Ortalama Kalış Süresi				Doluluk Oranı(%)		
Yıllar	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	4,19	1,86	2,87	23,33	13,48	36,82
2005	4,33	1,80	3,20	39,22	13,16	52,38
2006	3,92	1,86	2,90	32,35	14,91	47,26
2007	3,82	1,85	2,94	36,68	14,43	51,12
2008	4,17	1,85	3,12	37,71	13,80	51,51
2009	4,17	1,89	3,13	35,38	13,52	48,90

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Turizm talebinin ölçmede bir diğer önemli faktör ise turizm gelirindeki gelişmelerdir. Gelen turist sayısının artmasıyla beraber, gelirin de artması kaçınılmazdır. Turizm gelirlerimiz TÜİK'in verilerine göre 1980 yılında 326.654\$ iken, 2009 yılına gelindiğinde bu sayı 21.249.335\$ seviyesine çıkmıştır.

Türkiye'nin turizm talebinin ne durumda olduğunu daha iyi anlamak için diğer ülkelerle karşılaştırılması önemlidir. Tablo 10'da 2009 yılında, ülkelere giriş yapan turist sayıları ve ülkelerin elde ettikleri turizm geliri bakımından ilk 10 da yer alan ülkeler verilmiştir. Türkiye'de bu ilk 10 ülkenin arasında yer almaktadır.

Tablo 10. Turist Sayısına ve Turizm Gelirine Göre Ülkeler (2009)

Ülkeler	Turist Sayısı (milyon)	Ülkeler	Turizm Geliri (milyon \$)
1. Fransa	74,2	1. ABD	93,9
2. ABD	54,9	2. İspanya	53,2
3. İspanya	52,2	3. Fransa	49,4
4. Çin	50,9	4. İtalya	40,2
5. İtalya	43,2	5. Çin	39,7
6. İngiltere	28	6. Almanya	34,7
7. Türkiye	25,5	7. İngiltere	30,1
8. Almanya	24,2	8. Avustralya	25,6
9. Malezya	23,6	9. Türkiye	21,3
10. Meksika	21,5	10. Avusturya	19,4

Kaynak: (UNWTO World Tourism Organization, 2010)

Tablo 10'a göre, en fazla turist kabul eden ülkenin 74,2 milyon kişi ile Fransa olduğu görülür. 2. Sırayı 54,9 milyon kişi ile ABD, 3. sırayı 52,2 milyon kişi ile İspanya almaktadır. Türkiye bu sıralamada 25,5 kişi ile 7. Sırada yer almaktadır. 2009 yılında turizm hareketine katılan 880 milyon kişinin %45,2 si bu ülkeleri ziyaret etmiştir (UNWTO World Tourism Barometer, 2010:10). Turizm gelirlerini incelediğimizde ise 1. sırayı 93,9 milyon dolar ile ABD'nin, 2. Sırayı 53,2 milyon dolar ile İspanya'nın, 3. sırayı ise 49,4 milyon dolar ile Fransa'nın aldığı görülmektedir. Türkiye, turizm geliri sıralamasında 9. sırada yer almaktadır. 2009 yılında elde edilen 852 milyon dolarlık turizm gelirinin %47,8'lik kısmını bu ülkeler elde etmiştir.

Türkiye'nin dünya turizminde, ziyaret eden turist sayısı ve turizm geliri açısından ilk 10 da olması, dünya geneline göre gelişmiş olduğu görülmektedir. Fakat, turizm kaynaklarımızın bol olduğu Türkiye'de, turizmin daha çok gelişmesi için bir çok imkan vardır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" ne göre, Türk turizminin vizyonu; "sürdürülebilir turizm" yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve

uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması” olarak belirlenmiştir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007:3).

2.3.2. Türkiye Turizminin Piyasa Yapısı

Türkiye’ye yönelik turizm hareketlerinde daha çok yabancı turistler yer almaktadır. Yukarıda verilen tesis istatistiklerinde de görüldüğü üzere, tesislere en fazla giriş yapan ve geceleme yapan turistlerin, yabancı turistler olduğu görülmektedir. Yani, dış turizm talebi, iç turizm talebine göre oldukça yüksektir. Gelen yabancı turistleri milliyetlerine göre sıraladığımızda karşımıza şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 11. Milliyetlerine Göre Gelen Turist Sayıları (2008-2010)

Milliyet	2008	M.Oran (%)	2009	M.Oran (%)	2010	M.oran (%)
Almanya	4 415 525	16,77	4 488 350	16,58	4 385 263	15,32
Rusya Fed.	2 879 278	10,93	2 694 733	9,95	3 107 043	10,85
İngiltere	2 169 924	8,24	2 426 749	8,96	2 673 605	9,34
Bulgaristan	1 255 343	4,77	1 406 604	5,19	1 433 970	5,01
Hollanda	1 141 580	4,33	1 127 150	4,16	1 073 064	3,75
İran	1 134 965	4,31	1 383 261	5,11	1 885 097	6,58
Suriye	406 935	1,55	509 679	1,88	899 494	3,14
Gürcistan	830 184	3,15	995 381	3,68	1 112 193	3,88

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri

Alman turistlerin, toplam gelen yabancı turistler içindeki payı, 2008 ve 2009 yıllarında %16’nın üzerinde bir oranlara gerçekleşerek, Türkiye’ye en fazla giriş yapan millet olmuşlardır. 2010 yılında bu oran %16’nın çok az altına düşmesine rağmen bu yılda da Türkiye’yi en çok ziyaret eden milliyet olmuşlardır. Almanya’yı, sırasıyla her üç yılda da Rusya ve İngiltere’den gelen turistler takip etmektedir. Bu 3 ülkeden gelen turistlerin toplamı, Türkiye’ye gelen toplam turistlerin % 35’ni oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye’nin komşu ülkeleriyle başlattığı “Sıfır Sorun” politikası sayesinde turizm potansiyelini artırdığı görülür. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yayınladığı istatistiklere

göre komşu ülkelerden gelen turist sayısı 2008'den 2010'a kadar sürekli artmıştır. İran, Suriye ve Gürcistan'dan Türkiye'yi ziyaret edenlerin sayısı yukarıda verilen 3'yılda sürekli artmıştır. Örneğin, 2008 yılında İran'dan gelen turist sayısı toplam turist sayısının %4,31'ini oluştururken bu oran 2010 yılında %6,58'e çıktığı görülür. Suriye, Bulgaristan ve Gürcistan da gelen turist sayıları sürekli artmıştır.

2.4. Genel Olarak Turizm Sektörünün Ekonomilerdeki Yeri Ve Önemi

Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını tamamlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan döviz sağlama, ülke üretim çeşitliliğini artırması ve istihdam oluşturmaya bakımından çok önemlidir (Kar ve Diğerleri, 2004:88). Birçok makalede turizmin ekonomi içindeki yeri gösterilmeye çalışılmış ve ulaşılan sonuçlarda; turizmin ekonomi için önemli bir sektör olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmalara göre turizmin bir ülke ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri şu şekilde sıralanabilir;

- Ödemeler dengesi üzerine etkileri,
- Gelir yaratıcı etkisi,
- İstihdam yaratıcı etkisi,
- Altyapı ve üstyapının geliştirilmesi etkisi,
- Diğer ekonomik sektörlere etkisi,
- Bölgelerarası ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması etkisidir (Kozak ve Diğerleri, 2001:77).

Yukarıda görüldüğü gibi turizmin, birçok ekonomik faktörle ilişkisi vardır ve genellikle bu ilişkinin yönü olumludur.

2.4.1. Turizmin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Turizm sektöründe, bir tüketici tercih ettiği bir turistik ürünü satın almak ya da ona sahip olmak için o ürünün bulunduğu ülkeye gitmek zorundadır (Tutar ve Tutar.2004:42). Bu da tüketicinin o ülkeye gidip o ülkede harcama yapmasını sağlar ve bu o ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yapar.

Uluslararası turizm hareketleri neden olduğu döviz hareketleri, turist gönderen ülkenin döviz talebini, turist kabul eden ülkenin de döviz arzını artırıcı bir rol oynadığından dış ödemeler dengesini etkilemektedir (Kar ve diğerleri, 2004:89). Bir ülkenin mal ihraç etmesiyle o ülkeye turist gelmesi arasında hiçbir fark yoktur. Bu faktörler ile ülkeye döviz girdisi sağlanmış olur. Bunun tam tersini düşünmek gerekirse, bir ülkenin mal ithal etmesiyle o ülke vatandaşlarının dış ülkelere çıkması arasında hiçbir fark yoktur.

Bu da ülkeden döviz çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı turizme görünmeyen ihracat ve ithalat olarak bakılmaktadır (Ünlüöner ve diğerleri, 2007:145). Turizm ise görünmeyen ihracatın en önemli kalemlerindedir. Turizm sektörü gelişmiş olduğu ülkelerde önemli bir döviz kaynağıdır. Ülkelere döviz girdisi sağlaması nedeniyle ödemeler dengesi açıklarını giderici etki yapmaktadır.

Ödemeler dengesi ile ilgili tablolar incelendiğinde, dış turizm gelirinin ödemeler dengesi üzerindeki açıkları azaltıcı, fazlaları genişletici yönde etkilerde bulunduğu görülmektedir (Yağcı, 2003:157).

2.4.2. Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi

Bir ülkeye gelen turistlerin yapmış olduğu harcamalar, ekonomideki farklı birimler açısından yeni gelirlerin yaratılmasına neden olur. Turizm sektörü bir ekonomide bir çok faaliyetle iç içe bulunan bir sektördür. Turist bir ülkeye geldiğinde, o ülkede yaptığı her harcama sadece turizmle uğraşan kişilere değil, turistlerin harcama yaptıkları diğer sektörlerle de gelir sağlamaktadır (Kar ve diğerleri, 2004:90).

Bir başka deyişle, bir bölgeye gelen turist sadece konaklama ve yeme-içme için değil, alışveriş, ulaştırma, eğlence, müze, sanat galerileri, spor merkezleri, tarihi eserler içinde para harcayacaktır(Kozak ve diğerleri, 2001:80). Bu harcamaların toplamı turizm gelirine eşittir. Bunların yanında turizme girdi sağlayan birçok diğer sektörler vardır. Bu sektörlerde turizmden elde eden gelirleri paylaşmaktadırlar.

2.4.3. Turizmin İstihdam Yaratıcı Etkisi

Sanayi sektöründe yeteri kadar istihdam imkanı sağlamayan ve önemli işsizlik problemleriyle karşı karşıya kalan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ekonomileri için turizm sektörü ciddi bir seçenek haline gelmiştir (Ünlüöner ve diğerleri, 2007:165). Bilindiği üzere turizm sektörü emek yoğun bir sektördür. Bu nedenle turizmde birçok insan istihdam edilmektedir. Yani turizm birçok insan için iş kaynağıdır. Turizm daha çok gelişmeye devam ettikçe ve talep arttıkça sektörün iş gücü talebi sürekli artacaktır (Yağcı,2003:169).

Turizm sektörü, geniş istihdam olanakları yaratarak işsizlik sorununu çözmeye katkı sağlamaktadır. Turizmin bu doğrudan etkisinin yanında, özellikle sektörle güçlü ileri ve

geri bağlantılara sahip diğer sektörlerde de istihdamı etkilemesi söz konusudur. Yani, ilişkili olan sektörlerde de insanların istihdam olmasını sağlamaktadır.

Ayrıca turizm, istihdam konusunda diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, daha düşük yatırımlarla daha fazla istihdam sağlayarak ülkelerin istihdam problemlerinin çözülebilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.4.4. Altyapının Ve Üstyapının Geliştirilmesi Etkisi

Turizm talebini karşılamaya hazır hale getirebilmenin temel koşulu, altyapı, ulaştırma ve çeşitli yerel hizmetler bakımından hazır olabilmektir. Bu nedenle turizmin gelişmesiyle altyapı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. (Kozak ve diğerleri, 2001:88). Bu sebepten dolayı, turizmde sağlanan gelişmelerin altyapıyı geliştirmede ve yönlendirmede önemli bir unsur durumundadır.

Üst yapı da turizm sektörü için alt yapı kadar önemli bir faktördür. Alt yapının tamamlanmış olduğu bir bölgede turistik ihtiyaçların karşılanması ya da turistlerin kalış süresinin uzaması turistik üst yapıya bağlıdır. (Ünlüöner ve diğerleri, 2007:17). Turistik üstyapının oluşum ve gelişim sebebi de buna bağlıdır.

2.4.5. Turizmin Diğer Ekonomik Sektörlere Etkisi

Turizm sektöründeki hareketlilik diğer sektörleri doğrudan etkilemektedir; yani bu sektörün büyümesi ve gelişmesi diğer sektörlerinde büyümesine ve gelişmesine yardım etmektedir. Sadece tüketilen ürünlere ilişkin pazarlara değil aynı zamanda da sektör otellerin inşa ve yatırım sürecinde diğer sektörlerden mal ve hizmet alarak bu sektörlerinde gelişimine destek olmaktadır (resortacademy.com, 2009).

Turizm sektörü, kendi alt sektörleri olan konaklama işletmeciliği, seyahat işletmeciliği, yiyecek-içecek işletmeciliği gibi alanların yanı sıra tarım ve sanayi gibi diğer sektörler ile de yakın girdi-çıktı ilişkisi içindedir (Kozak ve diğerleri, 2001:87).

Turizm gelirlerinin çarpan ve katma değer etkisi nedeniyle, turizm sektöründen elde edilecek bir birimlik gelir, dolayısıyla diğer sektörlerin gelirini de oluşturacaktır (Tutar ve Tutar, 2004:56).

2.4.6. Bölgelerarası Ekonomik Dengesizliğin Ortadan Kaldırılması Etkisi

Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi bakımından turizm faaliyetleri tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme olanağına sahip olmamasına karşın, zengin bir turizm potansiyeline sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm uygulaması sonucunda turistik yönden kalkınmalarının ve dengeli bir şekilde gelişmelerinin mümkün olmasını sağlayacaktır (Kozak ve diğerleri, 2001:88). O bölgede turizmin gelişmesinin yanında da diğer sektörler de gelişebilecek ve bunun yanında, alt yapı ve üst yapı olanaklarının gelişmesi ile de bölgenin kalkınması sağlanabilecektir.

2.5. Türkiye’de Turizm Sektörünün Ekonomi İçindeki Yeri

Yukarıda turizm sektörünün ekonomiler üzerinde yaptığı ve ya yapabileceği olumlu etkileri inceledik. Bunlar daha iyi anlayabilmek için turizmin, Türkiye ekonomisi içindeki yerine bakmamız yerinde olacaktır.

Turizmin ekonomiyle ilişkisini daha iyi anlayabilmek için turizmin GSYH içindeki payına, ihracat ve ithalat içindeki paylarına, dış ticaret açıklarını kapatma payına, yatırımlar içindeki paylarına ve istihdam rakamlarına bakarak turizmin, Türkiye ekonomisi içindeki yeri hakkında fikir sahibi olabiliriz.

Tablo 12. Turizmin Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı ve İhracata Oranı

Yıllar	Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
1980	0,6	11,2
1981	0,8	8,1
1982	0,7	6,4
1983	0,8	7,2
1984	1,7	11,8
1985	2,8	18,6
1986	2,1	16,3
1987	2	16,9
1988	2,6	20,2
1989	2,4	22
1990	2,1	24,9

Tablo 12'nin devamı

1991	1,8	19,5
1992	2,3	24,7
1993	2,2	25,8
1994	3,3	23,9
1995	2,9	22,9
1996	3,2	25,7
1997	4,2	30,8
1998	3,8	28,9
1999	2,8	19,6
2000	3,8	27,5
2001	6,9	32,1
2002	6,6	33,9
2003	5,5	28,2
2004	5,3	25,2
2005	5	24,7
2006	5,2	19,7
2007	2,8	17,2
2008	3	16,6
2009	3,4	20,8

Kaynak: TURSAB İstatistikler, www.tursab.org.tr, 01.05.2011

Tablo 12'yi incelediğimizde 1980 yılından sonra Türkiye'de turizmin GSYİH içindeki payı çoğu yıllarda artmaktadır. 1980 yılında %0,6 olan bu pay 2006 yılına gelindiğinde %5.2 seviyesine gelmiştir. Turizm sektörünün Türkiye'de gelişmesine bağlı olarak, turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı da artmıştır. Aynı tablodan turizm gelirlerinin ihracata oranında önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Oranlar incelendiğinde genellikle artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Yalnız, dış faktörlere duyarlı olan turizm sektöründe; körfez savaşının olduğu 1991, 1996, Marmara Depreminin olduğu 1999 ve 2003 yıllarında, turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı %18' civarında (Kar ve diğerleri,2004:93) ve 1988 yılından sonraki çoğu yıllarda %20'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Turizm Gelirin Dış Ticaret Açıklarını(DTA) Kapatmadaki Payı

Yıl	Dış Ticaret Açığı (DTA) \$	Turizm Geliri (Milyon Dolar)	Turizm Gelirinin DTA Kapama Payı (%)
2000	27.178	7.636	28,1
2001	10.065	10.067	100,01
2002	15.495	11.901	76,8
2003	22.087	13.243	59,9
2004	34.373	15.888	46,2
2005	43.298	18.154	41,9
2006	54.041	16.851	31,1
2007	62.791	18.487	29,4
2008	69.936	21.951	31,3
2009	38.785	21.249	54,7
2010	71.563	20.807	29,1

Kaynak: <http://www.turad.org> , 01.06.2011

Ödemeler dengesi önemli miktarda açık veren Türkiye, 1983 yılından bu yana dış turizmi teşvik ederek açıkları kapatmayı, ekonomi politikasının önemli bir ayağı olarak uygulamaktadır (Alagöz ve Erdoğan, 2008).

Dış ticaret açıkları gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları en büyük sorunlardan biridir. Tablo 13’de Türkiye turizm gelirlerinin, dış ticaret açıklarını kapatmadaki payı görülmektedir. 2000 yılında %28,1 olan bu pay, 2001 yılında %100,1 gibi önemli bir orana çıkıyor. Sonraki yıllarda giderek bir azalmada olsa da önemli bir pay sahibi olmaya devam etmektedir. 2009 yılına gelindiğinde de yaşanan küresel kriz ile birlikte dış ticaret açığımız düşmesine rağmen, turizm net gelirimizde, ticaret açığına göre daha az bir azalma olmasından dolayı, bu yılda dış ticaret açığının %54,7’sini kapatmaktadır.

Tablo 14. Turizmde İstihdamın Genel İstihdam İçindeki Yeri

Yıllar	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Türkiye toplam istihdam* (milyon kişi)	18600	20078	20546	21015	20900	21374	21860	20934	19742
Turizmde doğrudan istihdamın payı %	3,56	3,54	3,42	3,62	4,26	4,56	4,63	4,82	5,10
Turizmde dolaylı istihdamın payı %	8,90	8,86	8,55	9,05	10,66	11,41	11,58	12,05	12,76

Kaynak: <http://www.tursab.org.tr>, 11.12.2009

* TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Tablo 14’de 1993–2001 yılları arasında turizm sektöründe ve turizmle iç içe olan sektörlerde çalışan insanların Türkiye’de çalışan toplam istihdam içindeki yeri yüzde olarak verilmiştir. Tablo 14’de 2001 yılına kadar almamın sebebi ise, turizmin dolaylı istihdam payının bu yıldan sonra hiçbir kurum tarafından hesaplanmadığından ve turizmin dolaylı istihdam etkisinin ne kadar olduğunu gösterebilmek amacıyla bu yıla kadar olan veriler alınmıştır. Oranları incelediğimizde, turizm sektöründe çalışan insan sayısının oranı yıllar itibari ile sürekli artmaktadır. Toplam istihdam içindeki, dolaylı ve doğrudan istihdam oranlarının toplamı 2001 yılında %18’e yaklaşmıştır.

Bilindiği üzere 2001 yılında Türkiye’de önemli bir kriz yaşanmıştır. Türkiye toplam istihdamının ekonomide yaşanan kriz nedeni ile yüzde 5,7 oranında daralmasına rağmen turizm endüstrisindeki doğrudan istihdamda sadece binde 1 düzeyinde bir azalma görüldü (www.tursab.org.tr, 2009). Görüldüğü gibi, kriz yılında turizm istihdamında önemli bir azalma olmamıştır. Ayrıca, Turizm Araştırma Derneği(TURAD), son dönemdeki kriz içinde turizm istihdamının durumunu araştırmış ve bu araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşmıştır (www.turad.org, 2009);

- Krizin miladı olan Ekim 2008’den sonra, kayıtlı istihdamın artmadı, tersine azaldı, ancak aradan geçen 10 ayda da, kaybedilmiş istihdam yeniden kazanıldı. Bunun da ağırlıklı turizmle ilgili alt sektörlerdeki (yiycek-içecek, konaklama), eğitim,sağlık sektörlerindeki istihdamla gerçekleşti.
- Mart ayından itibaren mevsimlik işlerde istihdamın artmasıyla, istihdamdaki büyük kaybın bir kısmı telafi edildi ve tüm sektörlerde kayıtlı ücretli sayısı Temmuz sonunda 603 bin kişi arttı. Bu artışın yüzde 20’ye yakını, yani 90 bini

turizm işkolunda gerçekleşti. Turizmde kayıtlı ücretli sayısı 303 bini geçti. Böylece turizmin, kayıtlı ücretliler içindeki payı da yüzde 3,4'e kadar çıktı.

- Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, en önemli istihdam artışı konaklama sektöründe görüldü ve Mart'tan Temmuz'a yaklaşık 60 bin kişi konaklama işyerlerinde sigortalı iş buldu. Böylece bu sektörde kayıtlı ücretli sayısı yaklaşık 60 binden 120 bine çıkararak yüzde 100 arttı. Turizmin bileşenlerinden yiyecek – içecek işyerlerinde de Mart'tan Temmuz'a yaklaşık 25 bin kişi iş buldu. Bu sektördeki sigortalı işçi sayısı da 107 binden 132 bine çıktı. Beş aylık istihdam artışı yüzde 23 olarak gerçekleşti.
- Yüksek sezona geçişle beraber seyahat acentelerinde istihdam artışı yaşandı ve yaklaşık 4 bin kişi de bu bürolarda iş buldu. Sivil havacılıkta da Marttan Temmuz'a 550 kişinin istihdam imkanı buldu. Böylece Mart ayında turizmin alt sektörlerindeki kayıtlı ücretli sayısı 213 binden 303 bine çıkararak 90 bine yakın artmış oldu.

Yukarıdaki araştırmada da görüldüğü gibi, kriz ortamında bile, turizmde istihdam sürekli artmaktadır.

Ayrıca TURAD'ın yaptığı diğer bir araştırmaya göre, son kriz döneminde, Türkiye genelinde 2009 yılının ilk 7 ayında yatırımlar 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 55 gerilerken turizm yatırımları temposunu korumuştur. Bu dönemde, turizm yatırımlarının payı yüzde 6'dan yüzde 12'ye çıktığı belirtilmiştir. Bu da kriz dönemlerinde turizm sektörünün, Türkiye ekonomisindeki yerinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Ekonomik büyüme ve turizm arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılmış bazı çalışmalarda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Türkiye'de turizmin ekonomik büyümeye tek yönlü olarak ve güçlü bir şekilde etkilediği tahmin edilmektedir (Özdemir ve Öksüzler, 124).
- Turizm gelirinde %1'lik bir artış olduğu zaman, GSMH'da da 0,16 birimlik bir artışın meydana geldiği görülmektedir (Bahar, 2006;147).

Yukarıda ki veriler ve bazı çalışmaların sonuçlarına baktığımızda turizm sektörünün, Türkiye ekonomisinin kalkınmasına ve gelişimine önemli etkileri olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE ÇÖZÜMÜNDE TURİZM SEKTÖRÜNÜN KATKISI

Bir ülkenin ekonomik yapısının değişmesi, nüfusunun büyümesi, ülkede yaşayan bireylerin ömürlerinin uzaması ve eğitim seviyelerinin artması gibi nedenler istihdamın niteliğini ve niceliğini değiştirmektedir. Türkiye’de de bu sebeplerden dolayı istihdamın niteliği ve niceliği sürekli değişme göstermektedir. Aşağıda yapılan araştırma ve incelemelerde, Türkiye’de istihdamın yapısında değişmelerin meydana geldiği görülmektedir.

İstihdamda ki değişmeler ile birlikte işsizliğin de önemli bir sorun haline geldiği görülür. İşsizliğin çözümünde emek-yoğun sektörlerin önemli bir yer tutması, bu sorunu çözmeye hangi sektörlerin katkısı olabileceği sorusunu doğurmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de ki işsizlik sorununa değinilerek, turizm sektörü ve istihdam ilişkisi ile çözüme katkısının nasıl olacağı incelenecektir.

3.1. Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlikle Mücadele

İşsizlik ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarına göre farklılık göstermesine rağmen birçok ülkenin en büyük sorunlarından bir tanesidir. Türkiye’de yıllar itibariyle hemen hemen her dönem yüksek işsizlik oranlarına maruz kalan bir ülkedir. Hızlı nüfus artışı, eğitim politikasındaki sorunlar, yatırım yetersizliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar gibi nedenler bu sorunun daha da büyümesine neden olmuştur. Türkiye’de ekonominin istikrarsız büyümesi sebebiyle, beklendiğinin aksine işsizlik oranı artmaya devam etmiştir (Eser ve Terzi, 2008:230).

Türkiye’de ki işsizlik sorununu incelemeye önce, ülkenin istihdam yapısını incelemekte yarar vardır. Daha sonra işsizliğin nedenleri, niteliği, boyutları ve işsizlikle mücadelede izlenen politikalara değinilecektir.

3.1.1. Türkiye’de İstihdamın Yapısı ve Gelişmeler

Bu kısımda Türkiye emek piyasasının temel özellikleri ve yapısı incelenecektir. Türkiye’de istihdam ve işgücü verileri için Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verilerinden yararlanılacaktır. İlk önce yıllar itibari ile işgücüne dâhil olan nüfusu incelemekte yarar vardır. TUİK, bu verilerini “hane halkı işgücü anket sonuçlarına” göre oluşturmaktadır.

Tablo 15. 1990-2009 Yılları Arası Türkiye'nin Nüfusu Ve İstihdam

Yıllar	Toplam Nüfus (bin)	15 + yaş(bin)	İşgücü (bin)	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İstidam Edilen (bin)	İstihdam Oranı(bin)
1990	55.294	35.601	20.150	56,6	18.539	52,1
1991	56.407	36.869	21.010	57	19.288	52,3
1992	57.521	37.984	21.264	56	19.459	51,2
1993	58.478	38.957	20.314	52,1	18.500	47,5
1994	59.455	40.038	21.877	54,6	20.006	50
1995	60.585	41.176	22.286	54,1	20.586	50
1996	61.724	42.243	22.697	53,7	21.194	50,2
1997	62.871	43.299	22.755	52,6	21.204	49
1998	64.008	44.295	23.385	52,8	21.779	49,2
1999	65.139	45.311	23.878	52,7	22.048	48,7
2000	66.187	46.211	23.078	49,9	21.581	46,7
2001	67.296	47.158	23.491	49,8	21.524	45,6
2002	68.393	48.041	23.818	49,6	21.354	44,4
2003	69.479	48.912	23.640	48,3	21.147	43,2
2004	66.379	47.544	22.016	46,3	19.632	41,3
2005	67.277	48.359	22.455	46,4	20.067	41,5
2006	68.066	49.174	22.751	46,3	20.423	41,5
2007	68.901	49.994	23.114	46,2	20.738	41,5
2008	69.724	50.772	23.805	46,9	21.194	41,7
2009	70.542	51.686	24.748	47,9	21.277	41,2

Kaynak: TÜİK 1923-2009 İstatistiki Göstergeler

Tablo 15’de Türkiye’nin 1990-2009 yılları arasında ki toplam nüfusu, işgücüne dahil olan yani 15 yaş üstü toplam nüfusu, işgücüne katılım oranı, istihdam edilenlerin sayısı ve istihdam oranları verilmiştir. Burada işgücü; istihdam edilenler ve işsizlerin oluşturduğu tüm nüfusu kapsamaktadır. İş gücüne katılım oranı ise işgücünün çalışma çağındaki yani 15 ve yaş üzerindeki nüfusa oranıdır. İş başında olanlar grubu ve iş başında olmayanlar grubuna dâhil olan çalışma çağındaki tüm nüfus ise istihdam edilen nüfustur. İş başında olanlar, yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette

bulunan kişilerdir. İş başında olmayanlar ise, işi ile bağlantısı devam ettiği halde, referans dönemi içerisinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına çalışan ve işverenlerdir ve istihdamda kabul edilmektedirler. İstihdamın çalışma çağındaki nüfusa oranı da istihdam oranını vermektedir..

Tablo 16. 1990-2009 Yılları Arası İstihdam Edilenlerin Cinsiyetlerine Göre Durumu

Yıllar	İstihdam Edilen Erkek Oranı (%)	İstihdam Edilen Kadın Oranı (%)	Toplam İstihdama Oranı (Erkek)	Toplam İstihdama Oranı (Kadın)
1990	73,5	31,2	69,6	30,4
1991	73,3	31,7	69,4	30,6
1992	72,6	30,2	70,3	29,7
1993	71,2	24,3	74,2	25,8
1994	71,6	28,8	70,9	29,1
1995	71,7	28,7	71	29
1996	72	28,7	71,1	28,9
1997	71,8	26,6	72,6	27,4
1998	71,4	27,3	72	28
1999	70	27,7	71,3	28,7
2000	68,9	24,9	73,1	26,9
2001	66,5	25,1	72,3	27,7
2002	63,9	25,3	71,3	28,7
2003	62,9	23,9	72,1	27,9
2004	62,7	20,8	74,3	25,7
2005	63,2	20,7	74,5	25,5
2006	62,9	21	74,2	25,8
2007	62,7	21	74,1	25,9
2008	62,6	21,6	73,6	26,4
2009	60,7	22,3	72,4	27,6

Kaynak : TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

1990 – 2009 yılları arasında nüfusun sürekli arttığı görülmektedir. Nüfusun artması ile birlikte de toplam iş gücü sürekli artmaktadır. 1990 yılında 35 milyon civarında olan 15 yaş üzerindeki nüfus 2009 yılına gelindiğinde ise 51 milyon civarına yaklaşmıştır.

Toplam işgücü nüfusu ise 15 yaş üzeri nüfusa oranla daha az artış göstermektedir. İş gücüne katılma oranları incelendiğinde 1990 yılında %56,6 olan bu oran birkaç yıl hariç sürekli düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. İstihdam edilenleri sayısı ise 1990-2009 yılları arasında artış ve azalış gösterdiği yıllar olmuştur. Fakat istihdam oranlarından da anlaşılacağı üzere, istihdam edilenlerin sayısı, nüfus artışı hızının altında kalmıştır. 19 yıllık bu süreçte nüfusumuz 1,27 kat artmışken, istihdam edilenlerin miktarı sadece 1,14'lük bir artış göstermiştir. İstihdam edilenlerin oranı, 1990 yılında %52,1 iken 2009 yılına gelindiğinde %41,2 civarına inmiştir.

Tablo 16'da ise 1990-2009 yılları arasında istihdam edilen erkek ve kadın istihdam oranları verilmektedir. 1990 yılında %73,5 olan erkek istihdam oranı 2009 yılına gelindiğinde %60,7'ye gerilemiştir. Kadın istihdam oranı ise 1990 yılında %31,2 iken bu oran, %8'lik düşüşle %22,3 olmuştur. Ayrıca, toplam istihdam içindeki payları incelenecek olursa, istihdamın ortalama %70'ini erkekler oluşturur iken, kadınlar ise sadece ortalama %30'unu oluşturmaktadır. Anlaşılacağı üzere, yıllar itibari ile erkek nüfusun daha çok istihdam da yer aldığı görülmektedir. Türkiye'de kadınların büyük bölümünün hizmet sektöründe geleneksel rollerine uygun mesleklerde istihdam edildikleri bilinmektedir. Bunun nedeni, tarımsal faaliyetlerden uzaklaşan kadınların yeterli donanımlarının olmamasından kaynaklanmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2002:175-176).

Tablo 17. 2009 Yılında Yaş Grubuna Göre İstihdam Edilenler (Bin)

YIL	YAŞ ARALIKLARI										
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	64+
2009	1.298	2.030	3.328	3.327	3.044	2.681	2.100	1.447	905	543	574

Kaynak: TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

Tablo 17'de yaş grubuna göre istihdam edilenlerin sayısı verilmektedir. Yıllar itibari ile görülmektedir ki işgücüne en yüksek katılım 2009 yılında %90 civarında olduğu gibi tüm yıllarda da 25-54 yaşları arasında, en düşük katılım ise 55+ yaş grubu arasında olmaktadır.

Tablo 18. 1990-2009 Yılları Arası Kent-Kır Nüfus, İşgücü Sayıları Ve İstihdam Oranları

Yıllar	Kent Nüfusu (Bin)	Kır Nüfus (Bin)	Kent İşgücü (Bin)	Kır İşgücü (Bin)	İstihdam Oranı-Kent (%)	İstihdam Oranı-Kır (%)
1990	28.171	27.119	8.767	11.383	41,5	63,6
1991	30.051	26.356	9.212	11.799	40,4	66,3
1992	31.008	26.513	9.809	11.455	40,9	64
1993	31.845	26.633	9.787	10.527	39,5	57,4
1994	32.749	26.707	10.428	11.449	40,5	62,2
1995	33.770	26.815	10.523	11.763	40,3	62,6
1996	34.790	26.935	10.749	11.948	40,1	63,7
1997	35.973	26.898	11.204	11.551	40,3	60,9
1998	37.141	26.867	11.665	11.720	40	62,3
1999	38.097	27.043	12.054	11.824	39,8	61,5
2000	38.915	27.272	12.176	10.902	40,2	56,4
2001	39.984	27.312	12.522	10.969	38,9	56
2002	41.053	27.340	12.955	10.863	38,1	54,3
2003	42.135	27.344	13.091	10.549	37,7	51,9
2004	46.667	19.712	14.472	7.545	37,1	51,4
2005	47.101	20.125	15.046	7.408	38,4	48,8
2006	47.526	20.540	15.391	7.360	38,9	48
2007	47.944	20.957	15.635	7.479	39	47,4
2008	48.349	21.375	16.063	7.742	39,2	47,7
2009	48.747	21.795	16.585	8.163	38,2	48

Kaynak: TÜİK 1923 - 2009 İstatistikî Göstergeler

Tablo 18’de 1990-2009 yılları arasında kent ve kır nüfusları, toplam iş gücü miktarları ve istihdam oranları verilmektedir. Tabloya baktığımızda kent nüfusunun sürekli arttığını yani ülkemizin giderek şehirleştiğini görmekteyiz. Kır nüfusu ise bazı yıllarda artmış olsa da genelde azalma eğiliminde olmuştur. 1990 yılında kent nüfusunun, toplam nüfusa oranı %50,9 iken 2009 yılına gelindiğinde bu oran %69,1’e çıkmıştır. Bunların tam zıttı oranlarla, kır nüfusunun toplam nüfusa oranı azalma göstermiştir. Bu durum, iş gücünün daha çok kentlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Yukarıda ki

verileri incelediğimizde kent iş gücü miktarının sürekli arttığı, kır iş gücü miktarının ise sürekli azaldığı görülmektedir. 1990 yılında kentlerde ki iş gücü miktarının toplam işgücü miktarına oranı %43,5'lik bir oranla 8 milyon civarında iken, 2009 yılına gelindiğinde %67,01'lik bir oranla 16 milyon civarına çıkmıştır. Kırdaki işgücü miktarı, bazı yıllarda küçük artışlar göstermesine rağmen 1990 yılında 11 milyon kişi olan bu rakam 2009 yılına gelindiğinde 8 milyon civarına gerilemiştir. İstihdam oranlarını incelediğimizde ise; kent oranının %41,5 ile %37,7 oranları arasında gidip geldiğini görürüz. Bazı yıllarda küçük oranlarda azalma, bazı yıllarda küçük oranlarda artışlar olmuştur. Fakat bu oranın 2000 yılından sonra % 40 seviyesine çıkamadığı görülmektedir. Kırdaki istihdam oranı verileri incelendiğinde ise 1990-2009 yılları arasında bu oranın %18,3'lük bir azalma ile %66,3 seviyesinden %48'lere gerilediği görülmektedir. Kırdaki nüfusun, işgücü miktarının ve istihdam oranının sürekli azalması ile ekonomik faaliyetlerin kentlerde yoğunlaşması ile istihdamın daha çok kentlerde olduğunu anlamak mümkündür. Bu durumda istihdam eden sektörlerin yıllar itibari ile değişmesine neden olmuştur. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için Tablo 19'u incelemekte yarar vardır.

Ekonomi biliminde sektörler genel olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörü şeklinde sınıflandırılmaktadır. Tarım sektörünü, insanların topraktan çeşitli bitki ve ürünleri elde etmek için gösterdiği faaliyetler ve hayvancılık, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyetlerini kapsamaktadır. Sanayi sektörü, madencilik ve taş ocakçılığı ve her türlü imalat faaliyeti gösteren sektörlerin tamamıdır. En geniş faaliyet alanına sahip olan hizmet sektörü için de birçok alt kollara ayrılmaktadır. Bunları sınıflandıracak olursak;

- Elektrik, gaz ve su,
- İnşaat ve bayındırlık işleri,
- Toptan ve perakende ticaret,
- Lokanta ve oteller,
- Ulaştırma, haberleşme ve depolama,
- Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri,
- Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler şeklinde sınıflandırmaya biliriz.

Tablo 19. Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (Bin)

Yıllar	Toplam	Tarım		Y	Sanayi (+Y)	A	B	C	D	E	F	Hizmet (A+.+F)
1990	18.539	8.691	194	2.625	2.819	26	893	2.154	816	416	2.726	7.031
1991	19.288	9.212	176	2.736	2.912	22	975	2.190	821	432	2.725	7.165
1992	19.459	8.718	159	2.949	3.108	48	1.049	2.377	875	474	2.812	7.635
1993	18.500	7.862	135	2.706	2.841	101	1.238	2.412	933	429	2.685	7.798
1994	20.006	8.813	180	3.013	3.193	102	1.208	2.538	894	479	2.782	8.003
1995	20.586	9.080	154	3.027	3.181	114	1.238	2.717	878	482	2.897	8.326
1996	21.194	9.259	164	3.237	3.401	86	1.298	2.737	907	508	3.001	8.537
1997	21.204	8.837	159	3.445	3.604	111	1.320	2.896	907	527	3.003	8.764
1998	21.779	9.039	148	3.463	3.611	112	1.325	2.995	968	544	3.186	9.130
1999	22.048	8.856	134	3.555	3.689	95	1.365	3.204	952	580	3.309	9.505
2000	21.580	7.769	81	2.638	2.719	91	1.364	3.817	1067	709	3.044	10.092
2001	21.524	8.089	98	3.581	3.679	95	1.110	3.737	1.034	697	3.083	9.756
2002	21.354	7.458	120	3.731	3.851	103	958	3.980	1.004	697	3.303	10.045
2003	21.147	7.165	83	3.663	3.746	100	965	4.052	1.022	738	3.359	10.236
2004	19.632	5.713	97	3.742	3.839	80	966	4.027	1.043	794	3.169	10.079
2005	20.067	5.154	110	3.994	4.104	74	1.107	4.336	1.074	869	3.349	10.809
2006	20.423	4.907	118	4.066	4.184	85	1.196	4.492	1.101	996	3.462	11.332
2007	20.738	4.867	128	4.088	4.216	98	1.231	4.557	1.136	1.055	3.579	11.656
2008	21.194	5.016	115	4.235	4.350	91	1.241	4.573	1.089	1.169	3.664	11.827
2009	21.277	5.254	103	3.949	4.052	78	1.249	4.542	1.081	1.339	3.682	11.971

Kaynak: TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

: Madencilik ve taş ocaklığı

Y: İmalat sanayi

A: Elektrik, gaz ve su

B: İnşaat ve bayındırlık işleri

C: Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller

D: Ulaştırma, haberleşme ve depolama

E: Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetleri

F: Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler.

Tablo 19’da 1990-2009 yılları arasında istihdam edilenlerin toplam sayısı ve sektörlere göre dağılımı görülmektedir. İstihdam edilenlerin miktarının, toplam nüfusa oranla daha az artış gösterdiğine yukarıda değinilmişti. İstihdam edilenleri tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine göre ayırt edip incelenecektir.

Tarım sektörü, TÜİK'in tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık sektöründe istihdam olanları gösteren verilerden oluşmaktadır. Tablo 19'da görüldüğü üzere, tarım sektöründe istihdam olanların sayısı, 1990 ve 2003 yılları arasında 9 milyon ile 7 milyon arası azalıp çoğalmıştır. 2003 yılından sonra ise tarım sektöründe istihdam olan kişilerin gözle görülebilir bir şekilde azaldığı görülmektedir. 1991 yılında 9.212.000 kişi olan bu sektör, 2006 yılında 4.907.000'a kadar gerilemiş, 2009 yılında 5.254.000'na çıkmıştır. Tarım sektörünün toplam istihdam 'da elde ettiği pay en yüksek olan 1991 yılında % 47,7 oranına sahip 2006 yılında %23,6'ya gerilemiştir. 2009 yılında tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı ise % 24,7 şeklinde olmuştur. Bu durum, tarım sektöründe istihdam edilenlerin payının azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Kırsal nüfusunun azalması ve buna bağlı olarak, kırdaki işgücü miktarının sürekli düşmesi bu durumu etkilemektedir.

Sanayi sektöründe istihdam edilenler, 1993 ve 2000 yıllarında ciddi miktarlarda düşüşler olmasına rağmen, kentleşme ile birlikte, artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Sanayi sektöründe istihdam olanların, toplam istihdam olanlarına oranı 1990 yılında %15,4 iken bu oran 2009 yılında %19,1'e çıktığı görülmektedir.

Hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı ise yıllar itibari ile en fazla artış gösteren sektördür. 1990 yılında yaklaşık 7 milyon civarlarında istihdam miktarına sahipken, 2009 yılına gelindiğinde 12 milyon kişiyi istihdam eden bir sektör durumundadır. 1990 yılında, toplam istihdam edilenlere oranı %37,9 iken, 2009 yılında %56,3'e ulaşmıştır.

Kentleşmenin etkisi ile sektörler göre istihdamın yapısı, tarım sektörünü olumsuz etkilerken, sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilenlerin sayısı sürekli artmaktadır. Özellikle hizmet sektörü, yukarıda ki verilerden de görüldüğü üzere, en fazla istihdam olanağına sahip bir sektör durumundadır. 2009 yılındaki verilere göre hizmet sektörünün, toplam istihdamdaki payı % 56,3, sanayi sektörünün payı %19,1 ve tarım sektörünün payı %24,7'dir. Sanayi sektörü, yıllar itibari ile sürekli artış eğiliminde olmasına rağmen hala en az istihdam eden sektör durumundadır.

İstihdamın yapısı, istihdam edilenlerin sektörler göre dağılımından sonra eğitim durumlarına göre istihdamın yapısının ne durumda olduğu incelenecektir.

Tablo 20. 1990-2009 Yılları Arası Eğitim Durumlarına Göre İstihdam Edilenler (Bin)

Yıllar	O.Y. Bilmeyenler	O. Y.	O. Y. Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul Mezunu	İlköğretim, Ortaokul Veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okulu Mezunu	Yüksek Öğretim Mezunu
1990	2.851	15.688	1.416	10.178	1.376	1.138	594	988
1991	2.834	16.455	1.307	10.955	1.387	1.268	539	1.000
1992	2.526	16.933	1.263	10.987	1.506	1.481	620	1.078
1993	1.854	16.648	1.108	10.686	1.502	1.673	547	1.133
1994	2.147	17.859	1.159	11.478	1.591	1.803	590	1.239
1995	2.092	18.494	1.050	11.424	1.909	2.067	722	1.323
1996	2.125	19.070	903	11.803	1.919	2.161	837	1.448
1997	1.957	19.246	728	11.860	2.008	2.103	970	1.579
1998	1.925	19.854	702	11.973	2.206	2.405	936	1.633
1999	1.961	20.088	764	11.936	2.274	2.335	1.017	1.764
2000	1.917	19.664	708	11.384	2.112	2.333	1.233	1.894
2001	1.899	19.625	748	11.201	2.126	2.185	1.415	1.950
2002	1.649	19.706	678	10.794	2.300	2.186	1.609	2.139
2003	1.493	19.655	608	10.327	2.417	2.234	1.736	2.333
2004	1.250	18.382	722	9.109	2.439	2.382	1.515	2.215
2005	1.109	18.958	871	8.659	2.740	2.349	1.858	2.481
2006	1.062	19.361	907	8.484	2.904	2.313	2.059	2.694
2007	990	19.748	922	8.384	3.036	2.365	2.157	2.884
2008	960	20.234	976	8.344	3.206	2.356	2.212	3.140
2009	1.002	20.275	988	8.251	3.323	2.266	2.126	3.321

Kaynak : TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

O. Y. : Okuma Yazma

Tablo 20'ye göre 1990 yılında istihdam edilenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde okur yazar olmayanlar %15.4, yükseköğretim mezunları oranı %5.32, ilkokul mezunlarının oranı ise %54.9'dur. 2000 yılına gelindiğinde, okur yazma olmayanların oranı %8.8, yükseköğretim mezunlarının oranı %8.7, ilkokul mezunlarının oranı ise %52.8'dir. 2009 yılında ise; okur yazma olmayanların oranı daha da düşerek %4.70'e iniyor, yükseköğretim mezunlarının oranı %15.6, ilkokul mezunlarının oranı ise %38.7'dir.

Okuryazar olmayanların ve ilkokul mezunlarının, istihdam da paylarının sürekli düştüğü, yükseköğrenim mezunu kişilerin, istihdamda paylarının yıllar itibari ile sürekli büyüdüğü görülmektedir. Günümüzde, gerek sermaye gerekse işgücü piyasalarının küreselleşmesi ile işgücünün nitelik ve becerilerinin günün koşullarına göre geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Algan ve Ildıran, 2003;59). Bu yüzden işverenler, istihdam ederken eğitim seviyesi, bilgi ve beceresi daha yüksek olan kişileri tercih etmektedirler.

Yukarıda, Türkiye'nin istihdamının yapısı ve gelişmeler incelenmiştir. Yapılan araştırmada, istihdamın yapısının yıllar itibari ile sürekli değiştiği görülmektedir. Koşulların değişmesi ile birlikte, istihdam yapısı değişirken de işsizlikte sürekli gündemde olması kaçınılmaz bir hal alır. Şimdi, Türkiye'de işsizliğin nedenlerinin neler olduğunu görelim.

3.1.2. Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri

Türkiye'de işsizliğin nedenlerine genel olarak bakıldığında daha çok yapısal ve konjonktürel nedenlerin etkili olduğu görülmektedir. Kriz dönemlerinde ve ekonomiden kaynaklanan belirsizlikler işsizliğin artmasına neden olmaktadır (Eser ve Terzi, 2008:231). Özellikle 1980 ve günümüze kadar başlayan toplumsal gelişmeler ve dönüşümler bunun en önemli etkilerinin başında gelmektedir.

Türkiye'de planlı kalkınma dönemlerinde nüfus artış hızında ve işgücüne katılım oranlarında düşme gözlenmiştir. Tablo 14'de görüldüğü üzere yıllar itibari ile istihdam edilenlerin oranı yıllar itibari azalma eğilimindedir. Emek talebinin sürekli emek arzının altında kalmış ve işsizlik sürekli büyümüştür (Parasız ve Bildirici,2002:338).

1990 ve 2009 yılları arasındaki süreci izlediğimizde, Tablo 15 ve Tablo 18'de de görüldüğü üzere, Türkiye nüfusu sürekli artmakta ancak, 1990'da kır nüfusunun toplam nüfusa oranı %49.1 iken 2009 yılına gelindiğinde %30.9'a düşmüştür. Bu durum göstermektedir ki bu yıllarda Türkiye bu yıllarda hızlı bir kentleşme süreci yaşamıştır. Bu kentleşme, çok hızlı bir iç göç sonucunda düzensiz ve çarpık kentleşme ve gecekondulaşma şeklinde gerçekleşmesi, tarım kesiminde aile işçisi olan kadınlar, kentlerde işsiz duruma düşmüş, çocuklar emekleri istismar edilen ucuz işçi olmuş, kayıt dışı istihdam da çarpık kentleşmenin beslenen önemli yapısal sorunlar haline dönüşmüştür

(Mahiroğulları ve Korkmaz, 2005:34). Tarım kesiminde üretim faaliyetinin yıllık getirisinin yetersizliği ve ücretsiz aile işçiliğinin gelir ve sosyal güvenlik açısından sorunları, kırsal kesimin eğitim imkanları, sağlık hizmetleri ve kültürel etkinlikler yönünden eksikleri, kırsal kesimin cazibesini azalmış, kentsel kesime göçü hızlandırmıştır. İşte, Türkiye’de ki işsizliğin en büyük nedeni, kırsal kesimden kentlere olan göçtür (Parasız ve Bildirici, 2002:338).

Türkiye’de işsizlik, tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi büyük ölçüde tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörü ağırlıklı bir yapıya geçmekten kaynaklanmaktadır (Güney, 2009:140). Tablo 19’da tarım sektöründe istihdamın, toplam istihdam içindeki payının sürekli azaldığını, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payının ise arttığını göstermektedir. Göçlerle birlikte, kentlere yerleşen insanların yeterli vasıflara ve eğitime sahip olmadıklarından dolayı, sanayi ve hizmet sektörlerinde hızlı bir şekilde istihdam olamamakta ve bu sebepten dolayı işsizlik meydana çıkmaktadır.

Türkiye’de işsizliğin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerin biride teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik işsizlik şeklinde de tanımlanan bu durum, makineleşmenin tarım sektörüne uygulanması, kırsal kesimde yoğun bir işsizliğe yol açmış, zaten var olan gizli işsizlik daha da artarak açık işsizliği ortaya çıkarmıştır. Bu da köyden şehre göçü hızlandırmış ve teknolojik işsizliğin doğmasına neden olmuştur (www.ekodialog.com, 2010).

İşsizliğin sürekli artmasındaki nedenleri genel olarak sıralamak gerekirse (Özdemir ve Öksüzler, 2006:116-124):

- Nüfus artışı,
- Küreselleşme ve değişen iş piyasaları,
- Rekabet gücü ve yatırımlar düzeyinin düşüklüğü,
- Yüksek işgücü maliyetleri ve vergiler,
- Tarım sektöründeki istihdamda hızlı daralma,
- Ulusal istihdam politikasının saptanmamış olması,
- Reel sektör yatırımlarını ve istihdama artırmaya yönelik teşviklerin azlığı ve KOBİ’lerin teşviklerden yeterince yararlanamaması,
- Aktif işgücü politikalarının uygulanamaması,
- Teknolojik gelişme ve beşeri sermaye yetersizliği,
- Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam,
- Eğitim ve istihdam ilişkisinin kurulamaması ve yetersiz mesleki eğitim gibi nedenler sıralanabilir.

3.1.3. Türkiye’de İşsizliğin Boyutları ve Niteliği

Bu kısımda Türkiye’de işsizliğin yapısı ve sosyo-ekonomik boyutları incelenecektir. Türkiye’nin geneline baktığımızda işsizlik oranı, TÜİK’in verilerine göre, 2008 ve 2009 yıllarında Türkiye tarihinin en yüksek seviyelerine çıkmış, 2010 yılına gelindiğinde ise bu oran tekrar düşmüş, fakat hala yüksek seviyelerde seyretmektedir. Türkiye’deki işsizliğin boyutunu ve yapısını daha iyi anlayabilmek için, Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren meydana gelen işsizlik oranlarını incelemekte yarar vardır. İşsizliğin yükseldiği her dönemin genel özelliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar veya kriz dönemi şeklinde adlandırabileceğimiz zamanlarda meydana gelmiştir.

Türkiye için işsizlik günümüzde önemli bir problem olduğu gibi, geçmişte de en önemli sosyo-ekonomik problemler arasında yer almıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda, ülke yüksek işsizlik oranları ile boğuşmaktaydı. Tabii ki savaştan yeni çıkan bir ülkenin işsizlik oranının yüksek olması kaçınılmazdır. İşsizlik oranları yıllar itibari ile Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. 1923-2009 yılları arası Türkiye’de işsizlik oranları

1923	9,1	1945	3,1	1967	4,8	1989	8,6
1924	6,9	1946	2,7	1968	5,2	1990	8
1925	5,3	1947	2,5	1969	5,9	1991	8,2
1926	5,1	1948	2,3	1970	6,4	1992	8,5
1927	4,2	1949	1,8	1971	6,8	1993	8,9
1928	3,8	1950	1,5	1972	6,3	1994	8,6
1929	3,2	1951	1,7	1973	6,8	1995	7,6
1930	3,2	1952	1,9	1974	7,3	1996	6,6
1931	4,5	1953	2,8	1975	7,6	1997	6,8
1932	4,5	1954	3,2	1976	9	1998	6,9
1933	3,9	1955	3,1	1977	10	1999	7,7
1934	3,2	1956	3,2	1978	10,1	2000	6,5
1935	3,3	1957	2,8	1979	8,9	2001	8,4
1936	2,9	1958	2,9	1980	8,3	2002	10,3
1937	2,7	1959	2,9	1981	7,3	2003	10,5
1938	2,1	1960	3,1	1982	7,2	2004	10,8

Tablo 21'in devamı

1939	2,1	1961	3,4	1983	7,9	2005	10,6
1940	2,4	1962	3,4	1984	7,8	2006	10,2
1941	3	1963	3,4	1985	7,3	2007	10,3
1942	3,4	1964	3,5	1986	8,1	2008	11
1943	2,9	1965	3,7	1987	8,5	2009	14
1944	3,1	1966	3,6	1988	8,4	2010	11,9*

Kaynak: 1923-1988 arası; (Biçerli, 2007:467). 1988-2009 arası; TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler, *www.tuik.gov.tr

Tablo 21 incelendiğinde işsizlik oranının Cumhuriyetin ilk kurulduğu bir kaç yıl hariç, 1960'lı yılların sonlarına kadar düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Çünkü Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türkiye'de sanayi işletmeleri ve çalışan sayısı oldukça sınırlı olup, çalışanlar büyük bir ölçüde tarım sektöründe istihdam edilmekteydi (Özdemir ve diğerleri, 2006:103).

1960 yıllara kadar ortalama %3,5 ile %1,5 arasında gidip gelen işsizlik oranı, 1967 yılında %4,8'e çıkmıştır. 1970'lerin sonunda yaşanan ekonomik kriz, işsizlik oranındaki artışı ciddi ölçüde hızlandırmıştır (Ansal ve diğerleri, 2000:103). Bu yıllarda, yıldan yıla artan enflasyon oranı, büyüyen dış ticaret açığı, ithal ikameci sanayileşme stratejisinin tıkanması ve petrol fiyatlarındaki artış, vadesi gelen borçlar ve siyasi istikrarsızlıklar, işsizlik oranını yüksek seviyelere çıkarmıştır (Özdemir ve diğerleri, 2000:104). 1976 yılında işsizlik oranı yüksek bir sıçrama ile %9 seviyelerine çıkmıştır. 1980'lerin başında ve 1995 ve 1996 yıllarında ki kısmi bir azalma dışında, işsizlik oranı 1960'lardan bu yana sürekli artmıştır.

1970'lerin sonunda yüksek oranlara sahip olan işsizlik oranı, 1980'li yıllarında başına geldiğinde, ancak birkaç puan aşağı indirilebilmiştir. 24 Ocak kararları ve 1980 sonrası dönemde ithal ikameci sanayileşme stratejisi yerine ihracata dayalı büyüme modeline geçilmiş, 1990'lı yılların başından son birkaç yıla kadar ise yapay büyüyen bir ekonomi haline gelen ülke ekonomisi, ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanamadığı, yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik altında ezilen, dış ticaret açığı sürekli büyüyen, dış borç bulmakta zorlanan ve borçları döndürülemez bir büyüklüğe ulaşan bir ekonomi olmasıyla, işsizlik artık ülkemizin en önemli kronik sorunları arasında yer almıştır (Özdemir ve diğerleri, 2000:104). Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle, Türkiye

ekonomisi olumsuz etkilenmiş, 1994 ve 2001 yıllarında ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizler istihdamı olumsuz etkileyerek, işsizliğin artmasına sebep olmuştur (www.tcmb.gov.tr, 2010).

2000 yılında %6,5'e gerileyen işsizlik oranı 2001 Şubat krizi ile birlikte %1,9 puan artarak %8,4 seviyesine çıkmıştır. 2001 yılından 2004 yılına kadar bu oran sürekli artmıştır. 2004 yılında %10,8 oranına çıkan işsizlik oranı, 2 yıl daha azalma eğilimini sürdürmüş, 2007'ye gelindiğinde tekrar artma eğilimine girmiştir. 2008 yılında % 11'e çıkan işsizlik oranı, 2009 yılında Türkiye tarihinin en yüksek işsizlik oranına, %14'e çıkmıştır. 2010 yılında %11,9'a düşen bu oran, işsizliğin hala önemli bir problem olduğunu göstermektedir. İşsizlik oranının hala 2000 ve 2001 krizleri öncesi dönemin altına inememiştir.

Türkiye'de işsizlik daha çok kentlerde etkili olmaktadır. Kentlerdeki işsizlik oranı, kırsal kesimine göre oldukça yüksektir. Tablo 22'de 1990-2009 yılları arası kent ve kırdaki işsiz miktarları ve işsizlik oranları verilmiştir.

1990 yılından sonra ki veriler incelendiğinde, kentlerdeki işsizlik oranı, birkaç yıl hariç %10 seviyesinin altına düşmediği görülmektedir. 1990 yılındaki mevcut işsizlerin %65,2'sini kentteki işsizler oluşturmaktadır. 2009 yılına gelindiğinde ise işsizlerin %79,11'nin kentlerde olduğu görülür. Bu da işsizliğin daha çok kent kesimi için büyük bir sorun olduğunu bize gösterir. Fakat, kırsal kesimdeki işsizlik oranı incelendiğinde, özellikle 2000 yılı sonrasında, 2004 yılındaki %1'lik düşüş ve 2006 yılındaki %0,1'lik düşüş dışında, kırsal kesimde işsizliğin sürekli olarak arttığı görülmektedir. Tarım sektöründeki büyüme hızının çok düşük olması ve bu sektörün milli gelir içindeki payının giderek azalması nedeniyle, kırsal kesimdeki işsizliğin yükselişe geçtiği söylenebilir (Özdemir ve diğerleri, 2006:106).

Tablo 22. 1990-2009 Yılları Arası Kent ve Kırsal İşsizlik Oranları

Yıllar	Toplam İşsiz (Bin)	İşsizlik Oranı	Kent İşsizlik Oranı	Kent İşsiz Sayısı (Bin)	Kırsal İşsizlik Oranı	Kırsal İşsiz Sayısı (Bin)
1990	1.612	8	12	1.052	4,9	561
1991	1.723	8,2	12,7	1.166	4,7	557
1992	1.805	8,5	12,6	1.232	5	573

Tablo 22'nin devamı

1993	1.815	8,9	12,6	1.235	5,5	580
1994	1.871	8,6	12,4	1.294	5	577
1995	1.700	7,6	10,8	1.132	4,8	568
1996	1.503	6,6	9,9	1.064	3,7	439
1997	1.552	6,8	10	1.116	3,8	436
1998	1.607	6,9	10,5	1.225	3,3	381
1999	1.830	7,7	11,4	1.377	3,8	453
2000	1.497	6,5	8,8	1.072	3,9	425
2001	1.967	8,4	11,6	1.447	4,7	520
2002	2.464	10,3	14,2	1.844	5,7	620
2003	2.493	10,5	13,8	1.804	6,5	689
2004	2.385	10,8	13,6	1.970	5,5	414
2005	2.388	10,6	12,8	1.920	6,3	468
2006	2.328	10,2	12,2	1.873	6,2	455
2007	2.376	10,3	12	1.871	6,8	506
2008	2.611	11	12,8	2.053	7,2	558
2009	3.471	14	16,6	2.746	8,9	724

Kaynak : TÜİK 1923 - 2009 İstatistik Göstergeler

Türkiye’de istihdamın yapısını incelerken, kadınların istihdam da erkeklere göre daha az yer aldığını görmüştük. Tablo 23’de 1990-2009 yılları arası cinsiyet ayrımına göre işsizlik oranları verilmiştir.

Cinsiyet ayrımına göre işsizlik oranlarına bakacak olursak, kadınlarda işsizlik oranının yıllar itibari ile genelde, erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. 2001 yılı sonrasında hem kadınlarda hem de erkeklerde işsizlik oranlarının %9’un altına inmediği görülür. 2009 genel işsizlik oranında olduğu gibi, erkeklerde ve kadınlarda işsizlik oranı en yüksek seviyeye çıkmıştır.

Tablo 23. 1990-2009 Yılları Arası Cinsiyet Ayrımına Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	Erkek İşsizlik Oranı (%)	Kadın İşsizlik Oranı (%)
1990	7,8	8,5
1991	8,7	7,1
1992	8,8	7,7
1993	8,8	9,3
1994	8,8	8
1995	7,8	7,3
1996	6,9	5,9
1997	6,5	7,7
1998	6,9	6,8
1999	7,7	7,6
2000	6,6	6,3
2001	8,7	7,5
2002	10,7	9,4
2003	10,7	10,1
2004	10,8	11
2005	10,5	11,2
2006	9,9	11,1
2007	10	11
2008	10,7	11,6
2009	13,9	14,3

Kaynak : TÜİK 1923 - 2009 İstatistiki Göstergeler

Genç işsizliği Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunlarının başında gelir. Genç işsizliğinin yüksekliği beraberinde sağlık ve sosyal problemler gibi bir dizi problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenledir ki, işsizliğin yaş boyutunun incelenmesi işsizlikle mücadele politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında önemlidir (Parasız ve Bildirici, 2002:339). Tablo 23'de yaş gruplarına göre işsizlik miktarı ve işsizlik oranları verilmiştir.

Tablo 24. 1990-2009 Yılları Arası Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Miktarları Ve İşsizlik Oranları

Yıllar	15-24 Yaş Arası İşsizler (Bin)	15-24 Yaş Arası İşsizlik Oranı (%)	25-44 Yaş Arası İşsizler (Bin)	25-44 Yaş Arası İşsizlik Oranı (%)	45-64 Yaş Arası İşsizler (Bin)	45-64 Yaş Arası İşsizlik Oranı (%)
1990	885	16	559	5,8	162	3,6
1991	960	16,4	618	6,1	142	3,4
1992	1.006	16,3	666	6,4	130	3,1
1993	1.013	17,7	682	6,6	121	3,1
1994	993	16	720	6,6	156	3,7
1995	932	15,7	628	5,5	134	3,1
1996	820	13,5	569	4,9	112	2,6
1997	851	14,3	587	5	112	2,5
1998	827	14,2	639	5,2	138	3
1999	889	15	790	6,3	147	3,2
2000	705	13,1	509	5,3	134	3
2001	863	16,2	915	7,7	185	3,9
2002	980	19,1	1.221	9,3	260	5,4
2003	976	20,5	1.246	9,3	266	5,6
2004	920	20,5	1.208	9,7	250	5,6
2005	882	19,9	1.220	9,6	281	6,1
2006	832	19,1	1.203	9,2	288	6
2007	872	20	1.206	9	294	6
2008	898	20,5	1.366	9,9	341	7,1
2009	1.126	25,3	1.871	13,1	466	8,5
2010*		21,8				

Kaynak : TÜİK 1923 - 2009 İstatistik Göstergeler, *www.tuik.gov.tr

Tablo 24'ü incelediğimizde, 1990-2009 yılları arasında, Türkiye'de 15-24 yaş arası yani genç işsizlik oranı diğer yaş gruplarına göre oldukça yüksektir. Genç işsizlik oranı 2002 yılından itibaren %19'ların üzerine çıkmış, 2009 yılında %25,3'e ulaşmıştır. Yani, 2009 yılında Türkiye'de yaşayan her dört gençten biri işsizdir. Bu oran, Türkiye'de genç işsiz nüfusun önemli rakamlarda olduğunu göstermektedir. 2010 yılında %21,8 seviyesine düşmüş olmasına rağmen, genç işsizliği halen yüksek rakamlarda seyretmektedir.

Gençlerde işsizliğin toplam işsizlikten yüksek olduğu görülmektedir. Bunun birçok nedeni bulunur. Özellikle, genç işsizlerin büyük bir çoğunluğu “ilk kez iş arayanlar” kategorisine dahil olmaları ve nitelik uyumsuzluğudur. Gençler ilk kez iş arayanlardan oluştuğu için işsizlik oranlarının yüksek çıkması bir bakıma doğal karşılanabilir (Parasız ve Bildirici, 2002:338-339). Fakat son yıllarda bu oranın ciddi boyutlara ulaşması önemli bir problem olma özelliğini sürdürmektedir.

Yaş gruplarına göre işsizlik oranları incelendikten sonra, eğitim durumlarına göre işsizlik oranları incelenecektir. Tablo 25’de 1990-2009 yılları arası eğitim durumlarına göre işsizlik oranları verilmiştir.

Eğitim ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi son derece önemlidir. Son yıllarda yapılan çeşitli teorik ve deneysel çalışmalarda, eğitimin istihdam üzerinde olumlu etkisi olduğu vurgulanmıştır. Yani eğitim düzeyi arttıkça işsizliğin azalacağı hem teorik, hem de çeşitli ülkeler için yapılan deneysel çalışmalarda belirtilmektedir (Ansal ve diğerleri,2000:113).

Tablo 25 incelendiğinde yıllar itibari ile okuma yazma bilmeyenlerdeki işsizlik oranı, okuryazarlara oranla daha düşüktür. 2009 yılında hem okuma yazma bilmeyenlerde hem de okuryazar olan grubunda işsizlik oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Okuryazarlarda işsizlik oranının 2003 yılından sonra % 10 seviyesinin altına düşmediği görülmektedir.

Tablo 25. 1990-2010 Yılları Arası Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyenler	Okuryazar	Lise Altı Eğitimli	Genel Lise	Meslek Ve Teknik Lise	Yükseköğretim
1990	4,4	8,6	7,6	18,2	12,5	6,9
1991	3,1	9	8	16,9	15,6	7,1
1992	3	9,3	8,1	17,6	14,4	8
1993	3,3	9,3	8,4	17,2	12,9	7,6
1994	3,2	9,5	7,9	16,8	15,1	7,3
1995	2,8	9,2	6,7	14,5	14,8	5,9
1996	2,1	8,1	5,6	14	13,4	6,1
1997	1,7	7,6	5,9	15,1	14,5	6,8

Tablo 25'in devamı

1998	2,2	7,3	5,5	14,3	13	8,5
1999	2,2	7,3	6,6	14,9	13,4	8,1
2000	3,4	8,2	5,7	10,5	10,9	7,1
2001	3,1	6,8	7,8	13,3	13,1	7,8
2002	4,6	9,9	9,6	14,6	14,8	11,1
2003	7	10,8	10,1	13,2	12,3	11,1
2004	4,4	10,8	9,7	14,7	16	12,2
2005	5	11,2	10,1	13,9	13,7	10
2006	4,8	10,9	9,8	14	11,8	9,6
2007	5,3	10,5	9,8	13,8	12	9,7
2008	6,2	11,2	10,7	14,1	11,7	10,3
2009	8	14,3	13,9	18	15,6	12,1
2010	6	12,4	11,6	15,9	13,2	11

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Emek piyasasının talep ve ihtiyaçlarını dikkate almayan eğitim ve iş gücü planlaması işsizliğe yol açmaktadır (Özdemir ve diğerleri, 2006:107). 2010 yılında okuma yazma bilmeyenlerin %6'sı işsizken, okuryazarların %12,4'ü işsiz kalmıştır. 2002 yılından beri 10 işsizden birinin yüksek eğitilmiş olması, eğitim-istihdam bağlantısının, Türkiye'de yeterince kurulmadığı görülmektedir. Özellikle 2001 krizinden sonra ortaya çıkan yüksek işsizlikten eğitilmiş işgücü oldukça fazla etkilenmiştir. 1990'lı yıllardan beri %7'ler civarında olan işsizlik oranı, 2001 krizinden sonra % 11'in üzerine çıkmıştır. 2009 yılında bu oran %12,1'e çıkmış, 2010 yılında tekrar %11 seviyesine gerileyebilmiştir.

Türkiye'de eğitim durumlarına göre işsizlik oranları incelendiğinde, ilk dikkati çekenlerden biri de beklentilerin aksine lise seviyesine kadar eğitim seviyesi yükseldikçe, işsizliğin arttığı görülmektedir. 1990-2010 yılları arasında en yüksek işsizlik oranının genel lise mezunlarından oluştuğu görülür. Türkiye'de lise eğitiminin iş vasfı kazandırmaması nedeni ile bu grubun iş bulma olasılığı düşmektedir. Meslek ve teknik lise mezunlarının işsizlik oranına baktığımızda, genel lise mezunlarının işsizlik oranından düşük olduğu ancak, o grupta işsizlik oranının %10'ların altına düşmediği görülür. Hâlbuki belli bir iş vasfı kazanmış olan meslek ve teknik lise mezunlarında

işsizlik oranının daha düşük olması beklenir. Bunda, imam-hatip mezunlarının meslek lisesi mezunu sayılması ve meslek liseleri arasında oldukça büyük bir paya sahip olmalarının etkisi vardır. Bu liseler, genel liselere yakın eğitim almakta ve imam talebinin de sınırlı olması nedeni ile imam olarak çalışmamaktadırlar (Ansal ve diğerleri, 2000:113). 2001 krizi sonrasında diğer gruplar da olduğu gibi zaten yüksek olan işsizlik oranları, krizle birlikte tırmanışa geçmiştir.

Türkiye’de işsizliğin niteliklerini ortaya koyabilmek için, işsiz kalınan sürenin de incelenmesi önemlidir. İşsizlik süresi ile ilgili olarak kısa-uzun süreli işsizlik ayrımı kullanılır. Tablo 26’da 1990-2010 yılları arasında ki sürelerine göre işsizlik oranı verilmiştir.

Tablo 26’ya göre uzun dönemli yani 1 yıldan fazla iş arayanların oranı, 1990-2010 yılları arasında ortalama %36 civarındadır. Uzun süreli işsizlik oranı, 1999’dan yılından sonra uzun süreli işsizlik oranı 2000 ve 2001 yılında %20,7’ye kadar gerilemiş, fakat 2002 yılından sonra tekrar yükselişe geçmiştir. 2006 yılından sonra uzun süreli işsizlik oranı tekrar %30 civarlarında seyretmektedir.

Tablo 26. 1990-2010 Yılları Arası Süresine Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	6 Aydan Az	6 Aydan Fazla	1 Yıldan Fazla
1990	29,6	70,6	45,6
1991	36,3	63,7	39,5
1992	33,6	66,4	43,1
1993	32,4	67,7	45,1
1994	33,2	66,9	44,5
1995	40,8	59,1	35,6
1996	35	65,1	43,1
1997	39,6	60,6	40,2
1998	41,2	58,8	38,9
1999	52	48	27,2
2000	64,9	35,1	20,7
2001	65,3	34,7	20,7
2002	56,3	43,7	28,3
2003	61,6	38,4	23,4
2004	43,9	56,1	38,9
2005	45,1	54,9	39

Tablo 26'nın devamı

2006	49,4	50,6	35,3
2007	54,3	45,7	29,9
2008	57,9	42,1	26,6
2009	56,2	43,8	25,1
2010	54,3	45,7	28,6

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye’de uzun süreli işsizliklerin yaklaşık yarsının ilk kez iş arayanlar yani gençler oluşturmaktadır. Gençlerin, uzun süreli işsizlikte bu derece büyük bir paya sahip olmalarının nedeni ise, vasıf uyumsuzluğunun uzun süreli işsizlikteki rolünü göstermektedir (Gürsel ve Ulusoy, 1999:130). Oysa, Avrupa istihdam stratejisinin önemli ilkelerinde biri, işsizlik süresi 6 aya ulaşmadan önce gençlere yeni başlangıç imkanlarının sunulmasını ister. Yeni başlangıç, eğitim, yeniden eğitim, istihdam veya bir iş yerinde uygulamalı staj ve benzeri önlemleri içermektedir (Özdemir ve diğerleri, 2006: 109).

Tablo 27. 2005-2010 Yılları Arası Coğrafi Bölgelere Göre İşgücü ve İşsizlik İstatistikleri

Yıllar	2010		2009		2008	
	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %
İstanbul	14,3	14,3	16,8	16,8	11,2	11,2
Batı Marmara	8,8	11,8	10,8	14,8	9,4	12,6
Ege	12	15,3	14,1	17,3	10,5	12,7
Doğu Marmara	11,5	13,3	14,4	16,5	10,5	12,1
Batı Anadolu	10,8	12,3	12,4	13,7	11,2	12,4
Akdeniz	13,9	18,1	17,5	22,6	13,9	17,7
Orta Anadolu	12,2	16,8	13,9	18,2	10,9	14,4
Batı Karadeniz	8,3	13,9	7,4	13,5	7,2	13
Doğu Karadeniz	6,1	12,5	6	12,1	5,8	11,1
Kuzey Doğu Anadolu	8,2	16,9	8,5	17,9	5,9	13,3
Orta Doğu Anadolu	14,3	21,7	16,6	23,4	14,4	19,9
Güney Doğu Anadolu	12,4	14,6	17,4	20	15,8	19,7
Toplam	11,9	14,8	14	17,4	11	13,6

Tablo 27'nin devamı

Yıllar	2007		2006		2005	
İstanbul	10,4	10,4	11,4	11,4	11,5	11,5
Batı Marmara	6,6	9,5	7,2	10,1	7,5	10,7
Ege	9,4	11,6	9,3	11,9	10	13,2
Doğu Marmara	9,7	11,1	9,7	11	10,5	11,9
Batı Anadolu	11,2	12,3	12,3	13,2	13,2	14,4
Akdeniz	12	15,3	12,5	15,8	13,9	17,2
Orta Anadolu	10,8	14,5	11	14,9	11,1	16,1
Batı Karadeniz	7,9	13,6	6,5	11,4	6,7	11,8
Doğu Karadeniz	6,6	12,5	5,6	11,1	5,5	12
Kuzey Doğu Anadolu	5,8	12	5	10	3,8	9,7
Orta Doğu Anadolu	12,9	20,1	11,2	19,2	13,8	22,4
Güney Doğu Anadolu	16,9	18,1	14,2	15,1	12,1	14,6
Toplam	10,3	12,6	10,2	12,7	10,6	13,5

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. www.tuik.gov.tr

İşsizliğin niteliklerini ortaya koymada önemli bir diğer gösterge, işsizliğin coğrafi bölgelere göre dağılımıdır. Tablo 27'de TÜİK'in Düzey-1 sınıflandırmasına göre bölgelerin, 2005-2010 yılları arasında ki işsizlik oranları gösterilmiştir.

Tablo 27 incelendiğinde, yıllar itibari ile genellikle işsizliğin en yüksek olduğu bölgeler, Güneydoğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu, Akdeniz, İstanbul ve Ege bölgeleri başı çekmektedir. Hem işsizlik oranında hem de tarım dışı işsizlik oranının da en düşük işsizlik oranına sahip bölge ise Doğu Karadeniz Bölgesidir.

Orta Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerimizin işsizlik oranları, Türkiye genelinin çok üzerinde meydana gelmiştir. Bu bölgelerin 2009 yılında tarım dışı işsizlik oranları %20'lerin üzerinde gerçekleşmiştir.

Marmara ve Akdeniz Bölgelerine işsiz nüfusun göç ettiği bölgeler olması ve şehirli nüfus oranının yüksek olması dolayısıyla, kentlerdeki işsizliğin kırlardan daha yüksek olması sebebi ile bu bölgelerdeki işsizlik oranları yüksek çıkmaktadır (Yılmaz, 2005:51).

Sonuç olarak, ülkemiz için işsizlik sorunu önemli bir sorun olarak hala önemini korumaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için istihdam artırıcı yatırımların teşvik edilmesi, kırsal kesimden kentlere olan göçün durdurulması ve işsizliği önleyici yatırımlara ağırlık verilmesi gibi önlemler alınmalıdır.

3.1.4. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları

Sürekli artan işsizlik oranları, Türkiye’de bilinçli ve yaygın bir işsizlikle mücadele politikalarının uzun yıllar boyunca uygulanamamış olduğunu göstermektedir. Türkiye’de istihdam ve işsizlikle mücadele politikaları ilk kez kalkınma planları içerisinde yer almıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planları incelendiğinde, I. Plan dahil, tüm kalkınma planlarında istihdam ve işsizlikle mücadele politikalarının yer aldığı görülür.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) işsizliğin nedeni, göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan hızlı şehirleşme ile tarım da oluşan gizli işsizlik problemine bağlamışlardır. Bu planda işsizliğin çözümü çerçevesinde alınan özel tedbirlerin ana ilkesi, ekonomik ve sosyal maliyeti çok yüksek olan açık işsizliğin önlenmesi için, şehirlere akının, yaratılacak yeni iş alanlarıyla dengeli olmasını sağlamak ve tarım bölgelerinde tarım dışı faaliyet imkanlarını artıracak programlar hazırlamaktır, şeklinde belirtilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1963:43).

Nüfus planlaması, işsizlik sigortası kurulması, istihdam yaratıcı projelerin öncelikle ele alınması, teknolojik kalkınma imkanları üzerinde önemle durulması ve işgücü ihracatı gibi önlemler planda yer almıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972), işsizlik sorunu bir yandan tarım sektöründe kullanılmayan işgücü ve gizli işsizlik, tarım dışında açık işsizlik ve verim düşüklüğü şeklinde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Tarımda meydana gelen mevsimsel işsizliğe dikkat çekilmiş ve buna karşı önlemlerin alınması gerekliliği bu planda vurgulanmıştır. Tarım dışı sektörlerde istihdamı artırarak işsizliğin azaltılacağı öngörülmüştür. Bu sorun kalkınma ile ilişkilendirilmeye devam edilmiş, kalkınma ile istihdam sorununun da ortadan kalkacağı belirtilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1968).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977), istihdam sorununun kesin çözümünün, hızlı bir sanayileşmenin gerçekleşmesi ile azalacağını vurgulamışlardır.

Gelecek kalkınmalardaki istihdam baskısını azaltabilmek için, plan hedeflerinin zaman yönünden aksatmamak şartı ile emek-yoğun tekniklerin kullanımının gerekliliği vurgulanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) da geçmiş yıllarda olduğu gibi, Türkiye’de önemli ölçüde mevsimlik tarımsal işsizlik yanında, sürekli tarımsal gizli işsizliğin de bulunduğu belirtilmiştir. Planda, istihdam hacmindeki gelişmelere rağmen işsizliğin önüne geçilemediği vurgulanmıştır.

Bu planda, teknoloji ve sanayi politikalarıyla uyumlu ve tutarlı bir istihdam politikası geliştirilmesi belirtilmiştir. İşgücünün eğitilmesi, kamu işyerlerindeki kadro şişkinliğinin önlenmesi, vardiya ile çalıştırma ile kapasite kullanım oranının artırılması, İş ve İşçi Bulma Kurumunun işgücü piyasasının bütününde etkin olabilmesi için teknik bir örgütsel yapıya kavuşturulacağı gibi önlemlere yer verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1979).

24 Ocak kararlarının uygulandığı dönemde yürürlüğe giren Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989), aktif emek piyasası önlemlerine yer verilmiştir (Özdemir ve diğerleri, 2006:129). İstihdam politikasının sanayileşme ve sektör politikaları ile bütünleşmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. İstihdam artışı, yatırım hacminin, yatırımların verimliliğinin, üretim sektörünün ve üretim tekniklerinin bir fonksiyonu olarak belirlenmiştir. Planda, işgücü yoğunluğu yüksek sektörlerle ağırlık verilmesi ve bu sektör yatırımlarının en çok göç veren illere uygulanması ile işsizliğin azaltılabileceği öngörülmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı, 1985).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994), istihdamın, üretimin yapısı, verimlilik ve rasyonellik ilkeleri dikkate alınarak artırılacağı şeklinde yönlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu yolla işsizliğin önüne geçileceği vurgulanmıştır. İstihdam politikalarının temel ilkeleri planda şu şekilde belirtilmiştir; müteşebbislik ruhunun ve teşebbüs gücünün geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) desteklenmesi, nitelikli işgücünün yetiştirilmesi ve mevcut işgücünün niteliğinin yükseltilmesi, işgücü piyasasında karşılaşılan ve istihdamın gelişmesini olumsuz yönde etkileyen unsurların ve aksaklıkların ortadan kaldırılmasıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1990:303).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000), istihdam artışının hizmetler sektöründe yoğunlaştığı belirtilmiştir. Hizmetler sektöründe ki yatırımların artırılması ile istihdam artışının sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu planda da yüksek bir büyüme hızının sağlanması ile üretken istihdamın artırılması yoluna gidileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, teknolojik gelişmelere bağlı olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesi yolu ile istihdamın gelişmesinin sağlanacağı belirlenmiştir. Yüksek işsizliğin bulunduğu bölgelerde, işsizlerin toplumsal açıdan yararlı projelerde yer alması, işgücünün tekrar eğitimine ağırlık verilmesi, özelleştirme sonucunda işsiz kalanlara destek olma gibi aktif emek piyasası politikaları izlenmesi gibi önlemler yer almıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1996).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da (2001-2005), geçmiş planlarda olduğu gibi üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleşmesi suretiyle işsizliğin azaltılacağı belirtilmiştir. İstihdamın yapısının tarım dışı sektörler lehine değiştirilmesi, KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyelinden yararlanılması gibi önlemler bulunmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2007-2013), istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması ile eğitime ilişkin sorunların çözülemediği ve eğitim-istihdam arasındaki ilişkinin yeterince kurulamadığı vurgulanmıştır. Eğitimin işgücü talebine duyarlı hale getirilmesi ve aktif emek piyasası politikalarının geliştirilmesi gibi politikaların izleneceği belirtilmiştir.

Kalkınma planlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, işsizliğin temelde ekonomik büyüme ile azaltılabilecek bir problem olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Genel bir istihdam politikasının olmadığını, her bir planda farklı istihdam politikalarının yer aldığını, planlar arasında bir bütünlük olmadığı gözlenmektedir. İşsizlik oranları da bu politikaların hedeflerine ulaşamadığını bize göstermektedir.

3.2. Turizm Sektöründe İstihdam, İstihdamın Niteliği ve İstihdamın Türleri

Sanayi sektörü yıllardan beri istihdam alanı yaratmada lokomotif rol oynayan bir sektör olarak görülmüştür. Ancak, bu özelliğini yerine getirememesinden dolayı, hızla artan işsizlik sorununa çözüm sağlayacak sektörün hangisi olabileceğine dair arayışlar

hızlanmıştır. Turizm sektörünün hızla gelişmesi ile istihdam alanı yaratmada gözleri kendi üzerine çevirmiştir.

3.2.1. Turizm ve İstihdam

Turizm işletmeleri otomasyon ve makineleşme olanaklarının çok sınırlı uygulanabilirdiği tesislerdir. Bu nedenden dolayı, bu tesislerde insan gücüne olan ihtiyaç fazladır. Turizm sektörü bu özelliğinden dolayı, emek yoğun endüstriler arasında yer almaktadır. Çünkü, turizm çeşitli kişisel hizmetler ve sadece insanlar tarafından üretilebilecek hizmetleri kapsamaktadır (Kahraman,1997:19). Turizm sektörünün emek-yoğun üretim tekniğine dayanan bir sektör olmasından dolayı, turizmden elde edilen gelirlerin doğrudan istihdamı artırmada, elde edilen gelirlerin harcanması ile de ikinci derece istihdam etkisinin meydana gelmesine sebep olur (Aktaş, 1999:49).

Turizmin gelişmesine bağlı olarak, sektörel turistik tesis yatırımlarının emek talebini artırdığı gibi, turizm işletmelerinin de turizm talebinin yüksek olduğu dönemlerde işgücü talebi artmaktadır (Kılıç, 2000:32). Bundan dolayıdır ki turizm sektörünün, ülke ekonomileri için üç şekilde istihdam sağlar. Bunlar; doğrudan istihdam, dolaylı istihdam ve ek istihdamdır.

Doğrudan istihdam; turizm işletmelerinde yararlanan turistlerin ihtiyaçlarını karşılayan otel, motel, seyahat acentaları v.b. gibi yerlerde çalışan personeli, dolaylı istihdam; turistik arzı oluşturan tesisleri yapan inşaat sektörü, yiyecek-içecek üreten tarım ve sanayi sektörü, ticaret sektörü gibi alanlardan çalışan personelden oluşur. Ek istihdam ise, turizmden elde edilen gelirin harcanması ile oluşan ve uyarılmış istihdam olarak da bilinen istihdamdır (Kılıç, 2000:33).

Emek-yoğun bir yapıya sahip olan turizm sektörü, az yatırımla çok işgücü yaratma özelliğine sahiptir (Tezcan ve diğerleri, 2007:68). Bu sebepten dolayı, turizm sektörü toplam istihdamı artırmada önemli rol oynayan bir sektör konumundadır.

3.2.2. Turizm İstihdamının Niteliği

Emek-yoğun özelliğe sahip olan turizm sektörü, ekonomiler için önemli istihdam yaratıcı bir sektör olarak görülür. Turizm arzını oluşturan işletmelerin çeşitli ve

birbirinde farklı olması gibi, turizmde istihdam olanakları çeşitlilik ve farklılık gösterir. Bu özelliğinin yanında turizm sektöründe istihdamın belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Anadolu Turizm İşletmecileri Derneği, 2006:10, Tezcan ve diğerleri, 2007:68);

- Turizm sektörünün mevsimsel özellik göstermesinden dolayı, turizm talebinin yılın belli aylarında yoğunlaşması, turizm işletmelerinin özelliklerine bağlı olarak sürekli personel yanında, mevsimlik personel çalıştırılmasına neden olur. Yani turizm sezonu ve sezon dışında turizm istihdamında aşırı dalgalanmalar meydana gelir.
- Gelişmekte olan ülkelerde, turizm sektörü geleneksel sektörlerden büyük ölçüde işgücü transfer ettiği için yarı kalifiye ve kalitesiz işgücüne istihdam imkanı sağlar.
- İşgücü devir oranının yüksek olmasından dolayı, turizm işletmelerinde örgütsel bağlılık düşüktür. Bu durum ücretlerin de düşük olmasına neden olur.
- Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında turizm sektöründe işgücü ücretlerinin düşük olduğu görülür. Fakat, turizm piyasasının canlı olduğu dönemlerde ücretlerin artması beklenir.
- Mevsimsel ve kısmi süreli istihdam şeklinin var olmasından dolayı, diğer sektörlerde oranda daha çok genç ve kadın personel istihdam edilmektedir.

3.2.3. Turizm Sektöründe İstihdam Türleri

Turizmde istihdamın doğrudan, dolaylı ve ek istihdam şeklinde olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu bölümde özellikle turizm sektörünün, doğrudan ne gibi istihdam olanakları sağladığı incelenecektir. Turizm işletmelerinin çeşitli olması ve farklı hizmetler sunmalarından dolayı çeşitli istihdam türleri mevcuttur. Turizmde çalışan personelleri, faaliyet gösterdikleri işletmelere göre sınıflandırmak mümkündür.

Turizm işletmelerinde istihdam olanakları, çok karmaşık ve iç içe geçmiş bir özellik göstermektedir. Sektördeki bu özellik daha çok, en fazla istihdam hacmine sahip ve bünyesinde çeşitli istihdam şekillerinin mevcut olmasından dolayı konaklama işletmelerinde görülmektedir (Kılıç, 2000:53). Bu işletmelerin organizasyon yapısında bulunan çeşitli departmanlar, birçok istihdam olanağı sağlamaktadır. Her konaklama

işletmesinin standart bir organizasyon yapısı olmasa da olmaz departmanları mevcuttur. Gelişmiş bir konaklama işletmesinin organizasyon yapısında en üstte genel müdür ve yardımcıları, bunların altında muhasebe müdürü ve elemanları, satış ve pazarlamadan sorumlu elemanlar, konaklama işletmesinin çeşitli teknik işlerine bakan elemanlar, personel işleri ile ilgilenen elemanlar ve konaklama işletmesinin güvenliğinden sorumlu güvenlik elemanları istihdam edilmektedir. Bunların dışında her konaklama işletmesinde olmazsa olmaz olan bölümlerinde ki istihdam türleri daha çok önemlidir. Bu bölümler odalar bölümü, yiyecek-içecek bölümü olarak sınıflandırılabilir. Odalar bölümünü oluşturan departmanları, ön büro, kat hizmetleri ve üniformalı hizmetler departmanı olarak ayırabiliriz. Ön büro departmanı, ön büro müdürü, ön büro şefi, ön büro personelleri, bell boy, kapıcı v.b. gibi personelleri istihdam eder. Kat hizmetleri departmanında şefler, odaların temizliğinden sorumlu personeller, çamaşırcılar, otelin genel temizliğinden sorumlu temizlikçiler istihdam edilmektedir (Batman,1999).

Yiyecek-içecek bölümü, bir konaklama işletmesinde odalar bölümünden sonra, en büyük gelir kaynağını oluşturan bölümdür. Her otelin değişik hizmet alanları olmasından dolayı, istihdam edilen personelin standart bir sınıflandırılmasının yapımı zordur. Ancak, gelişmiş bir yiyecek-içecek bölümü ve hatta yiyecek-içecek işletmelerinde şu şekilde istihdam türleri görülebilir; yiyecek-içecek müdürü, müdür yardımcıları, kontrol elemanları, şef aşçı, aşçılar, mutfak şefi, sos şefi, toplantı satış yöneticisi ve yardımcısı, şef steward (bulaşıkçı) ve yardımcısı, restoran şef garsonları, salon şefleri, garsonlar, komiler, bar şefi ve barmenler, depo sorumluları gibi istihdam türleri mevcuttur (Batman,1999).

Konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin yanında, seyahat işletmeleri, işlevleri gereği olarak, belirli sayıda ve özellikte personel istihdam ederler. Türkiye’de seyahat acentalarında çalışacak olan personel ve özellikleri 1618 sayılı Seyahat Acentaları Kanunu’na göre düzenlenmiştir Seyahat işletmelerinde istihdam şu şekildedir; yöneticiler, biletçiler, dış satış elamanları, paket tur üretim sorumluları, tercüman ve rehber, animatör gibi istihdam türleri mevcuttur. Bunların yanında sekreter, muhasebe, personel, idari işler, halkla ilişkiler sorumluları v.b. gibi personelleri istihdam etmektedirler (Hacıoğlu,2000:165-170).

Bunların yanında turizm sektöründe hizmet veren bir çok işletme, çeşitli istihdam türleri sağlamaktadır. Ancak, yukarıdaki işletmeler, turizm sektöründe en önemli istihdam hacmine sahip olan işletmelerdir.

3.3.Dünyada ve Türkiye’de Turizmin İstihdamdaki Yeri Ve Önemi

Dünya’da ve Türkiye’de turizm sektörünün özellikle 1980’lerden sonra sürekli gelişmesi ile bu sektörde çalışanların sayısı da sürekli artmıştır. Aşağıdaki bölümlerde turizm istihdamının Dünya’da ve Türkiye’de ki yerine değinilmiştir.

3.3.1. Dünyada Turizm İstihdamı

Turizm istihdamının dünyadaki yerine bakmadan önce, turizmin dünyadaki durumunu incelemekte yarar vardır. Turizm sektörü Türkiye’de olduğu gibi dünyada gelişme göstermektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)’ne göre, 1950 yılında 25 milyon, 1980 yılında 277 milyon, 1990 yılında 438 milyon, 2000 yılında 684 milyon ve 2008 yılında ise 922 milyon insan turizm hareketlerine katılmıştır (<http://www.unwto.org>, 20.03.2011). Görüldüğü üzere, son 60 yılda turizm sektörü dünyada sürekli büyümeye devam etmiş ve en hızlı ve en çok büyüyen sektör olmuştur. UNWTO’ya göre 2020 yılında turizm hareketlerine 1,6 milyar insanın katılması beklenmektedir (<http://www.unwto.org>, 20.03.2011).

2007 yılında Avrupa Birliği(AB)’nde turizm sektöründe istihdam olanlar, toplam istihdamın %4,2’sini oluşturmuştur. Bu yılda toplam 13 milyon insan turizm sektöründe çalışmıştır. AB’de en fazla turizm sektöründe istihdam payına 1,45 milyon ile İspanya sahiptir. İspanya’yı 1,43 milyon kişi ile Almanya takip etmektedir. AB turizm sektöründe istihdam olanların %60’ını kadınlar ve %43’ünü 35 yaş altı kişiler oluşturmaktadır. AB turizm sektöründe çalışanların 3’de 1 ise yüksek eğitime sahip insanlardan oluşmaktadır. Turizm sektörünün mevsimsel özelliği, AB ülkelerinde de görülmekte, istihdam da yılın belli dönemlerinde dalgalanmalar yaşamaktadır (Tourism Employment, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, 2011).

Turizm, Türkiye ekonomisine sağladığı ekonomik etkileri, dünyada da göstermektedir. Turizm gelirleri dünya hasılasının %5’ini oluşturmaktadır. Toplam istihdam hacminin %6-7’si turizm sektöründe istihdam olmaktadır (<http://www.unwto.org>, 20.03.2011). Uluslararası Emek Örgütü’nün (ILO) 2010 yılında yayınladığı rapora göre, dünyada

turizm sektöründe istihdam edilenlerin çoğunluğunu gençler, kadınlar ve göçmen işçiler oluşturmaktadır (<http://www.ilocarib.org.tt>, 20.03.2011). Turizmle geçinen birçok ada ülkeleri için turizm istihdamı, ülke ekonomileri için son derece önemli rol oynamaktadır. Turizmde gözlenen bu gelişmelerden dolayı, dünya genelinde turizm istihdamının artması beklenmektedir.

3.3.2. Türkiye’de Turizm İstihdamı

Turizm sektörünün, Türkiye’de istihdam içindeki yerine 2. Bölümde değinilmiş, bu kısımda daha geniş ve güncel bilgilerle incelenecektir.

Turizm sektörünün gelişmesi ile beraber ve turizm sektörünün aynı zamanda emek-yoğun bir sektör olmasından dolayı, turizmde istihdam edilenlerin sayısının artması beklenir. Turizm bu özelliğinden dolayı, sanayi sektörünün önüne geçebilmektedir. İstanbul Sanayi Odası’nın yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye’de ki ilk 500 büyük sanayi kuruluşunda ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan belgeli tesislerde ve belediye belgeli tesislerde çalışanların karşılaştırılması sonucunda, turizm sektörünün bir önceki yıla göre daha fazla kişi istihdam ettiği görülürken, turizm sektörünün sanayi sektörüne göre en kısa zamanda en çok istihdam alanı yaratan bir sektör olduğu görülür.

Tablo 28 incelendiğinde, 2001 yılında en büyük ilk 500 sanayi kuruluşunda çalışan kişi sayısı 526.316 kişi iken bu sayı 2009 yılında 516.305 kişiye düştüğü, bunun yanında aynı dönemde turizm sektörünün yalnız konaklama işletmelerin de çalışanlarının sayısının 243.500’den, 351.400’e çıktığı görülür.

Tablo 28. İstanbul Sanayi Odası (ISO) 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda ve Konaklama Tesislerinde Çalışanların Sayısı

Yıllar	500 Büyük Sanayi Kuruluşu		Konaklama Tesisleri	
	Çalışan Toplam Kişi	Değişim (%)	Çalışan Toplam Kişi	Değişim (%)
2001	526.314	-5,7	243.500	4,9
2002	504.796	-4,1	255.600	9,6
2003	518.532	2,7	280.100	6,2
2004	530.770	2,4	297.600	3,9
2005	514.642	-3	309.200	2,9
2006	533.395	3,6	318.400	3,2

Tablo 28'in devamı

2007	552.758	3,6	328.700	3,9
2008	543.857	-1,6	341.500	0,26
2009	516.305	-5,1	351.400	

Kaynak: Turizm Raporu, Türkiye Otelciler Federasyonu, Sayı:2, Ekim 2010

Turizm sektöründe toplam çalışan kişileri gösteren verilerin bulunması güçtür. Ancak çeşitli kaynaklardan derlenen bilgilere göre özellikle otel ve lokantacılık alanında 1 milyonun biraz üzerinde kişilerin istihdam edildiği görülür. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım sisteminden alınan verilere göre 2010 yılında ortalama 1.085.000 kişinin konaklama ve yiyecek-içecek hizmetleri faaliyetlerinde istihdam edildiği görülür. Bu rakamda 2010 yılındaki toplam istihdamın %4,8'ini oluşturmaktadır. Konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin, yanında diğer turizm işletmelerine sağladığı doğrudan istihdam ve dolaylı olarak diğer işletmelere sağladığı istihdam da hesaba katılırsa bu oran büyümektedir. Fakat genellikle, konaklama ve yiyecek-işletmeleri, turizm sektöründe ki istihdamın lokomotifi konumundadır.

Tablo 29'da 2010 yılında, turizm işletmelerinde sigortalı olarak çalışan kişilerin sayısı verilmiştir. Türkiye'de ki toplam sigortalı sayısının %4,7'sini turizm sektöründe faaliyet gösteren ve turizmin doğrudan istihdam sağlamasıyla çalışan kişiler oluşturmaktadır. Bunun yanında turizm sektörünün dolaylı olarak sağladığı istihdam alınırca bu oran daha da büyümektedir.

Tablo 29. Turizmde Çalışan Zorunlu Sigortalıların Faaliyet Alanına Göre Dağılımı (2010).

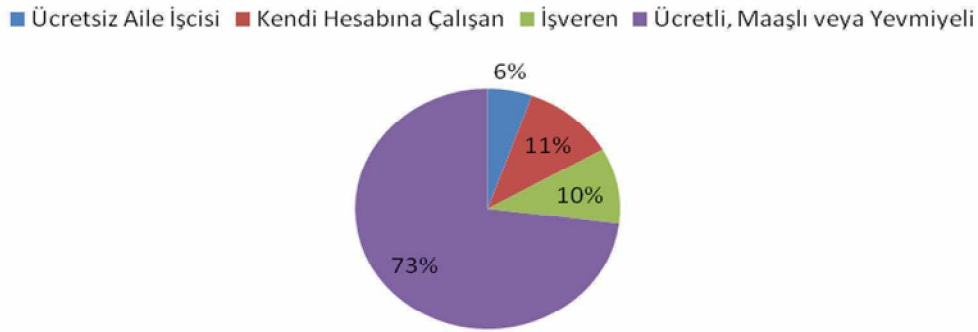
Turizm İşletmeleri	Sigortalı Sayısı	% Dağılım
Konaklama İşletmeciliği	150.086	33
Yiyecek ve İçecek Sektörü	256.896	56,6
Seyahat Acentacılığı, tur oper., rez. Hizmet.	40.400	8,9
Havayolu	7.108	1,5
Toplam	454.490	100
Toplam Sigortalı (2010)	9.619.431	4,7*

Kaynak: Sigortalı İstatistikleri, Sosyal Güvenlik Kurumu, www.sgk.gov.tr

*Turizm işletmelerinde zorunlu sigortalı olarak çalışanların toplam sigortalılara oranı

Yukarıda ki tablo incelendiğinde turizm sektöründe çalışan kişilerin % 90'na yakının konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde faaliyet gösterdiği görülür. Turizm sezonunun en yoğun olduğu dönemlerde, konaklama işletmelerinde çalışan sigortalı sayısının 200 binin üzerine çıktığı görülmektedir (Sigorta İstatistikleri, Sosyal Güvenlik Kurumu, www.sgk.gov.tr). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerine göre, konaklama, yiyecek-içecek ve eğlence yerleri iş kolunda 2010 yılında 350 bin kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Türkiye Otelciler Federasyonu'nun yayınladığı turizm raporuna göre ise 2001 yılında %3,6 olan konaklama, yiyecek-içecek tesislerindeki istihdamın toplam istihdama oranı, 2007 yılına göre sürekli artmış ve %5,15 ulaşmıştır. 2008 yılında ise bu oran %4,99'a gerilemiş ancak, 2009 yılında 2007 yılı seviyesinden daha fazla kişi istihdam ederek %5,32 seviyesine çıkmıştır.

Şekil 1. Konaklama ve Yiyecek-İçecek Hizmetlerindeki Çalışma Biçimleri (2010)

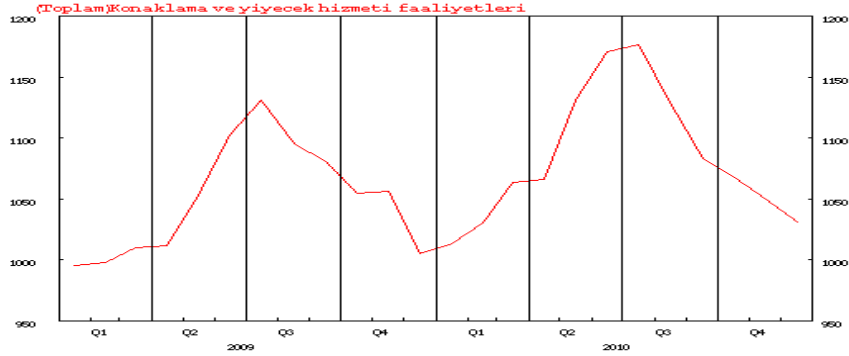

Kaynak: TCMB, EVDS, <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 03.04.2011

Şekil 1'de konaklama ve yiyecek-içecek hizmetlerinde çalışanların 2010 yılında ki çalışma biçimleri verilmiştir. Buna göre çalışanların %73'lük gibi büyük bir çoğunluğunun ücretli çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. %11 'ini kendi hesabına çalışanlar, %10'unu işverenler ve %6'sını ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır.

Turizm sektöründe istihdamın yapısını incelerken, turizm de istihdamın mevsimlik dalgalanmalar gösterdiğine değinmiştik. Bu dalgalanmalar, Türkiye'de ki turizm istihdamında da görülmektedir. Şekil 2'de turizm de istihdamın 2009 ve 2010 yılındaki dönemlere göre dağılımı grafik üzerinde verilmiştir.

Şekil 2. Turizmde istihdamın dönemlere göre dağılımı (2009-2010)

Kaynak: TCMB, EVDS, <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 03.04.2011

Hem 2009 hem 2010 yılının ilk çeyreğinde turizm istihdamının en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Kış aylarında Türkiye'ye gelen turist sayısındaki azalmalar, bu işletmelerde istihdam olan kişilerinde işsiz kalmasına sebep olmakta ve mevsimsel işsizlik meydana gelmektedir. 2.çeyreğin başında artmaya başlayan turizm istihdamı, yılın 3.çeyreğinde en yüksek seviyeye ulaşmakta ve 4.çeyreğe gelindiğinde turizm istihdamında önemli bir düşüş yaşanmaktadır. Turizm sektörünün mevsimsel olmasından dolayı, turizm istihdamındaki bu dalgalanmalar her yılın aynı döneminde görülmektedir. Bu durum turizm istihdamı için olumsuzluk teşkil etmektedir. Fakat turizm istihdamındaki bu olumsuzluğa rağmen, turizmin yıllık ortalama istihdam ettiği kişi sayısı yıldan yıla büyümektedir.

3.3.2.1.İstihdam Yaratmada Turizm Sektörü

İstihdam yaratmada turizm sektörünün yerine girmeden önce, “istihdam yaratma politikası” veya “iş yaratma politikasının” anlamını tanımlamakta yarar vardır. İş yaratma politikası, işgücü piyasasını ve istihdam haritasının bileşiminin hep birlikte doğrudan ve ya dolaylı etkileyen ve topluca istihdam artışını pekiştirmeyi hedefleyen bütün politika ve önlemlerdir (Marleau, 2003;50). Aktif emek piyasası politikaları istihdam artırmada en önemli araçlardan bir tanesidir. Aktif emek piyasası politikaları içinde, mali yardımların yani teşviklerin önemli bir payı vardır. Türkiye’de Hazine Müsteşarlığı tarafından yeni iş kurmak isteyenlere, sektörler bazında teşvikler verilmektedir. Verilen bu teşviklerin, maliyetinin ne kadar olduğu ve kaç kişiye istihdam sağladığı her yıl Hazine Müsteşarlığı’nın internet sitesinde yayınlanmaktadır.

Burada, sektörler teker teker verilerek ne kadar maliyetle kaç kişiye istihdam sağladığı görülmektedir. Bu çalışmada diğer tüm sektörler ile turizm sektörünün bir kişiye iş yaratmadaki maliyetinin hesaplayabiliriz. Teşvik miktarını, sektörde yarattığı istihdam miktarına oranlarsak, “bir kişiye iş yaratma” maliyetine ulaşabiliriz.

Turizm sektörünün emek-yoğun bir özellik göstermesinden dolayı, turizm sektöründe yapılan yatırımların diğer sektörlerde yapılan yatırımlardan daha fazla kişiye istihdam sağlaması beklenmektedir. Bu durumu görmek için, 1990-2010 yılları arasında bütün sektörlerde ve turizm sektöründeki, bir kişiye iş sağlamanın maliyetinin ne olduğu araştırılmıştır.

Tablo 30. Bir Kişiy e İş Yaratmanın Maliyeti (1990-2010)

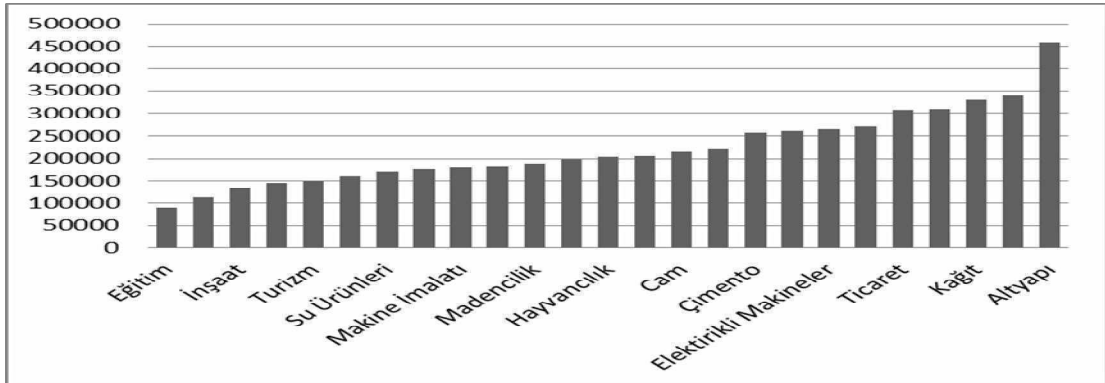
YILLAR	Tüm Sektörler(TL)	Turizm (TL)
1990	459	450
1991	239	265
1992	1.372	929
1993	2.537	1.321
1994	3.223	2.595
1995	8.180	3.600
1996	10.350	7.223
1997	9.477	20.784
1998	13.303	12.647
1999	18.078	13.511
2000	72.900	21.860
2001	102.770	1.019.337
2002	69.077	40.523
2003	80.344	37.814
2004	79.182	66.424
2005	103.661	90.126
2006	177.527	97.740
2007	198.027	128.242
2008	310.037	100.862
2009	285.067	178.191
2010	412.335	260.781

Kaynak: Yıllık Yatırım Teşvikleri, www.hazine.gov.tr, 27.04.2011

Tablo 30’da 1990-2010 yılları arasında tüm sektörlerde ve turizm sektöründe bir kişiye iş sağlamanın maliyeti verilmiştir. Hazine Müsteşarlığı’nın teşvik belgeleri incelendiğinde, 1990 yılından itibaren, kesintisiz olarak turizm yatırımları teşvik almıştır. Yukarıda verilen 20 yıllık süreç izlendiğinde, 1991, 1997 ve 2001 yılları hariç turizm sektöründe bir kişiye iş yaratmanın maliyetinin diğer sektörlerle oranla daha ucuz olduğu görülmektedir. Bu durum, turizm sektörünün diğer sektörlerle göre daha az maliyetle ve daha hızlı iş alanı yarattığını göstermektedir.

Ekin Grubu Araştırma Biriminin 2007-2010 yılları arasındaki Hazine Müsteşarlığı’nca teşvik belgesine bağlanan yatırım projeleri üzerinde yapmış olduğu incelemeye göre, bir kişiye iş sağlamanın maliyeti ortalama 189 Bin TL iken, bu rakam turizm sektöründe 148 Bin TL şeklinde gerçekleşmiştir. Aşağıdaki şekilde, turizm sektörü ve diğer sektörlerin 2007-2010 yılları arasındaki, bir kişiye iş sağlama maliyetleri karşılaştırılmıştır.

Şekil 3. Sektörlere Göre Bir Kişiye İş Yaratmanın Maliyeti (2007-2010)

Kaynak: Turizm Raporu, Türkiye Otelciler Federasyonu, <http://www.turofed.org.tr>, 20.04.2011

Şekil 3’de görüldüğü üzere 2007-2010 yılları arasında, bir kişiye iş sağlama maliyeti turizm sektöründe, diğer sektörlerin çoğuna göre daha azdır. Turizm yatırımlarının gelişmesi, yani dolayısıyla turizm sektörünün gelişmesi ile birçok kişiye iş imkânının doğacağı görülmektedir.

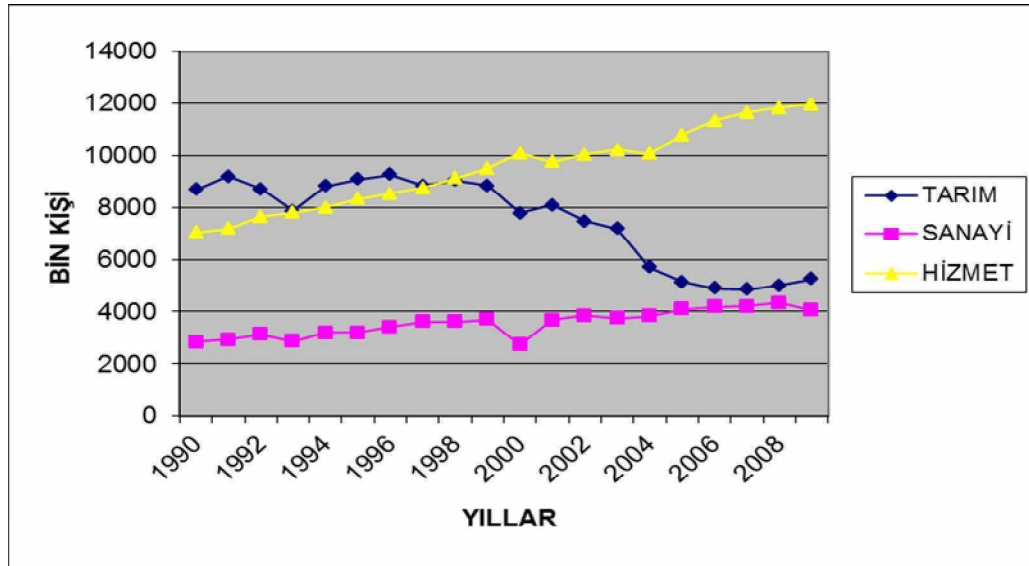
Az maliyetlerle çok istihdam yaratabilen turizm sektörünün konaklama kesiminde çalışmak isteyenlerin büyük bir kısmını mesleğe yeni girmek isteyenler oluşturmaktadır. www.turizm gazetesesi.com sitesi verileri üzerine yapılan bir incelemede, iş arayanların %68’i 1 ile 2 yıl arasında deneyime sahip olduğu görülmektedir.

3.3.2.2. Turizm Sektörü İstihdamında ki Değişmelerin Diğer Sektörler ile Karşılaştırılması

Bilindiği gibi ülkelerin gelişmişlik düzeyleri yükselirken, tarımın GYSİH içindeki payı azalırken, imalat sanayinin ve özellikle hizmet sektörünün payı artmaktadır. 1. Bölümde yaptığımız incelemede de görüldüğü gibi, Türkiye’de en fazla istihdam hacmine hizmet sektörü sahiptir. Şekil 4’de 1990-2010 yılları arasında hizmet, sanayi ve tarım sektörlerindeki istihdamda meydana gelen değişimler grafik üzerinde gösterilmiştir.

Hizmet sektörü en fazla istihdam hacmine sahip olup, hizmet sektörünü tarım ve daha sonra sanayi sektörü takip etmektedir. Genelde ülkeler gelişirken, önce tarım sektöründen sanayi sektörüne doğru bir istihdam artışı, daha sonra sanayi sektöründen hizmet sektörüne doğru bir istihdam artışı beklenir. Yapılan araştırmalar da ise bu durumun Türkiye için geçerli olmadığı görülmüştür.

Şekil 4. Hizmet, Sanayi ve Tarım Sektörlerinin İstihdamında Meydana Gelen Değişmeler (1990-2010)

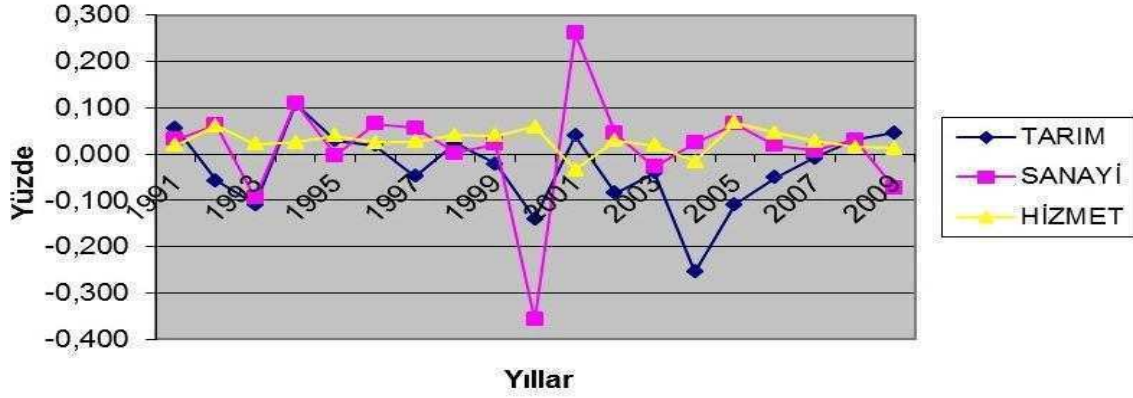

Kaynak: TÜİK verilerinde yararlanılmıştır.

Şekil 4’de görüldüğü üzere 1990 yılından itibaren hizmet sektöründeki istihdamın 2001 yılı hariç diğer yıllarda sürekli arttığı görülmektedir. Sanayi sektöründe ise 1990

yılından, 2010 yılına gelen kadar istihdam artmış ancak bu artış hizmet sektöründeki kadar fazla olamamıştır. Ayrıca 2001 yılında yaşanan kriz ile birlikte sanayi sektöründe, hizmet sektörüne oranla daha fazla insan işsiz kalmıştır. Ayrıca 1993, 1995, 2003 ve 2009 yıllarında sanayi sektöründe bir çok insanın işini kaybettiği görülmektedir. Tarım sektörüne geldiğimizde ise, ülkenin gelişmesi ile beklenen olmuş; tarım da istihdam edilen kişi sayısı ve özellikle 2000’li yılların başından itibaren büyük düşüş meydana gelmiştir. Ayrıca, tarım sektöründeki istihdamın halen sanayi sektöründe daha fazla olduğu görülmektedir. Tarım sektöründeki istihdamın da mevsimsel özellik gösterdiği de unutulmamalıdır.

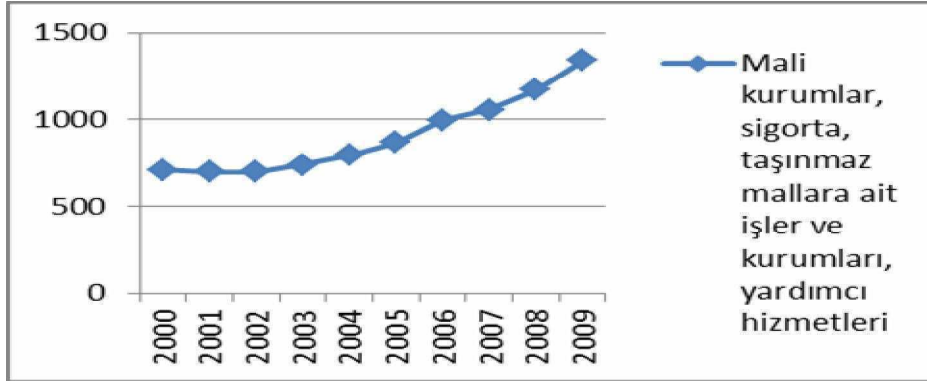
Şekil 5. Sektörlerdeki İstihdamların Bir Önceki Yıllara Göre Değişimleri

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Yukarıda ki grafikte görüldüğü üzere, 1991–2009 yılları arasında hizmet sektöründeki dalgalanmalar daha az ve kırılmalar diğerlerine göre çok derin değildir. Oysa, tarım ve sanayi sektöründeki bu dalgalanmalar çok derin ve fazla sayıda kırılma mevcuttur. Bu yıllar arasında hizmet sektöründe bir önceki yıla göre azalma sadece 2 yılda varken, sanayide 5 yıl, tarım da ise 11 yıl şeklinde gerçekleşmiştir. Buradan, hizmet sektöründeki istihdamın diğer 3 sektöre göre istihdamın daha az azaldığı ve sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Hizmet sektörleri içinde turizm sektöründeki istihdamın önemini anlamak içinde aşağıdaki grafiklerden yararlanabiliriz.

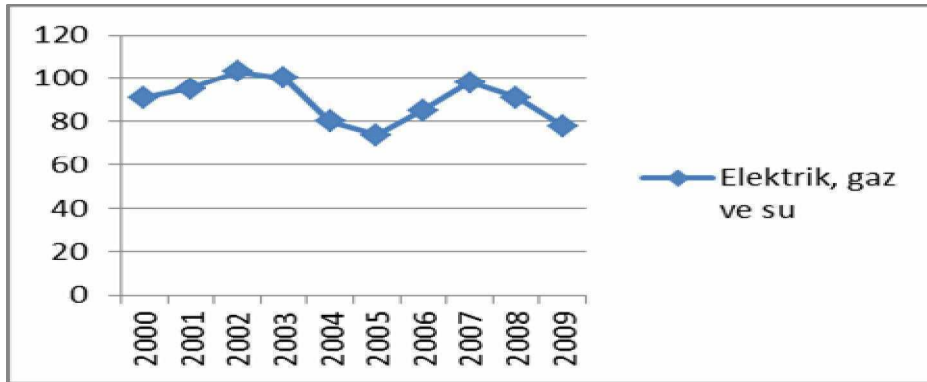
Şekil 6. Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler Ve Kurumları, Yardımcı Hizmetlerindeki İstihdamdaki Değişmeler (1990-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 6’da görüldüğü üzere mali kurumlar, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetlerindeki istihdam sürekli artmıştır. Bu artışta özellikle etkili olan ise bankacılık sektörüdür. 2000 ve 2001 yıllarından sonra bir çok banka ve bir çok insan işsiz kalsada, ilerleyen yıllarda bankaların şube sayısı %47, istihdam ettiği personel sayısı ise %40 artmıştır. 2008 krizin de dahi Türk bankacılık sektörü önemli ölçüde büyümeye ve bir çok insanı istihdam etmeye devam etmiştir (<http://www.aa.com.tr>, 2011). Bankacılıkta ki bu gelişmenin doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile geliştiği unutulmamalıdır. Bu iş kolunda istihdam olanların, hizmet sektöründe istihdam edilenlere oranı 2000 yılında %7 iken bu oran 2009 yılında %11,2 şeklinde gerçekleşmiştir.

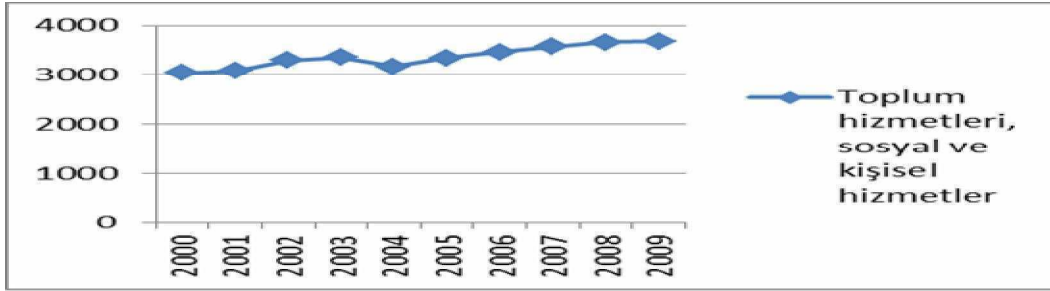
Şekil 7. Elektrik, Gaz ve Su Hizmetleri İstihdamındaki Değişmeler (2000-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 7’de görüldüğü üzere elektirik, gaz ve su hizmetlerinde istihdam olanların sayısı son 10 yılda dalgalanmalar göstermiştir. Hizmet sektöründe istihdam edilenlere oranı 2000 yılında %0,9 iken 2009 yılında sadece %0,7’ye gerilemiştir. En az istihdama sahip iş koludur. TÜİK verilerine göre 2009 yılında 78 bin kişi bu iş kolunda istihdam olmuştur.

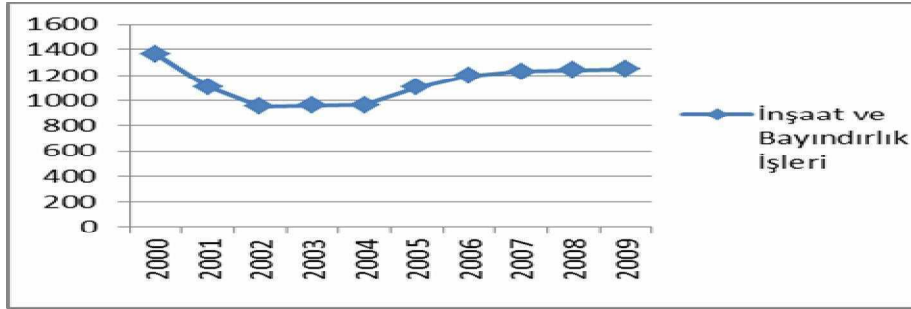
Şekil 8. Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerin istihdamındaki değişimler (2000-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 8’de görüldüğü üzere toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerde çalışanların sayısı 2004 yılında bir düşüş yaşamasına rağmen, artış eğiliminde olmuştur. Fakat bu artış büyük miktarlarda gerçekleşmemiştir. Türkiye’de, Dünya’da olduğu gibi tıbbın gelişmesi, insan ömrünün uzamsına ve yaşlı nüfusun artmasına sebep olmaktadır. Bununla beraber, aile yapılarında meydana gelen değişimler yani geniş aileden çekirdek aileye gecilmesi gibi sebepler, insanların evde bakımını güç hale getirmektedir. Bu yüzden dolayı sosyal hizmetlere duyulan ihtiyaç sürekli artmaktadır. Sosyal hizmetlere duyulan ihtiyacın artması ile bu iş kolunda istihdam olanların sayısını sürekli artırmaktadır. Bu sektörde istihdam olanların sayısı 2000-2009 yılları arasında, yaklaşık 2.7 milyon kişiden, 3.7 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu iş kolunda çalışanların, hizmet sektöründe çalışanlara oranı 2000 yılında %30,1 iken 2009 yılında bu oran %30,7’ye gerilemiştir. Bu sektörde istihdam olanları sayısının sürekli artmasına rağmen, hizmet sektöründeki payı azalmıştır.

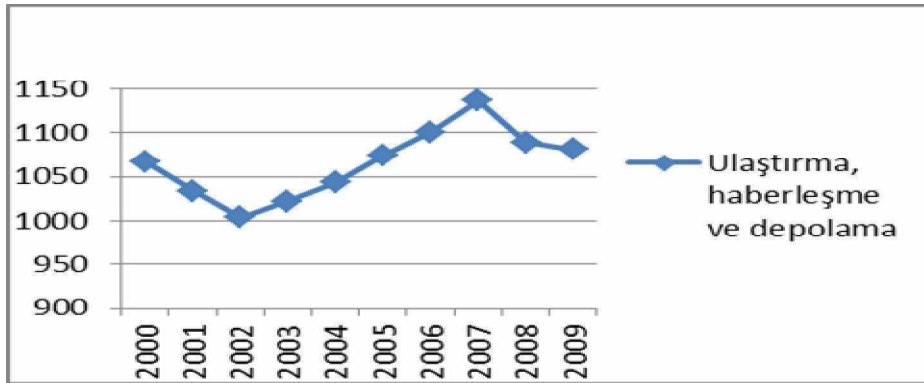
Şekil 9. İnşaat ve Bayındırlık İşleri İstihdamındaki Değişmeler(2000–2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

İnşaat ve bayındırlık işlerindeki istihdamında 2000 yılından sonra, inşaat sektöründeki durgunluk beraberinde istihdam azalmasına sebep olmuştur. 2004 yılından sonra sektör istihdamında tekrar yükseliş meydana gelmiştir. Bu iş kolunda istihdam edilenlerin oranı, hizmet sektöründe istihdam edilenlere oranı, TÜİK verilerine göre, 2000 yılında %13,5 iken bu oran 2009 yılında %10,5 şeklinde gerçekleşmiştir. İnşaat sektörünün duraklamaya girdiği 2002 yılında bu oranın %9,5'e kadar gerilediği görülür.

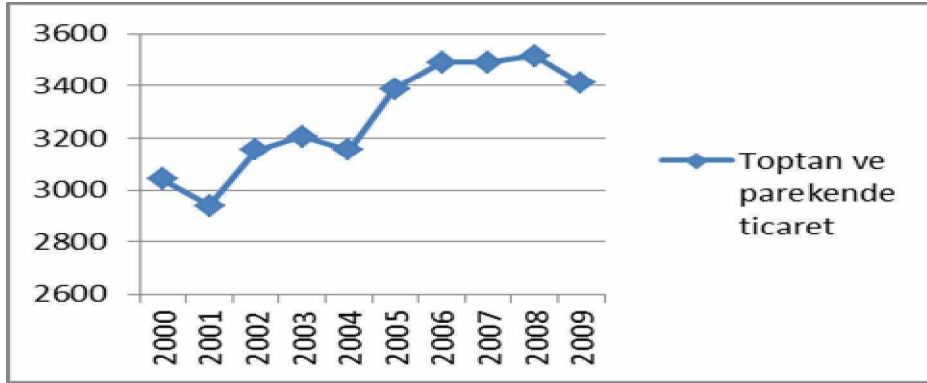
Şekil 10. Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama İstihdamındaki Değişmeler(2000-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Ulaştırma, haberleşme ve depolama işlerinde istihdam olanların sayısı dalgalı bir seyir izlemektedir. 2000'den 2002 yılına kadar düşen istihdam miktarı, bu yıldan sonra tekrar artışa geçmiş 2007 yılında zirve yaparak tekrar düşüş eğilimine girmiştir. TÜİK'in yayınladığı verilere göre 2000 yılında bu iş kolunda istihdam olanların, hizmet sektöründe istihdam olanlara oranı %10,6 iken 2009 yılında %9 şeklinde gerçekleşmiştir. Küresel kriz öncesi, yani 2007 yılında ise bu oran, %9,8'dir.

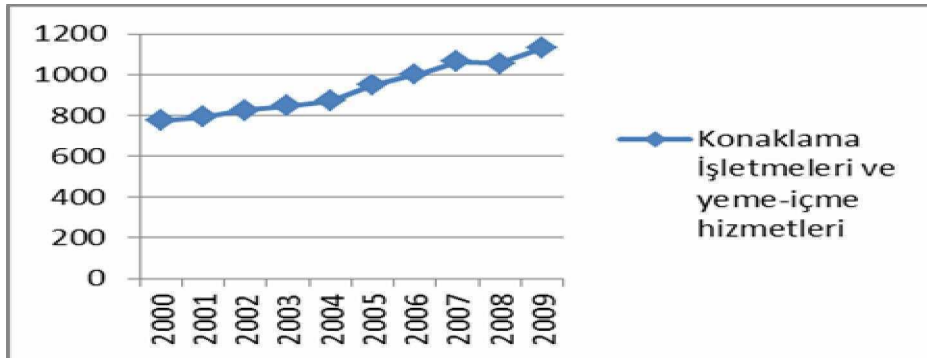
Şekil 11. Toptan ve perakende ticaret istihdamındaki değişimler(2000-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Toptan ve perakende ticaret işlerinde istihdam olanların sayısı, diğer sektörlerle göre aşırı dalgalanmalar göstermektedir. Bazı yıllarda önemli miktarda artış varken, özellikle kriz yıllarında bu sektörde kalan bir çok insan işsiz kalmaktadır. Örneğin, bu iş kollarında 2000 yılında 3 milyon istihdam olmuşken, 2001 krizinin de etkisi ile bu rakam 100 bin gerileyerek, 2.9 milyon olmuştur. 2000 yılında bu iş kolunda istihdam olanların hizmet sektöründe istihdam olanlara oranı %30,1 iken 2009 yılında 28,5 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 12. Konaklama ve Yiyecek-İçecek Hizmet Sektörlerinin İstihdamındaki Değişimler (2000-2009)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 6'dan Şekil 12'ye kadar hizmet sektörü içinde yer alan alt sektörlerin 2000-2009 yılları arasında istihdamda gerçekleşen değişimler görülmektedir. Turizm sektörüne ait toplam istihdam miktarını ölçmek maalesef güçtür ve böyle bir veri hiçbir kurum tarafından tam olarak yayınlanmamıştır. Bu sebepten dolayı, turizm sektöründe en fazla

istihdam hacmine sahip olan konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde çalışanların sayıları alarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Yukarıdaki grafiklerden görüldüğü üzere, konaklama ve yiyecek-içecek hizmetleri istihdamı, mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetleri istihdamı ve toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerindeki istihdamlar, 2000-2009 yılları arasında sürekli artış eğilimi izlemiştir. Birkaç yılda bu sektörlerde azalma meydana geldiyse de diğer sektörlerle oranla daha azdır. Geriye kalan diğer sektörlerdeki istihdamın istikrarsız olduğu, grafikler incelendiğinde görülmektedir. İş kollarında istihdam olanların hizmet sektöründe istihdam olanların paylarına bakacak olursak, bu sektörde en fazla istihdam hacmine toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerde çalışanların oluşturduğu görülür. Bu iş kolunu sırasıyla, toptan ve perakende ticaret işlerinde çalışanlar ve mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetlerinde çalışanlar takip etmektedir. Konaklama ve yiyecek-içecek hizmetlerinde çalışanların hizmet sektörüne oranı ise; 2000 yılında %7,8 iken, 2009 yılında %9,5'e çıkmıştır. Hizmet sektöründe en çok istihdam payına sahip 5. alt iş koludur. Fakat 2000-2009 yılları arasında mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı hizmetlerinde çalışanlardan sonra en fazla istihdam hacmini artırmış olan sektördür. Ayrıca, turizm sektörünün dolaylı ve ek istihdamı da hesaba katıldığında, bu sektörün istihdam hacmini artırmada önemli bir yeri olduğu görülür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de istihdam ve işgücü verileri incelendiğinde, sürekli artan nüfusun yanında, istihdam edilenlerin sayısında değişiklikler olmadığı ancak, işgücüne katılım oranında azalmaların meydana geldiği görülmektedir. Bunun yanında istihdam edilenlerin çoğunluğunu erkekler oluşturmakta ve kentlerde nüfusun sürekli artışı ile toplam istihdam da en fazla payı kentlerde yaşayanlar oluşturmaktadır. Ancak, kent ile kırsal işgücü oranları karşılaştırıldığında, kırsalda yaşayanların kentlilere göre daha yüksek oranda istihdam da yer aldığı görülmektedir. Türkiye’nin gelişmesi ile birlikte tarımda ki istihdamın payı azalırken, sanayi ve hizmet sektöründe artmaktadır. Fakat bu artış hizmet sektöründe daha fazla meydana gelmiştir. İstihdam edilenlerin, eğitim durumları incelendiğinde ise; yükseköğrenim görmüş insanların sayısı yıllar ilerledikçe sürekli artmaktadır. Hizmet sektörü en fazla istihdam hacmine sahipken, sanayi sektörü istihdam da tarım sektörünün önüne geçmiş durumda değildir.

İşsizlik verileri incelendiğinde ise, Türkiye’de işsizliğin 1970’li yıllardan beri önemli bir sorun olduğu görülmektedir. 2009 yılında %14’lük seviyeye ulaşarak tarihi rekor kırmıştır. Kentlerde yaşayan inşalarda, genç nüfusta ve kadınlarda işsizliğin, genel işsizlik oranından çok yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Eğitim seviyelerine göre işsizlik verileri incelendiğinde de, genel lise ve yükseköğrenim mezunların da işsizliğin yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Meslek liselerinde de işsizlik yüksek seviyelerde ama bunun özel nedenleri mevcuttur. Sürelerine göre işsizliğe baktığımızda da, 2006 yılına kadar işsizlerin çoğunluğunun 6 aydan fazla süredir iş arayanlar oluştururken, bu yıldan sonra 6 aydan daha az süredir iş arayanlar oluşturmaktadır. Fakat işsizlerin %30’a yakını bir seneden beri iş arayan insanlardan oluşmaktadır.

Göçün etkisi ile batı bölgelerimizde nüfusun sürekli artmasıyla, bu bölgelerde tarım dışı işsizlik en yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Aşırı göç, düzensiz şehirleşme bu bölgelerimizde yüksek işsizliğe sebep olmuştur. Kırsalda işsizlik oranı, kentlere göre daha az durumdadır. Kısacası, şehirleşme süreci Türkiye’ye işsizlik sorununu getirmiştir.

Türkiye’de işsizlikle mücadele politikaları bakıldığında, işsizlik ile ilgili politikaların uzun yıllar uygulanmadığı ve istihdam ile işsizlik politikaların ilk kez kalkınma planlarında yer aldığı görülmüştür. Bu politikalar incelendiğinde, işsizlik temelde ekonomik büyüme ile azaltılabilecek bir problem olarak görülmüştür. 1. Kalkınma planından itibaren, her planda ayrı bir politika çizildiği ve planlar arasında bir bütünlük olmadığı görülmektedir. Eğitim ve istihdam arasındaki ilişkilerin göz ardı edilmesinden dolayı işsizlerin çoğunluğunun lise mezunlarının ve yükseköğrenim mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda eğitimin işgücü talebine duyarlı hale getirilmesi ve aktif emek piyasası politikaların geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak işsizlik, Türkiye için önemli bir problem olmaya devam etmekte ve azaltılabilmesi için kesin çözüm yıllardan beri bulanamamıştır.

Turizmdeki gelişmelere bakıldığında ise, 1980’li yıllardan itibaren sektörde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Turistik tesis sayıları ve gelen turist sayısında büyük miktarda artışlar meydana gelmiştir ve artmaya devam etmektedir. Turizm gelirimiz sürekli artışlar meydana gelmiş ve dünya da turizm geliri sıralamasında 9. sıraya kadar yükselmiş bulunmaktayız. Gelen turist sayısı sıralamasında ise 7. sırada yer almaktayız. Bu da Türkiye’nin turizmde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Turizm sektörünün gelişmesi, Türkiye ekonomisine olumlu katkılar sağlamaktadır. Özellikle, cari açığı kapatmada sahip olduğu büyük oran çok önemlidir. Bunun yanında, ülkenin ekonomik büyümesine sağladığı etkide bulunmaktadır. Turizmin en önemli ekonomik etkilerinin başında ise istihdam yaratmada diğer sektörlerle göre üstünlüğüdür.

Turizm sektörünün emek-yoğun bir özellik göstermesinden dolayı birçok insana iş imkânı sağlayan bilen bir sektör konumundadır. Turizm gelişmesine bağlı olarak, sektörde istihdam edilenlerin sayısı yıldan yıla artmıştır. Özellikle, konaklama ve yiyecek-içecek sektörlerinde önemli miktarda insanlar istihdam olmaktadır. Diğer sektörlerle karşılaştırılması yapıldığında, bir kişiye iş yaratma maliyeti diğer tüm sektörlerin altında olması, turizm gelişmesi ile istihdamın sürekli artması bu sektörün bu konudaki üstünlüğünü bize göstermektedir. Özellikle, sektörde çalışanların çoğunluğunun genç ve kadınlardan oluşması, genç ve kadın işsizliği azaltmada etkili

olabilecek bir sektör konumundadır. Kısacası, turizmin gelişme süreci incelendiğinde, turizmde istihdam edilenlerin sayısının da sürekli arttığı görülmektedir.

Türkiye’de turizm sektöründe işletmelerin ve gelen turistlerin çoğunluğunun, Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerine gelmelerinden dolayı, turizm işletme sayılarının da en fazla bu bölgelerde olmasından dolayı, turizm de istihdam en fazla bu bölgelerde gerçekleşmektedir. Özellikle, Akdeniz ve Ege Bölgesi’nde ki mevcut işletmelerin çoğu yaz sezonunda faaliyet göstermektedir. Bu durumsa, yazın turizmde istihdamın artmasına, kışın ise çalışanların işten çıkarılmasına sebep olmaktadır. Aylara göre istihdam edilenlerin sayılarında yaptığımız incelemede, bu durum açıkça görülmektedir. Yaz aylarında artan istihdam, turizm sezonu kapanması ile önemli miktarda düşüşler yaşamaktadır. Yani, yıllara göre işletme sayılarının ve turizm gelirinin artışı ile istihdam sürekli artsa da mevsimsel olarak aşırı dalgalanma gösteren bir istihdam bulunmaktadır. Bu durum, ülke istihdamı için önemli sorunlar getirmekte, yaz aylarında düşen işsizlik, sezonun kapanması ile artışa geçmektedir.

Genel olarak işsizliği azaltılması ve turizm sektörünün işsizliği azaltmada ki etkinliğini artırmak için şu önerileri getirebiliriz;

- Öncelikle, işsizliğin çözümü için küresel hareketlerin etkileri dikkate alınarak ulusal istihdam politikaları oluşturulmalıdır.
- İstihdama öncelikli programlara önem verilmelidir.
- İstihdam yaratan yatırımların önündeki girdi maliyetleri azaltılmalıdır.
- Girişimcileri, yatırım yapmaya teşvik edecek imkânlar sağlanmalıdır.
- Eğitim işgücü talebine duyarlı hale getirilmeli ve mesleki eğitime önem verilmelidir.
- İşsizliği azaltacak, aktif emek piyasası politikalarına önem verilmeli ve böylelikle, emek verimliliği artırılarak, istihdam seviyesi artırılmalıdır.
- Gençlere yönelik, mesleki ve kişisel eğitime daha çok önem verilerek, istihdamlarının kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

- İş imkânı az olan bölgelere yatırım yapacakların teşvik imkânlarından yararlanarak, istihdam seviyesinin yükseltilmesi sağlanmalıdır.
- Yapılan incelemeler sonucunda, ülkemizin ayrı ayrı bölgelerinde çeşitli doğal, tarihi, kültürel v.s. çekicilik unsurların mevcut olduğunu gördük. Bu durum, Türkiye’de turizmin gelişmesi için büyük bir fırsattır. Dünyada giderek turizm anlayışı “deniz-kum-güneş” üçlüsünden uzaklaşmaktadır. Bu sebepten ötürü Türkiye’de de turizm çeşitlendirilmeli, sadece deniz turizmine odaklı bir turizm politikasından uzaklaşılmalıdır. Turizmin çeşitlendirilmesi amacı ile gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Turizm çekicilik unsuru bol ama turizm yatırım alamayan bölgelere turistik yatırımlar yönlendirilmelidir. Gerekli alt yapı çalışmalarının yapılması gerekse buralara turizm tesisi yapacaklara verilecek teşvikler ile bu bölgelere turizm yatırımları çekilmelidir. Buraya gelecek olan turizm yatırımları ile hem doğrudan insanlar turizm sektöründe istihdam olanağı bulurken, aynı zamanda turizmin dolaylı istihdam sağlama etkisinden dolayı diğer birçok sektörde de istihdam imkânı sağlanmış olacaktır.
- Mevsimsel işsizlik en önemli işsizlik sorunu arasında yer almaktadır. Özellikle tarım ve turizm sektörünün mevsimsel özellik göstermesi, işsizliğin sezon dışı dönemlerde artmasına neden olmaktadır. Tarım da mevsimselliği azaltmak mümkün değildir. Fakat, turizm sektörü mevsimsellikten tam da olmasa kurtulabilecek bir sektördür. Yukarıda da değindiğimiz gibi, turizmin çeşitlenmesi ile turizm faaliyetleri ülkemizin her yerine dağılabilecektir. Bu durumun bir diğer etkisi ise, turizm sezonu sadece yaz aylarına sıkışıp kalmayacak, yılın 12 ayına da yayılması sağlanacaktır. Eğer bu başarılabilirse, turizm istihdamı aylar içinde de süreklilik gösterecek ve mevsimlik işsizlik sorunu azaltılabilecektir.
- Turizm de gelişmenin sağlanabilmesi içinde önemli turistik değerlere sahip olan yörelerdeki insanlara, turizm ile ilgili bilgiler verilerek, pansiyonculuk geliştirilmelidir. Yöre halkına tarım dışında da istihdam olanağı bu sayede sağlanmış olacaktır.

- Türkiye'nin son zamanlarda dış politikada izlediği "komşularla sıfır problem" politikasına devam edilerek, komşu ülkelerden de turist çekilmesi sağlanmalıdır. 2000'li yılların sonuna doğru, komşu ülkelerimizle izlediğimiz politikalar sayesinde bu ülkelerden gelen turist sayısında önemli artışlar olmuştur. Bu durum turizmin gelişmesin de ve dolaylı olarak daha çok işsiz insanın turizm sektöründe istihdam edilmesine olanak verecektir.
- Turizmde artık dış turizm kadar iç turizmde önemlidir. Ülke vatandaşlarının turizme dâhil olması sağlanmalıdır. Uygun fiyat imkânları ile sezon dışında sağlanan kampanyalar ile yerli turistte turizm faaliyetlerine katılımı sağlanmalıdır.
- Turizm sektöründe istihdam edilecek nitelikli elemanlar yetiştirilmesi için, turizm eğitimine önem verilmelidir. Nitelikli eleman, aynı zamanda kaliteli bir turizm sektörü demektir. Turistler, ülkemize geldiğinde sunulan hizmetlerden ne kadar memnun dönerse, ülkemizi kendi ülkesinde tanıtılmasını sağlayacak ve bu da turizm sektörünün gelişmesini sağlayacaktır. Turizm sektörünün gelişmesi ile de bu sektörde ki istihdam imkânları daha çok artacak ve işsizlik oranları bir nebze olsun aşağı çekilebilecektir.
- Ülkemizin, doğal, tarihi, beşeri v.b. gibi turistik değerlerin tanıtımın yurt içi ve özellikle yurt dışında tanıtımın iyi yapılması ile turist çekilmesi sağlanmalıdır. bu sayede turizm sektörümüz dünyada daha iyi konumlara gelecek ve bir çok insan bu sektörde istihdam olanağı bulacaktır.

Sonuç olarak, yapılan araştırma ve incelemeler de görülmüştür ki; turizm sektöründe Türkiye'de yıllardan beri büyük gelişmeler sağlanmış, birçok insan bu sektörde istihdam olanağı bulmuştur. Turizm sektörünün tam anlamı ile işsizliğe çözüm olması için, yukarıda ki önerilerde de bulunduğumuz üzere "Sürdürülebilir Turizm Anlayışına" önem verilmeli ve bunun olabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Ahmet (1998), “Turizmin Ülke ve Yöre Ekonomisinde İstihdam Yaratıcı Etkisi”, **Turizm Bakanlığı**, 1. Turizm Şurası, Ankara
- ALAGÖZ, M. ve S. ERDOĞAN(2008), “İhracat ile Turizm Gelirindeki Değişimin Cari İşlemler Dengesi Üzerine Etkisi: 1985-2005”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İBBF Dergisi**, Yıl:10, Sayı 14, s. 214-227
- ALGAN, Neşe ve Mustafa Ildıran (2003), “Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları”, **Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları Araştırma Yarışması**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
- ANADOLU TURİZM İŞLETMECİLER DERNEĞİ (2006), Anadolu Turizmi Araştırması, Ankara
- ANSAL, H., B. Z. ORBAY, O. ONARAN ve S. KÜÇÜKÇİFTÇİ (2000), **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- ATAMAN, B. Ceylan (1998), “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:53, Sayı:1, s.59-72
- BAHAR, Ozan ve Metin KOZAK (2005), **Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edilebilirlik**, Detay Yayıncılık, Ankara
- BAHAR, Ozan (2006), “Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı”, **Yönetim ve Ekonomisi Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, ss.137-150.
- BATMAN, Orhan (1999), **Otel İşletmelerinin Yönetimi**, Değişim Yayınları, Adapazarı.
- BİÇERLİ, M. K. (2007), **Çalışma Ekonomisi**, Beta Yayınları, Ankara.
- ÇİMAT, Ali ve Ozan BAHAR (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:6, s.1-18.
- COTRELL, Allin(1994), “Post Keynesian Monetary Economics”, **Cambridge Journal of Economics**, vol.18, s.587-605, ,
<http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/ancona/pkme.pdf>, E. Tarihi : 20.02.2011
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1963), **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010

- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1968), **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1973), **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1979), **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1985), **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1990), **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1996), **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (2007), **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı**,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, E.Tarihi: 10.10.2010
- EKİN, Nusret (1994), **İşsizlik Sigortası**, Kamu-İş Yayınları, Ankara
- ERSEL, Birsen (1999), **Türkiye'de İşsizlik Ve İşsizlik Sigortası**, İstanbul Üniversitesi
Yayınları, İstanbul
- ERTEK, Tümay (2008), **Makroekonomiye Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul
- ESEN, Ethem (2007), **Post Keynesyen İstihdam Analizi ve Türkiye Uygulaması**,
Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- GÜRSEL, Seyfettin ve Veysel ULUSOY (1999), **Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam**,
Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HACIOĞLU, Necdet (2000), **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü**, Vipaş A. Ş.,
Balıkesir
- http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Ao1Kitaplar/Cografya_2/5.pdf, E. Tarihi:
21.10.2010
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tourism_employment,
E. Tarihi: 01.04.2011
- <http://n.1asphost.com/leventturan/cografya/ic.htm>, E. Tarihi: 23.10.2007

<http://notoku.com/keynesyen-yaklasim-maliye-politikasinin-dogusu/>, E. Tarihi: 09.08.2010

http://resortacademy.com/ra15/index.php?option=com_content&view=article&id=2548&catid=13&Itemid=552, E. Tarihi: 01.11.2009

<http://sufizmveinsan.com/arastirma/issizlik.html>, E. Tarihi: 08.09.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ege_B%C3%B6lgesi#Turizm, E. Tarihi: 22.10.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCneydo%C4%9Fu_Anadolu_B%C3%B6lgesi#Turizm, E. Tarihi: 22.10.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'deki_havalimanlar%C4%B1_ve_havaalanlar%C4%B1_listesi, E. Tarihi: 25.04.2011

<http://www.aa.com.tr/tr/bankalar-istihdam-kapisi-oldu.html>, E. Tarihi: 30.04.2011

<http://www.asimaykan.com/basin.asp?islem=gosterkimlik=213>, E. Tarihi: 24.10.2010

<http://www.baktabul.net/ekonomi-isletme/26319-issizlikle-mucadele-politikalari.html>, E. Tarihi: 08.10.2010

<http://www.cografyasevgisi.com/turizmana.htm>, E. Tarihi: 22.10.2010

<http://www.ekodialog.com>, E. Tarihi: 08.09.2010

http://www.ekodialog.com/Makaleler/bilimin_kalkinmaya_etekileri.html, E. Tarihi: 09.09.2010

http://www.ekodialog.com/Turkiye_ekonomi/akdeniz.html, E. Tarihi: 21.10.2010

<http://www.geztoz.net/?cat=10>, E. Tarihi: 23.10.2010

<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/active.htm>, E. Tarihi: 08.10.2010

<http://www.ilocarib.org.tt/portal/images/stories/contenido/pdf/Tourism/gdfhts-paper.pdf>, E. Tarihi: 11.04.2011

<http://www.iskur.gov.tr/LoadExternalPage.aspx?uicode=statissizliksigortasiisle>, E. Tarihi: 10.11.2010

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/45dc8d0c9e067bb_ek.pdf, E. Tarihi: 08.09.2010

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Krizler_Yukseler.pdf, E. Tarihi: 10.11.2010

http://www.tr.wikipedia.org/Karadeniz_B%C3%B6lgesi, E. Tarihi: 24.10.2007

http://www.turad.org/images/uploads/turad_basin_b%C3%9Cten%C4%B0_091109.pdf, E. Tarihi: 15.11.2009

[http://www.turad.org/images/uploads/TURIZMIN_DIS_TICARET_ACIGINA_KATKI
SI.pdf](http://www.turad.org/images/uploads/TURIZMIN_DIS_TICARET_ACIGINA_KATKI_SI.pdf) , E. Tarihi: 20.11.2009

<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/#Turist%20say%C4%B1s%C4%B1>
, E. Tarihi: 11.12.2009

[http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarini-
kapatmada-payi_916.html](http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarini-kapatmada-payi_916.html), E. Tarihi: 01.06.2011

<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/GENEL/04mtIstih.pdf>, E.
Tarihi: 05.11.2009

http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights09_en_HR.pdf, E.
Tarihi: 20.03.2011

<http://www.videosofturkey.com/turkce/category.asp?id=16&cc=1>, E. Tarihi:24.10.2007

http://www.videosofturkey.com/turkce/video_details.asp?id=115, E. Tarihi: 22.10.2007

KAHRAMAN, Nüzhet (1997), **Turizm Yatırım Projeleri Analizi**, Siyasal Kitapevi,
Ankara

KAR, Muhsin ve E.ZORKİRİŞÇİ, M.YILDIRIM (2004), “Turizmin Ekonomiye Katkısı
Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 8, ss.87-112

KILIÇ, Cem (1998), **Turizm Sektöründe İstihdamın Niteliğini Etkileyen Faktörler
ve Türkiye'de Beş Yıldızlı Otellerin Analizi**, Gazi Kitapevi, Ankara

KOÇAOĞLU, Mehmet (1997), **Sosyal Politika**, TUMİS yayımları, Ankara

KOZAK, Nazmi ve M. A. KOZAK, M. KOZAK (2001); **Genel Turizm**, Detay
Yayıncılık, Ankara

KUMAŞ, Handan (2001), “İşsizliğin Psiko Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin
Değerler Üzerine Etkileri”, **Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,
Cilt:3, Sayı :4, İzmir

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2007); **Türkiye Turizm Stratejisi 2023**,
Ankara, <http://mevzuat.dpt.gov.tr>, E. Tarihi: 10.10.2007

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, www.turizm.gov.tr

MAHİROĞULLARI, Adnan ve Aden KORKMAZ (2005), **Emek Piyasası
Politikaları(Türkiye ve AB Ülkeleri)**, Filiz Kitapevi, İstanbul

MARLEAU, Veronique (2003), “İş Yaratma Stratejisi, İstihdam Politikası ve İş
Hukunun Rolü: ABD ve AB İstihdam Stratejilerinin Karşılaştırılmalı Analizinden

- Çıkan Dersler”, Editör: BIAGI, **Marco**, **İş Yaratma ve İş Hukuku**, Çev., Zülfü Dicleli ve Ahmet Kardam, BZD Yayın ve İletişim Hizmetleri, İstanbul.
- MATHIESSON, Alien and Geoffrey WALL (1982), **Tourism Economic, Physical And Social Impacts**, Longman, Harlow
- ÖZDEMİR, Ali Rıza ve Oktay ÖKSÜZLER (2006), “Türkiye’de Turizm Bir Ekonomik Büyüme Politikası Aracı Olabilir mi? Bir Granger Nedensellik Analizi”, **Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:9 Sayı:16, s.107-126
- ÖZDEMİR, S., H. Y. ERSÖZ ve İ. SARIOĞLU (2006), **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi**, İstanbul Ticaret Odası ,Yayın No:2006-45, İstanbul
- ÖZTAŞ, Kadir (2002), **Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgisi**, Nobel Yayınları,Ankara
- PAGE, Stephen j. (2003), **Tourism Management: Managing for Change**, Butterworth-Heinemann, Oxford
- PARASIZ, İlker ve Melike BİLDİRİCİ (2002), **Modern Emek Ekonomisi**, Ezgi Kitapevi, İstanbul
- SERAZHATDİNOVA, Gulnar (2007), **Globalleşme Sürecinde Çok Uluslu Turizm Şirketlerinin Yeri ve Türkiye’nin İstihdamı Üzerine Etkileri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- SOSYAL GÜVENLİK KURUMU, Sigortalı İstatistikleri, <http://www.sgk.gov.tr>, E. Tarihi: 20.04.2011
- ŞİMŞEK, Salih ve M. Kemal AYDIN (2002), **İktisat Bilimine Giriş**, Değişim Yayınları, Sakarya
- TERZİ, Harun ve Burçin YILMAZ ESER(2008), “Türkiye’de İşsizli Sorunu ve Avrupa İstihdam Stratejisi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:30, s.229-250
- TEZCAN, K., Y. B. ÖNAL, E. KARADENİZ ve S. Y. KANDIR (2007), **Türk Turizm Sektörü ve Vergi Uygulamaları**, Nobel Kitapevi, İzmir
- TÖRÜNER,M., K. LORDOĞLU, N. ÖZKAPLAN, **Çalışma İktisadı**, Beta Yayınları, İstanbul
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, **1923 – 2009 İstatistikî Göstergeler**, www.tuik.gov.tr

- TUTAR, Filiz ve Erdinç TUTAR(2004), **Turizm Sektörünün Ekonomiye Katkıları Açısından Türkiye'nin OECD Ülkeleri İçerisindeki Yeri**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI, Elektronik Veri Dağıtım Servisi, , <http://evds.tcmb.gov.tr/>, E. Tarihi: 03.04.2011
- TÜRKİYE OTELCİLER FEDERASYONU, **Turizm Raporu**, Sayı :2, Ekim 2010
- TÜRKİYE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ, İstatistikler, http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/gsmh-icin-deki-payi-1965-_79.html, E. Tarihi: 01.05.2011
- TÜRKİYE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ, İstatistikler, www.tursab.org.tr
- UNWTO World Tourism Organization (2010), "Recovery Confirmed, but Growth Remains Uneven". **UNWTO World Tourism Barometer** , Vol. 8, No. 2. http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom10_2_en.pdf E. Tarihi: 20.12.2010
- BOZDAĞIOĞLU, E. Yasemin Uyar (2008), "Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikte Mücadele Politikaları", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 20, s.45-65
- ÜNLÜÖNEN, Kurban ve A. Tayfun, A.Kılıçlar (2007), **Turizm Ekonomisi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- ÜNSAL, M. Erdal (1999), **Makroiktisat**, Kutan Ofset Matbaacılık, Ankara
- ÜSTÜNEL, Besim (1983), **Makroekonomi**, Mısırlı Matbaacılık, İstanbul
- YAĞCI, Özcan(2003), **Turizm Ekonomisi**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- YARCAN, Şükrü(1998), **Turizm Endüstrisinin Yapısı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- YILDIRIM, K., D. Karaman ve M. Taşdemir(2008), **Makroekonomi**, Seçkin Yayınları, Eskişehir
- YILMAZ, Ali (2005), "Türkiye'de İşsiz Nüfus", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 15, Sayı:1, s. 43-56, Elazığ
- ZAİM, Sabahaddin(1997), **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa KIRCA, 1986 yılında Ordu'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Ordu'da tamamladı. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümünü kazandı ve 2008 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'na yüksek lisans öğrencisi olarak girmeye hak kazandı. 2011 Ocak ayında, Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okuluna ÖYP kapsamında Araştırma Görevlisi olarak atanan Kırca, yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve İngilizce bilmektedir.